

Г.Д. ЄМЕЛЬЯНЕНКО

Л.В. АБИЗОВА

**НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ФІЛОСОФІЯ (філософія,
релігієзнавство, логіка) ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ПЕРШОГО
(БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

ОП Початкова освіта, спеціальність 013 Початкова освіта

ОП Середня освіта (Фізична культура), спеціальність 014 Середня освіта (за предметними спеціалізаціями)

ОП Фізична терапія, ерготерапія, спеціальність 227 Фізична терапія, ерготерапія

ОП Середня освіта (Трудове навчання та технології), спеціальність 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології)

ОП Дошкільна освіта, спеціальність 012 Дошкільна освіта

ОП Середня освіта (Математика), спеціальність 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями)

ОП Середня освіта (Фізика), спеціальність 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями)

ОП Середня освіта (Інформатика), спеціальність 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями)

ОП Середня освіта (Біологія та здоров'я людини), спеціальність 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)

ОП Середня освіта (Українська мова і література), спеціальність 014 Середня освіта (Українська мова і література)

ОП Середня освіта (Українська мова і література). Середня освіта мова і література (Англійська), спеціальність 014 Середня освіта (Українська мова і література)

ОП Середня освіта (Мова і література (російська)), спеціальність 014 Середня освіта (Мова і література (російська))

ОП Середня освіта (Мова і література (англійська, німецька)), спеціальність 014 Середня освіта (Мова і література (англійська, німецька))

ОП Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості), спеціальність 015 Професійна освіта

ОП Спеціальна освіта, спеціальність 016 Спеціальна освіта

ОП Психологія, спеціальність 053 Психологія

ОП Практична психологія, спеціальність 053 Психологія

ОП Облік і оподаткування, спеціальність 071 Облік і оподаткування

ОП Менеджмент, спеціальність 073 Менеджмент

ОП Соціальна робота, спеціальність 231 Соціальна робота

ОП Філологія (германські мови та літератури (переклад включно)), спеціальність 035 Філологія

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Г.Д. ЄМЕЛЬЯНЕНКО

Л.В. АБИЗОВА

**НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ФІЛОСОФІЯ (філософія,
релігієзнавство, логіка) ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ПЕРШОГО
(БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

ОП Початкова освіта, спеціальність 013 Початкова освіта

ОП Середня освіта (Фізична культура), спеціальність 014 Середня освіта (за предметними спеціалізаціями)

ОП Фізична терапія, ерготерапія, спеціальність 227 Фізична терапія, ерготерапія

ОП Середня освіта (Трудове навчання та технології), спеціальність 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології)

ОП Дошкільна освіта, спеціальність 012 Дошкільна освіта

ОП Середня освіта (Математика), спеціальність 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями)

ОП Середня освіта (Фізика), спеціальність 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями)

ОП Середня освіта (Інформатика), спеціальність 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями)

ОП Середня освіта (Біологія та здоров'я людини), спеціальність 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)

ОП Середня освіта (Українська мова і література), спеціальність 014 Середня освіта (Українська мова і література)

ОП Середня освіта (Українська мова і література). Середня освіта мова і література (Англійська), спеціальність 014 Середня освіта (Українська мова і література)

ОП Середня освіта (Мова і література (російська)), спеціальність 014 Середня освіта (Мова і література (російська))

ОП Середня освіта (Мова і література (англійська, німецька)), спеціальність 014 Середня освіта (Мова і література (англійська, німецька))

ОП Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості), спеціальність 015 Професійна освіта

ОП Спеціальна освіта, спеціальність 016 Спеціальна освіта

ОП Психологія, спеціальність 053 Психологія

ОП Практична психологія, спеціальність 053 Психологія

ОП Облік і оподаткування, спеціальність 071 Облік і оподаткування

ОП Менеджмент, спеціальність 073 Менеджмент

ОП Соціальна робота, спеціальність 231 Соціальна робота

ОП Філологія (германські мови та літератури (переклад включно)), спеціальність 035 Філологія

Слов'янськ - 2021

УДК 378.016:1/2(07)

Н15

*Рекомендовано до друку вченою радою
ДВНЗ «Донбаського державного педагогічного університету»
(протокол № 7 від 20 квітня 2021 року)*

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ:

Г.Д. Ємельяненко

Л.В. Абизова

ВІДПОВІДАЛЬНІ РЕДАКТОРИ:

Г.Д. Ємельяненко доктор філософських наук, професор

Л.В. Абизова кандидат філософських наук, доцент

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Л.Г. Цибулько доктор педагогічних наук, професор

В.В. Степанов кандидат філософських наук, доцент

Н15 Навчальний посібник до практичних занять з навчальної дисципліни Філософія (філософія, релігієзнавство, логіка) для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: ОП Початкова освіта, спеціальність 013 Початкова освіта; ОП Середня освіта (Фізична культура), спеціальність 014 Середня освіта (за предметними спеціалізаціями); ОП Фізична терапія, ерготерапія, спеціальність 227 Фізична терапія, ерготерапія; ОП Середня освіта (Трудове навчання та технології), спеціальність 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології); ОП Дошкільна освіта, спеціальність 012 Дошкільна освіта; ОП Середня освіта (Математика), спеціальність 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями); ОП Середня освіта (Фізика), спеціальність 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями); ОП Середня освіта (Інформатика), спеціальність 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями); ОП Середня освіта (Біологія та здоров'я людини), спеціальність 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини); ОП Середня освіта (Українська мова і література), спеціальність 014 Середня освіта (Українська мова і література); ОП Середня освіта (Українська мова і література). Середня освіта мова і література (Англійська), спеціальність 014 Середня освіта (Українська мова і література); ОП Середня освіта (Мова і література (російська)), спеціальність 014 Середня освіта (Мова і література (російська)); ОП Середня освіта (Мова і література (англійська, німецька)), спеціальність 014 Середня освіта (Мова і література (англійська, німецька)); ОП Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості), спеціальність 015 Професійна освіта; ОП Спеціальна освіта, спеціальність 016 Спеціальна освіта; ОП Психологія, спеціальність 053 Психологія; ОП Практична психологія, спеціальність 053 Психологія; ОП Облік і оподаткування, спеціальність 071 Облік і оподаткування; ОП Менеджмент, спеціальність 073 Менеджмент; ОП Соціальна робота, спеціальність 231 Соціальна робота; ОП Філологія (германські мови та літератури (переклад включно)), спеціальність 035 Філологія / Г.Д. Ємельяненко, Л.В. Абизова. Ч 1. Слов'янськ, 2021. 140 с.

ISBN 978-966-316-8

Навчальний посібник до практичних занять з навчальної дисципліни Філософія (філософія, релігієзнавство, логіка) для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти створений на основі досвіду викладання навчальної дисципліни «Філософія (філософія, релігієзнавство, логіка)» у ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет». Матеріал репрезентовано згідно з кредитно-трансферною системою оцінювання знань здобувачів. Висвітлюються вихідні поняття і проблеми філософії, релігієзнавства, логіки, розкривається зміст законів логіки. Навчальний посібник адресований здобувачам вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, магістрам, аспірантам, викладачам філософських дисциплін, всім, хто цікавиться вивченням філософії.

ISBN 978-966-316-8

УДК 378.016:1/2(07)

© Г. Д. Ємельяненко, 2021

© Л. В. Абизова, 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
1. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	23
2. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ.....	31
3. ДОДАТКИ.....	55
ДОДАТОК 1 - Тестові завдання закритої форми	56
ДОДАТОК 2 – Контрольні завдання.....	71
ДОДАТОК 3 – Корисні питання для міркувань	73
ДОДАТОК 4 – Теми есе.....	75
ДОДАТОК 5 – Теми доповідей та повідомлень.....	78
ДОДАТОК 6 – Методи навчання	80
ДОДАТОК 7 - Методи і форми контролю.....	80
ДОДАТОК 8 - Критерії оцінювання знань.....	81
ДОДАТОК 9 – Етикет онлайн комунікації при дистанційній роботі (Zoom, Google Meet, Skype тощо)	83
ДОДАТОК 10 – Академічна доброчесність.....	84
ДОДАТОК 11 – Вправи для тренінгів.....	86
4. БІОГРАФІЧНИЙ ДОВІДНИК.....	92
5. СЛОВНИК ФІЛОСОФСЬКИХ ТЕРМІНІВ.....	99

ВСТУП

Метою викладання навчальної дисципліни «Філософія (філософія, релігієзнавство, логіка)» є формування у здобувачів філософської культури мислення, освоєння філософських теорій, концепцій, ідей, які можуть стати основою розвитку світогляду сучасного фахівця та методологічним інструментарієм для здобувачів, опанування базовими знаннями з логіки і релігієзнавства.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Філософія (філософія, релігієзнавство, логіка)» є:

- ознайомлення здобувачів з основними поняттями, принципами та положеннями філософії, релігієзнавства, логіки сучасними методологічними концепціями, виявлення методологічної ролі філософського знання в розумінні онтологічних, гносеологічних, аксіологічних і соціальних проблем;
- ознайомлення з історією філософської думки, з досягненнями сучасної філософії;
- формування у здобувачів здібностей до самостійного аналізу складних явищ суспільного життя;
- формування вмінь логічно мислити, міркувати й сміливо висловлювати свою точку зору;
- з'ясування специфіки релігієзнавства, закономірностей виникнення, розвитку та функціонування релігії, її структури, взаємозв'язку та взаємодії з іншими сферами культури.

КВАЛІФІКАЦІЙНІ ВИМОГИ ДО ЗДОБУВАЧІВ

№	НАЗВА ОП СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	ПРОГРАМНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ	ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ
1	ОП Початкова освіта спеціальність 013 Початкова освіта	ЗК1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні (громадянська). ЗК8. Здатність діяти на основі принципів і норм педагогічної етики, правил культури поведінки у стосунках із дорослими й здобувачами початкової освіти на основі загальнолюдських та національних цінностей, норм суспільної моралі; дотримуватися принципів професійної етики вчителя початкової школи (етична).	ПРН1. Розуміти та пояснювати зміст основних законів України, демократичних засад розвитку суспільства ХХІ ст., доводити необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини й громадянина в Україні. ПРН9. Демонструвати дотримання принципів і норм професійної етики вчителя початкової школи, правил культури поведінки, норм суспільної моралі в стосунках із дорослими й молодшими школярами.
2	ОП Середня освіта (Фізична культура) спеціальність 014 Середня освіта (за предметними спеціалізаціями)	ЗК1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного). ЗК2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, вести здоровий спосіб життя. ФК1. Здатність до формування в учнів ключових і предметних компетентностей та	ПРН11. Здатний цінувати різноманіття та мультикультурність, керуватися в педагогічній діяльності етичними нормами, принципами толерантності, діалогу й співробітництва.

		здійснення міжпредметних зв'язків	
3	ОП Фізична терапія, ерготерапія спеціальність 227 Фізична терапія, ерготерапія	ЗК1. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності. ЗК2. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів). ЗК3. Навички міжособистісної взаємодії; ЗК4. Здатність працювати в команді. ЗК5. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети. ЗК7. Здатність спілкуватися іноземною мовою; ЗК8. Здатність планувати та управляти часом. ЗК10. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. ЗК14. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні. ФК 5. Здатність провадити безпечну для пацієнта/клієнта та практикуючого фахівця практичну діяльність з фізичної терапії, ерготерапії у травматології та ортопедії, неврології та нейрохірургії, кардіології та пульмонології, а також інших областях медицини. ФК 12.Здатність надавати долікарську допомогу під час виникнення невідкладних станів. ФК 14. Здатність знаходити шляхи постійного покращення якості послуг	ПРН1.Демонструвати готовність до зміцнення та збереження особистого та громадського здоров'я шляхом використання рухової активності людини та проведення роз'яснювальної роботи серед пацієнтів/клієнтів, членів їх родин, медичних фахівців, а також покращенню довкілля громади. ПРН2. Спілкуватися усно та письмово українською та іноземною мовами у професійному середовищі, володіти фаховою термінологією та професійним дискурсом, дотримуватися етики ділового спілкування; складати документи, у тому числі іноземною мовою (мовами). ПРН6. Застосовувати методи й інструменти визначення та вимірювання структурних змін та порушених функцій організму, активності та участі, трактувати отриману інформацію. ПРН7.Трактувати інформацію про наявні у пацієнта/клієнта порушення за Міжнародною класифікацією функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я (МКФ) та Міжнародною класифікацією функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я дітей та підлітків (МКФ ДП). ПРН8. Діяти згідно з нормативно-правовими вимогами та нормами професійної етики. ПРН12. Застосовувати сучасні науково-доказові дані у професійній діяльності. ПРН13. Обирати оптимальні форми, методи і прийоми, які б забезпечили шанобливе ставлення до пацієнта/клієнта, його безпеку/захист, комфорт та приватність.

		фізичної терапії та ерготерапії. ФК18. Здатність організовувати заняття оздоровчим туризмом і орієнтуванням з урахуванням рівня фізичного розвитку та індивідуальних особливостей різних вікових груп населення. ФК19. Здатність організовувати заняття функціональним і оздоровчим фітнесом, будувати комплекси вправ та індивідуальні програми самовдосконалення з урахуванням рівня фізичного розвитку та індивідуальних особливостей різних вікових груп населення.	ПРН14. Безпечно та ефективно використовувати обладнання для проведення реабілітаційних заходів, контролю основних життєвих показників пацієнта, допоміжні технічні засоби реабілітації для пересування та самообслуговування. ПРН17. Оцінювати результати виконання програм фізичної терапії та ерготерапії, використовуючи відповідний інструментарій, та, за потреби, модифікувати поточну діяльність. ПРН18. Оцінювати себе критично, засвоювати нову фахову інформацію, поглиблювати знання за допомогою самоосвіти, оцінювати й представляти власний досвід, аналізувати й застосовувати досвід колег.
4	ОП Середня освіта (Трудове навчання та технології) спеціальність 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології)	ЗК1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні. ЗК8. Здатність діяти на основі принципів і норм педагогічної етики, правил культури поведінки у стосунках із дорослими й здобувачами загальної середньої освіти на основі загальнолюдських та національних цінностей, норм суспільної моралі; дотримуватися принципів професійної етики вчителя технологій та креслення	ПРН1. Розуміти та пояснювати зміст основних законів України, демократичних засад розвитку суспільства ХХІ ст., доводити необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини й громадянина в Україні ПРН9. Демонструвати дотримання принципів і норм професійної етики вчителя технологій, правил культури поведінки, норм суспільної моралі в стосунках із дорослими й здобувачами загальної середньої освіти.
5	ОП Дошкільна освіта спеціальність 012 Дошкільна освіта	ЗК1. Здатність до продуктивного (абстрактного, образного, дискурсивного, креативного) мислення.	ПРН9. Аналізувати педагогічні системи минулого та творчо трансформувати їх потенціал у сучасний освітньо-виховний процес ДНЗ.

		ЗК2. Здатність до самостійного пошуку, обробки та аналізу інформації з різних джерел. ЗК3. Здатність ідентифікувати, формулювати та розв'язувати проблеми. ЗК4. Здатність приймати обґрунтовані рішення. ЗК6. Здатність до співпраці і взаємодії в команді. ЗК7. Здатність до самокритики і сприймання конструктивної критики. ЗК8. Здатність приймати рішення і діяти відповідно до морально-етичних і правових норм. ЗК10. Здатність до вільного користування засобами сучасних інформаційних і комунікаційних технологій. ФК23. Здатність до індивідуального чи колективного спілкування, побудови партнерських стосунків, розуміння специфіки комунікативної діяльності, особливості їх живого мовлення, вміння слухати, переконувати. ФК26. Здатність до самоосвітньої діяльності та творчої самореалізації.	ПРН19. Впроваджувати перспективні розвивальні та інформаційно комунікаційні технології виховання і навчання в освітньому процесі дошкільного навчального закладу, передбачати їх освітній ефект та оцінювати досягнуту результативність. ПРН23. Оцінювати власну діяльність з позицій культурно-історичної, екологічної, духовної, морально-естетичної, педагогічної цінності.
6	ОП Середня освіта (Математика) спеціальність 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями)	ЗК1. Здатність діяти етично, соціально відповідально та свідомо. ЗК3. Здатність до пошуку інформації, її аналізу та критичного оцінювання ЗК4. Здатність застосовувати набуті знання в практичних ситуаціях. ЗК6. Здатність до самовдосконалення та саморозвитку ЗК12. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та	ПРН6. Здатний виокремлювати компоненти професійної (педагогічної або математичної) задачі, пояснювати їх взаємозв'язки та розробляти, пропонувати різні шляхи розв'язування задачі. ПРН10. Здатний виявляти помилки та недоліки в математичних знаннях та вміннях, в логіці міркувань, пояснювати різницю між фактами і наслідками ПРН14. Здатний пояснювати та ілюструвати на прикладах розв'язування складних педагогічних задач і проблем із

		закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, вести здоровий спосіб життя. ФК25. Володіти методологією наукового пізнання та формування інформаційної картини світу; розуміти закони та методи проведення наукових та прикладних досліджень	використанням сучасних методологічних підходів у навчанні та вихованні (компетентнісного, особистісно орієнтованого, діяльнісного тощо) та інноваційних прийомів та засобів ПРН15. Здатний вислухати співрозмовника, пояснювати, ілюструвати та інтерпретувати, формувати комунікаційну стратегію ПРН16. Здатний спілкуватися українською мовою, донести інформацію та ідеї до учнів або колег, виокремлювати проблеми, формулювати рішення, брати участь у дискусіях ПРН20. Здатний діяти з дотриманням етичних норм, цінувати індивідуальне і культурне різноманіття, ініціювати в педагогічній діяльності принципи толерантності, діалогу і співробітництва ПРН23. Здатний формувати ціннісний аспект математичного знання, координувати його емоційне сприйняття учнями, розробляти і пропонувати різні форми та види виховання позитивного ставлення до математики та мотивації учнів до засвоєння її основ та методів. ПРН24. Здатний відповідально управляти процесом формування готовностей учнів до самостійного прийняття рішень, подолання труднощів, прояву поваги до інтелектуальної праці та її результатів
7	ОП Середня освіта (Фізика) спеціальність 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями)	ЗК1. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації. ЗК8. Здатність працювати в команді. ЗК9. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо. ЗК10. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).	ПРН8. Аналізує фізичні явища і процеси з погляду фундаментальних фізичних теорій, принципів і знань, а також на основі відповідних математичних методів. ПРН18. Дотримується правових норм і законів, нормативно-правових актів України,

		ФК6. Здатність здійснювати об'єктивний контроль і оцінювання рівня навчальних досягнень учнів з фізики ФК7. Здатність до організації і проведення позакласної та позашкільної роботи з фізики у загальноосвітніх навчальних закладах ФК12. Розуміти та пояснювати стратегію сталого розвитку людства і шляхи вирішення глобальних проблем ФК13. Здатність проектувати цілісний процес навчання, виховання та розвитку учнів засобами фізики. ФК 18. Усвідомлення етичних, юридичних і політичних проблем використання інформаційних ресурсів та знання основ мережевого етикету.	усвідомлює необхідність їх дотримання. ПРН20. Пояснює фахівцям і не фахівцям стратегію сталого розвитку людства і шляхи вирішення його глобальних проблем. ПРН21. Усвідомлює соціальну значущість майбутньої професії, має стійку мотивацію до здійснення професійної діяльності ПРН23. Здатний проектувати конкретні напрями власного професійного розвитку та аргументувати відповідальне ставлення до нього як до неперервного процесу
8	ОП Середня освіта (Інформатика) спеціальність 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями)	ЗК1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні. ЗК2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, вести здоровий спосіб життя ЗК3. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.	ПРН11. Здатний цінувати різноманіття та мультикультурність, керуватися в педагогічній діяльності етичними нормами, принципами толерантності, діалогу й співробітництва.

		ЗК9. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів). ЗК12. Здатність застосовувати м'які навички (soft skills) в професійній діяльності.	
9	ОП Середня освіта (Біологія та здоров'я людини) спеціальність 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)	ЗК1. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності. ЗК2. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів). ЗК3. Навички міжособистісної взаємодії. ЗК4. Здатність працювати в команді. ЗК5. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети. ЗК7. Здатність спілкуватися іноземною мовою. ЗК8. Здатність планувати та управляти часом. ЗК13. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації. ЗК14. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні. ФК 5. Здатність до забезпечення охорони життя й здоров'я учнів (зокрема з особливими потребами) в освітньому процесі та позаурочній діяльності. ФК 12. Здатність здійснювати безпечні біологічні дослідження в лабораторії та природних умовах, інтерпретувати результати досліджень.	ПРН1. Знає основні історичні етапи розвитку предметної області. ПРН2. Знає закономірності розвитку особистості, вікові особливості учнів, їхню психологію та специфіку сімейних стосунків. ПРН6. Уміє використовувати інструменти демократичної правової держави у професійній та громадській діяльності. ПРН7. Уміє застосовувати міжнародні та національні стандарти і практики в професійній діяльності. ПРН8. Добирає і застосовує сучасні освітні технології та методики для формування предметних компетентностей учнів і здійснює самоаналіз ефективності уроків. ПРН12. Усвідомлює цінність захисту незалежності, територіальної цілісності та демократичного устрою України. ПРН13. Усвідомлює цінність захисту незалежності, територіальної цілісності та демократичного устрою України. ПРН14. Знає будову та основні функціональні особливості підтримання життєдіяльності живих організмів. ПРН17. Знає основні закони й положення генетики, молекулярної біології, теорії еволюції. ПРН18. Знає роль живих організмів та біологічних систем різного рівня у житті суспільства, їх використання, охорону, відтворення. ПРН23. Характеризує живі організми й системи різного

		ФК 14. Здатність застосовувати методи й засоби навчання біології для розвитку здібностей учнів. ФК18. Здатність розробляти здоров'я збережувальні програми, добирати адекватні методи й засоби оздоровлення, реалізовувати відповідні вміння в освітньому процесі закладів середньої освіти. ФК19. Уміння складати харчовий раціон із урахуванням реальних можливостей і користі для здоров'я; обізнаність щодо методів визначення й збереження високої якості харчових продуктів.	рівня з використанням методів сучасної біології, володіє різними методами розв'язування задач з біології. ПРН24. Розуміє і характеризує стратегію сталого розвитку та розкриває сутність взаємозв'язків між природним середовищем і людиною. ПРН25. Добирає міжпредметні зв'язки курсів біології в базовій середній школі з метою формування в учнів природничо-наукової та здоров'я збережувальної компетентності, відповідно до вимог Державного стандарту загальної середньої освіти з освітньої галузі «Природознавство».
10	ОП Середня освіта (Українська мова і література) спеціальність 014 (Середня освіта Українська мова і література)	ЗК2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, вести здоровий спосіб життя. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями. ЗК3. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями. ЗК4. Здатність працювати в команді. ЗК8. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій. ЗК9. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів). ЗК10. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.	ПРН1. Знає основні історичні етапи розвитку предметної області. ПРН3. Знає та розуміє принципи, форми, сучасні методи, методичні прийоми навчання предмета в закладах загальної середньої освіти (рівень базової середньої освіти). ПРН5. Уміє оперувати базовими категоріями та поняттями спеціальності. ПРН7. Уміє застосовувати міжнародні та національні стандарти і практики в професійній діяльності. ПРН8. Добирає і застосовує сучасні освітні технології та методики для формування предметних компетентностей учнів і здійснює самоаналіз ефективності уроків.

11	ОП Середня освіта (Українська мова і література). Середня освіта мова і література (Англійська) спеціальність 014 Середня освіта (Українська мова і література)	ЗК2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, вести здоровий спосіб життя ЗК3. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями ЗК4. Здатність працювати в команді. ЗК8. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій ЗК9. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів). ЗК10. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації. ФК1. Здатність до формування в учнів ключових і предметних компетентностей та здійснення міжпредметних зв'язків. ФК2. Володіння основами цілепокладання, планування та проектування процесу навчання учнів ФК3. Здатність здійснювати об'єктивний контроль і оцінювання рівня навчальних досягнень учнів. ФК4. Здатність до пошуку ефективних шляхів мотивації дитини до саморозвитку (самовизначення, зацікавлення, усвідомленого ставлення до навчання).	ПРН1. Знає основні історичні етапи розвитку предметної області. ПРН3. Знає та розуміє принципи, форми, сучасні методи, методичні прийоми навчання предмета в закладах загальної середньої освіти (рівень базової середньої освіти). ПРН5. Уміє оперувати базовими категоріями та поняттями спеціальності. ПРН7. Уміє застосовувати міжнародні та національні стандарти і практики в професійній діяльності. ПРН8. Добирає і застосовує сучасні освітні технології та методики для формування предметних компетентностей учнів і здійснює самоаналіз ефективності уроків
----	---	--	--

12	ОП Середня освіта (Мова і література (російська)) спеціальність 014 Середня освіта (Мова і література (російська))	ЗК1. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності. ЗК2. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів). ЗК3. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо. ЗК4. Здатність працювати в команді. ЗК5. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. ЗК6. Здатність застосовувати набуті знання в практичних ситуаціях. ЗК7. Здатність вчитися й оволодівати сучасними знаннями. ЗК8. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово. ЗК10. Здатність застосовувати softskills-навички в практичних ситуаціях. ФК9. Здатність інтерпретувати й зіставляти мовні та літературні явища, використовувати різні методи й методики аналізу тексту. ФК10 Здатність власною державницькою позицією, особистою мовною культурою, ерудицією, повагою й любов'ю до української мови, літератури, історії, а також повагою до мов, літератур і культур інших народів виховувати національно свідомих громадян України, інтегрованих у європейське / світове суспільство. ФК12. Здатність виконувати власне дослідження (проект), узагальнювати й оприлюднювати результати діяльності з розроблення	ПРН2. Обізнаний із елементами теоретичного й експериментального (пробного) дослідження в професійній сфері та методами їхньої реалізації. ПРН6. Має творчо-критичне мислення, творчо використовує різні теорії й досвід (український, закордонний) у процесі вирішення соціальних і професійних завдань. ПРН8. Уміє працювати з теоретичними та науково-методичними джерелами (зокрема цифровими), знаходити, обробляти, систематизувати й застосовувати в освітній діяльності сучасну наукову інформацію, бібліографію, комп'ютерні технології. ПРН14. Володіє основами професійної культури, має здатність створювати й редагувати тексти фахового змісту. ПРН16. Здатний до рефлексії, має навички оцінювання непередбачуваних проблем у професійній діяльності й обдуманого вибору шляхів їх вирішення. ПРН17. Уміє вдосконалювати набуту під час навчання кваліфікацію. ПРН18. Формує комунікаційну стратегію з колегами, соціальними партнерами, учнями (вихованцями) та їхніми батьками з дотриманням етичних норм спілкування. ПРН19. Організовує співпрацю учнів (вихованців), ефективно працює в команді (педагогічному колективі освітнього закладу, інших професійних об'єднаннях). ПРН 20. Керується у своїй діяльності принципами толерантності, творчого діалогу, співробітництва, взаємоповаги до всіх учасників освітнього процесу.
----	---	--	---

		актуальної проблеми (у фахових виданнях, виступах тощо); застосовувати елементи теоретичного й експериментального дослідження в професійній діяльності. ФК13 Здатність доцільно використовувати й створювати сучасне навчально-методичне забезпечення (обладнання) для проведення занять. ФК14 Здатність створювати рівноправний і психологічно позитивний клімат для навчання, організовувати ефективну комунікацію між учасниками освітнього процесу (учнями, учителями, батьками та ін.), дотримуватися етичних норм у професійній діяльності та впроваджувати їх в освітній простір і суспільство.	ПРН21. Ефективно спілкується в колективі, науково-навчальній, соціально-культурній та офіційно-ділових сферах; виступає перед аудиторією, бере участь у дискусіях, обстоює власну думку (позицію), дотримується культури поведінки й мовленнєвого спілкування. ПРН22. Здатний учитися впродовж життя і вдосконалювати з високим рівнем автономності набуту під час навчання кваліфікацію. ПРН 23. Здатний аналізувати соціально й особистісно значущі світоглядні проблеми, приймати рішення на підставі сформованих ціннісних орієнтирів. ПРН24. Здатний організовувати, аналізувати, критично оцінювати, нести відповідальність за результати власної професійної діяльності.
13	ОП Середня освіта (Мова і література (англійська, німецька)) спеціальність 014 Середня освіта (Мова і література (англійська, німецька))	ЗК2. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів). ЗК5. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. ФК10. Здатність аналізувати філософську картину світу. ФК13. Здатність виконувати власне дослідження (проект).	ПРН4. Уміє працювати з теоретичними та науково-методичними джерелами, видобувати, обробляти й систематизувати інформацію. ПРН24. Здатний аналізувати світоглядні проблеми, робити обґрунтовані та відповідальні висновки на підставі сформованих ціннісних орієнтирів.
14	ОП Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості) спеціальність 015 Професійна освіта	ЗК1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини громадянина в Україні. ЗК8. Здатність діяти на основі принципів і норм	ПРН1. Розуміти та пояснювати зміст основних законів України, демократичних засад розвитку суспільства ХХІ ст., доводити необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини й громадянина в Україні. ПРН9. Демонструвати дотримання принципів і норм професійної етики вчителя технологій, правил культури поведінки, норм суспільної

		педагогічної етики, правил культури поведінки у стосунках із дорослими й здобувачами загальної середньої освіти на основі загальнолюдських та національних цінностей, норм суспільної моралі; дотримуватися принципів професійної етики вчителя технологій та креслення.	моралі в стосунках із дорослими й здобувачами загальної середньої освіти.
15	ОП Спеціальна освіта спеціальність 016 Спеціальна освіта	ЗК1. Світоглядна компетентність. Здатність до розуміння предметної області професійної діяльності; володіння науковим світоглядом; знання основних теорій, концепцій, вчень, які формують наукову картину світу; вміння відстоювати власні стратегії професійної діяльності. ЗК2. Громадянська компетентність. Здатність активно, відповідально та ефективно реалізовувати громадянські права й обов'язки з метою розвитку демократичного суспільства. Здатність орієнтуватися у проблемах сучасного суспільно-політичного життя в Україні, застосовувати процедури й технології захисту власних інтересів, прав і свобод своїх та інших громадян, зокрема осіб із порушеннями психофізичного розвитку; використовувати способи діяльності й моделі поведінки, що відповідають чинному законодавству України, (знання конституційних прав і обов'язків; уміння налагоджувати міжособистісні відносини; досвід соціальної взаємодії	ПРН1. Знає сучасні теоретичні основи предметної спеціалізації, здатний застосовувати елементи теоретичного та експериментального дослідження в професійній діяльності. ПРН23. Здатний аналізувати соціально та особистісно значущі світоглядні проблеми, приймати рішення на основі сформованих ціннісних орієнтирів. ПРН3. Знає сучасні методи діагностики психічного і фізичного розвитку дитини дошкільного і шкільного віку. ПРН20. Здатний забезпечувати охорону життя і здоров'я учнів у корекційному навчально-виховному процесі та позаурочній діяльності.

		у процесі навчальної і професійної діяльності). ЗК3. Загально-навчальна. Здатність навчатися й оволодівати сучасними знаннями, зокрема, інноваційними методичними підходами, сучасними системами, методиками, технологіями навчання, розвитку й виховання дітей дошкільного і шкільного віку з порушеннями психофізичного розвитку; чинним нормативним забезпеченням спеціальної освіти тощо	
16	ОП Психологія спеціальність 053 Психологія	ЗК1. здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК2. знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності. ЗК6. здатність самостійно планувати, організовувати та здійснювати психологічне дослідження. ФК2. здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ. ФК11. здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.	ПРН4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел. ПРН10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культурних особливостей співрозмовника.
17	ОП Облік і оподаткування спеціальність 071 Облік і оподаткування	ЗК1. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями. ЗК2. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу ЗК3 Здатність працювати в команді. ЗК4. Здатність працювати автономно.	ПРН16. Володіти та застосовувати знання державної та іноземної мови для формування ділових паперів і спілкування у професійній діяльності. ПРН20. Виконувати професійні функції з урахуванням вимог соціальної відповідальності, трудової дисципліни, вміти планувати та управляти часом.

		ЗК5. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності. ЗК6. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів). ЗК7. Здатність бути критичним та самокритичним ЗК12. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо. ЗК15. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, вести здоровий спосіб життя.	
18	ОП Менеджмент спеціальність 073 Менеджмент	ЗК1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні. ЗК2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності та примножувати досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя. ЗК3. Здатність до	ПРН2. Зберігати моральні, культурні, наукові цінності та примножувати досягнення суспільства, використовувати різні види та форми рухової активності для ведення здорового способу життя. ПРН7. Виявляти навички організаційного проектування. ПРН9. Демонструвати навички взаємодії, лідерства, командної роботи. ПРН15. Демонструвати здатність діяти соціально відповідально та громадсько свідомо на основі етичних міркувань (мотивів), повагу до різноманітності та міжкультурності. ПРН16. Демонструвати навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань, бути критичним і самокритичним. ПРН17. Виконувати дослідження індивідуально та/або в групі під керівництвом лідера.

		абстрактного мислення, аналізу, синтезу. ЗК4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК8. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій. ЗК9. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями. ЗК10. Здатність до проведення досліджень на відповідному рівні. ЗК11. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації. ЗК12. Здатність генерувати нові ідеї (креативність). ЗК13. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності. ЗК14. Здатність працювати у міжнародному контексті. ЗК15. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів). СК9. Здатність працювати в команді та налагоджувати міжособистісну взаємодію при вирішенні професійних завдань. СК11. Здатність створювати та організовувати ефективні комунікації в процесі управління. СК15. Здатність формувати та демонструвати лідерські якості та поведінкові навички.	
19	ОП Соціальна робота спеціальність 231 Соціальна робота	ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. ЗК2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК6. Здатність до використання інформаційних і комунікаційних технологій. ЗК7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.	ПРН3. Виконувати професійні завдання у складі мультидисциплінарних команд фахівців. ПРН4. Демонструвати здатність до адаптації в нових ситуаціях та прийняття рішень. ПРН6. Застосовувати методи збору інформації: аналіз документів, опитування та спостереження.

		ЗК8. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. ЗК9. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми. ЗК10. Працювати у великій науковій групі, дотримуючись етичних норм професійної діяльності ЗК11. Здатність приймати обґрунтовані рішення. ЗК12. Здатність працювати в команді. ЗК16. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо. ФК2. Здатність оцінювати соціально-політичні процеси пов'язані з соціальним розвитком держави.	
20	ОП Філологія (германські мови та літератури (переклад включно)) спеціальність 035 Філологія	ЗК2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя. ЗК4. Здатність бути критичним і самокритичним. ЗК5. Здатність учитися й оволодівати сучасними знаннями. ЗК6. Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел. ЗК7. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.	ПРН 2. Ефективно працювати з інформацією: добирати необхідну інформацію з різних джерел, зокрема з фахової літератури та електронних баз, критично аналізувати й інтерпретувати її, впорядковувати, класифікувати й систематизувати. ПРН4. Розуміти фундаментальні принципи буття людини, природи, суспільства. ПРН5. Співпрацювати з колегами, представниками інших культур та релігій, прибічниками різних політичних поглядів тощо. ПРН6. Використовувати інформаційні й комунікаційні технології для вирішення складних спеціалізованих задач і проблем професійної діяльності.

		ЗК8. Здатність працювати в команді та автономно. ЗК10. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. ЗК11. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК12. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій. ЗК13. Здатність проведення досліджень на належному рівні. ФК12. Здатність до організації ділової комунікації.	
--	--	--	--

2. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Розділ I. ВСТУП ДО ФІЛОСОФІЇ ТА ОСНОВНІ ЕТАПИ

ІІ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ

Тема 1. Сутність філософії і її роль у суспільстві. Місце філософії у самопізнанні людини. Філософія і світогляд. Світогляд як духовно-практичний спосіб освоєння світу. Структура світогляду. Історичні типи світогляду: міф, релігія, наука і філософія. Сучасна світоглядна парадигма. Філософія як теоретична основа світогляду. Специфіка філософського освоєння дійсності. Повсякденне і філософське мислення. Основні теми і типи філософствування. Філософія в системі культури. Основні функції філософії: світоглядна, пізнавальна, методологічна, соціально-практична. Специфіка філософського знання. Духовно-творча природа філософії. Людиномірна сутність філософії. Загальнолюдські цінності у філософії. Гуманістичний зміст філософії.

Тема 2. Парадигми давньої і середньовічної філософії. Становлення філософського знання. Парадигмальність філософського знання: основні відмінності між парадигмами Давньої філософії - східною та західною. Давньокитайська і давньоіндійська філософія. Буддизм: історія і сучасність. Умови виникнення та розвитку буддизму. Світоглядні основи буддизму. Віровчення і культ. Космоцентричний характер античної філософії. Досократична філософія (Мілетська школа, Геракліт, піфагореїзм, Елейська школа). Пліуралістична тенденція філософського освоєння світу – Емпедокл, Анаксагор, Демокріт. Класична еллінська філософія – софісти, Сократ, Платон, сократичні школи, Аристотель. Криза класичної античної філософії. Епікуреїзм, стоїцизм, скептицизм. Римська антична філософія. Неоплатонізм. Теоцентризм філософії Середньовіччя. Апологетика, патристика і схоластика. Проблема універсалій: номіналізм-реалізм-концептуалізм. Роль християнства у розвитку європейської культури. Витоки християнства. Соціально-економічні, політичні умови формування християнства. Ідейні джерела християнського віровчення. Новозавітна література про Христа.

Тема 3. Західноєвропейська філософія епохи Відродження та Нового часу. Західноєвропейський Ренесанс. Гуманістичний характер філософії епохи Відродження. Натурфілософія Відродження. Пантеїзм та геліоцентризм. Гносеологічна проблематика філософії Нового часу. Проблема методу. Емпіризм Ф.Бекона та раціоналізм Р. Декарта. Сенсуалізм Дж.Локка. Проблема субстанції. Основні поняття метафізики Б. Спінози. Монадологія Г. Лейбніца. Розвиток і обґрунтування експериментального методу в науці (Ф. Бекон, І. Ньютон), розробка нової наукової методології (Ф.Бекон, Р. Декарт, І. Ньютон, Дж. Локк), формування основ нової механістичної картини світу (ньютоністично-картезіанської), зародження і розвиток протистояння раціоналізму – сенсуалізму. Вчення про дві стадії розвитку суспільства (природне право і громадянське суспільство), теорія «суспільного договору». Німецьке просвітництво. Класична німецька філософія. І. Кант – дуалізм світу людського буття. Об'єктивний ідеалізм та діалектичний метод Гегеля. Антропологічний матеріалізм Л. Фейєрбаха.

Тема 4. Некласична філософія. Перегляд класичної моделі світорозуміння. Програма радикального оновлення філософії – марксизм, позитивізм, «філософія життя». Філософія ірраціоналізму (А. Бергсон, А.Шоненгауер, Ф. Ніцше). Відмова від суб'єктно-об'єктної дихотомії буття. Світ як тривалість. Християнський передекзистенціалізм С. К'єркегора. Генеза екзистенціалізму. Проблема пантрагізму, свободи, вибору і відповідальності в екзистенційній філософії. Філософія психоаналізу. Зміщення онтології в сферу психіки. Фрейдизм та неофрейдизм. Сучасна світова філософія. Критика цінностей західної цивілізації. Відмова від проєктів тотального перевлаштування світу. Націленість на вільне культивування людської суб'єктивності. Постмодернізм як відмова від канонів філософського академізму, обґрунтування права на вільний вибір способу філософствування. Постмодерністські проєкти перебудови естетики, політики, філософії. Радикальне оновлення філософського дискурсу.

Тема 5. Гуманістичний пафос вітчизняної філософії. Джерела вітчизняної філософської культури. Етапи та особливості формування філософської думки в Україні. Патонівський мотив філософствування, «софійне» розуміння філософського знання. Діалог з візантійством, наявність «посередників» між трансцендентним і природним. «Софійна» особистість та «премудрість Бога», пошуки благодатної істини. Становлення християнського світогляду на Русі. Братські школи. Острозький культурно-освітній центр. Філософські ідеї в Києво-Могилянській Академії. Філософські погляди Г. Сковороди. Філософські погляди діячів Кирило-Мефодіївського братства. Філософські вчення П. Юркевича та П.Куліша. Академічна філософія в Україні. Ноосферна концепція В. Вернадського. Філософські уявлення мислителів української діаспори (Д. Донцов, Д.Чижевський, О. Кульчицький).

Розділ II. ФІЛОСОФСЬКІ КОНТЕКСТИ БУТТЯ ЛЮДИНИ

Тема 6. Філософське вчення про буття (онтологія). Філософський зміст проблеми буття. Основні форми буття. Класична і некласична онтологія. Буття і матерія. Матерія як гносеологічна категорія і як субстанція. Простір і час, рух і розвиток. Діалектика, детермінізм та індетермінізм. Проблеми єдиного світу.

Тема 7. Філософія пізнання (гносеологія). Пізнання як специфічна форма відношення людини до світу. Суб'єкт і об'єкт пізнання. Раціональне пізнання. Єдність чуттєвого і раціонального у пізнанні. Ірраціональність пізнання. Пізнання і творчість. Проблема істини. Класична концепція істини та її альтернатива у сучасній теорії пізнання. Діалектика істини і помилки. Функції практики в процесі пізнання. Співвідношення філософської, загальнонаукової та спеціалізованої методології. Наука як суспільний феномен. Сцієнтизм та антисцієнтизм. Етичні принципи наукової діяльності.

Тема 8. Логіка в структурі пізнавального процесу. Відмінності чуттєвого пізнання та абстрактного мислення, особливості абстрактного мислення та роль мови в пізнанні. Основні риси правильного мислення: визначеність, послідовність, несуперечність, доведеність. Логіка як наука про

закони та форми правильного мислення, основні форми мислення: поняття, судження, умовиводи. Поняття логічного закону, як необхідного зв'язку між думками. Значення основних законів логіки для правильного мислення. Закон тотожності. Закон несуперечності. Закон виключеного третього. Закон достатньої підстави. Характеристика поняття як відображення предметів і явищ в їх істотних ознаках, логічна структура поняття, основні прийоми утворення понять, види понять, відношення між поняттями. Загальна характеристика судження як форми мислення. Визначення судження, будова судження. Поділ суджень за якістю та за кількістю. Загальна характеристика умовиводу як форми мислення.

Тема 9. Свідомість. Багатовимірність феномену свідомості. Основні напрямки аналізу проблеми свідомості в історії філософії. Історико-генетичний погляд на походження свідомості. Соціально-історичні передумови виникнення свідомості. Основні характеристики свідомості. Проблема ідеального. Свідомість, діяльність, спілкування і мова – взаємообумовленість та взаємовплив. Структура свідомості. Три основні сфери свідомості – когнітивна (пізнавальна), емоційна, мотиваційно-вольова, їх роль у регуляції людської діяльності.

Тема 10. Філософська антропологія. Філософія як методологія філософської антропології. Основні проблеми, напрямки, завдання та функції філософської антропології. Місце філософської антропології серед інших наук. Поняття і основні категорії філософської антропології. Людина як об'єкт філософського дослідження. Унікальність і проблематичність людини. Специфіка філософського осягнення людини. Інтегративний статус філософської антропології в сучасному соціально-гуманітарному пізнанні. Проблема людини у філософії. Людина як мікрокосм, мікротеос, мікросоціум. Поняття «людина» – «індивід» – «індивідуальність» – «особистість». Питання про сутність і природу людини, походження і призначення, місце в світі, смерть і безсмертя, сенс людського життя. Людина як біопсихологічна істота. Тіло,

душа, як субстанціальні характеристики людини. Біологічні, соціокультурні і екзистенціальні проекції тіла. Духовне життя особистості.

Тема 11. Релігія як сфера духовної культури. Предмет та об'єкт релігієзнавства. Релігієзнавство і теологія. Принципи релігієзнавчих досліджень як гносеологічні феномени. Принципи наукової об'єктивності, конкретно-історичної послідовності, толерантності, гуманізму у вивченні релігієзнавства. Світоглядна спрямованість релігієзнавства. Сутність та структура релігії. Релігійна свідомість. Релігійна діяльність. Релігійні відносини. Релігійний культ та релігійні організації. Функції релігії. Історичний характер релігії. Монотеїзм та політеїзм. Родоплемінні культи. Національні релігії.

Тема 12. Світові релігії. Характерні риси світових релігій. Умови виникнення та розвитку буддизму. Священні книги буддизму. Основні напрями буддизму: хінаяна, махаїна, ламаїзм, дзен-буддизм. Соціально-економічні, політичні умови формування християнства. Поширення та еволюція християнства, формування його догматики, культу, символу віри. Розколи християнства (утворення самостійних церков: поділ на західну і східну; реформація і утворення протестантських церков). Біблія як віроповчальне джерело християнства. Суспільно-історичні причини виникнення ісламу. Мусульманське віровчення, культ. Коран, як культурна пам'ятка мусульман. Суна. Шаріат. Мусульманське право. Основні напрями в ісламі: сунізм, шиїзм, суфізм, харіджизм, вахабізм. Наслідки сучасної політизації ісламу та ісламізації політики.

Тема 13. Сучасні релігійні вірування. Історія і сучасний стан релігій в Україні. Сучасні нетрадиційні релігії. Молодіжні рухи: неохристиянські, неоорієнталістські, неоязичницькі. Неохристиянські течії: Богородична церква, Мормони, Новоапостольська церква, Церква Христа, Нова церква, або Церква Нового Єрусалиму. Релігії орієнталістського напрямку: Неоіндуїзм, Міжнародне товариство свідомості Крішні (МТСК), Трансцендентальна медитація (ТМ), Послідовники Шрі Сат'ї Саї Баби, центри Шрі Чінмоя (Ошо-центр, Вселенська

чиста релігія або Сахаджа йога, Буддійські течії, Дзен-буддизм, Нїтірен, АУМ Сїнрікьо або Вчення істини АУМ. Синтетичні релігії: Велике Біле Братство (ВББ), Церква об'єднання або Церква уніфікації, Всесвітня віра бахаї, Езотеричні об'єднання, Теософія. Релігійні цінності та свобода совісті. Толерантність, віротерпимість в духовному житті українців.

Рекомендована література

Основна

1. Петрушенко В.Л. Основи філософських знань: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти, 3-тє видання, виправлене та доповнене. Львів: «Новий Світ-2000», 2020. 296 с.

2. Петрушенко В. Л. Філософія (вступ до курсу, історія світової та української філософії, фундаментальні проблеми сучасної філософії) Навч. посіб. Друге видання, виправлене. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. 596 с.

3. Попов В. Ю. Філософія: навчально-методичний посібник для студентів Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. 220 с.

4. Філософія в університетській освіті: криза та можливості самозбереження. Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Серія: Філософія. Вип. 799. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2018. с. 54-60.

5. Феноменологічна філософія. Частина перша: Навчальний посібник. І.Починок. Чернівці: Чернівецький національний ун-т, 2018. 376 с.

Допоміжна

1. Духовність особистості: методологія, теорія і практика: збірник наукових праць. Гол. редактор Г.П. Шевченко. Вип. 5 (80). Сєверодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2017. 248 с.

2. Максюта М.Є. Філософсько-науковий практикум: контрольні запитання, вправи, тести: навч.-метод. посіб. / М.Є. Максюта, О.М. Соколова. – Херсон: «ОЛДІ-ПЛЮС», 2020. – 260 с.

3. Постсекулярність: богословські та філософські інтенції сучасної релігійності. Чернівці: Черн. нац. ун-т, 2019. 424 с.

4. Особливості феноменології Макса Шелера. Науковий вісник ЧНУ. Вип. 806. Філософія Чернівці, ЧНУ, 2018. С. 90-96.

5. Релігійна толерантність та релігійна віра у контексті ціннісних викликів сучасності. Суспільно-культурні трансформації етноконфесійних взаємин: історія, динаміка, тенденції: колект. Монографія. за наук. ред. член-кор. НАПН України В.О. Балуха. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2017. С.123-132.

6. Релігійна освіта в сучасній Україні: стан, тенденції та виклики // Аксіосфера освіти: історичні тенденції та пріоритети сьогодення: колективна монографія. за ред. член-кореспондента НАПН України В.О. Балуха. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2018. С. 197-203.

7. Соціальна значущість філософсько-релігієзнавчої та культурологічної освіти в Україні в умовах суспільних та ціннісних змін. Аксіосфера освіти: історичні тенденції та пріоритети сьогодення: колективна монографія. за ред. члена-кореспондента НАПН України В.О. Балуха. Чернівці: Чернівецький національний ун-т імені Юрія Федьковича, 2018. с. 187-196.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. <http://plato.stanford.edu/> Філософська енциклопедія Стенфордського університету.
2. <http://lib.onu.edu.ua/> Бібліотека ОНУ ім. І.І.Мечникова.
3. <http://www.ognb.odessa.ua/> Бібліотека ім. М.Горького.
4. <http://www.nbuv.gov.ua/> Бібліотека ім. В.Вернадського.
5. <http://lib-gw.univ.kiev.ua/> Бібліотека ім. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка.
6. <http://www.filosof.com.ua/> Інститут філософії НАН України імені Григорія Сковороди.
7. <http://www.philosof.onu.edu.ua/> Сайт Філософського факультету ОНУ ім. І.І.Мечникова.
8. <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/dict.html> Найвидатніші філософи світу та України.
9. <http://zakon.rada.gov.ua> Сайт Верховної Ради України, база законів і нормативних актів

3. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

І семестр

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1	Предмет філософії та коло її основних проблем	2	2
2	Філософія епохи Античності та Середньовіччя	4	
3	Новоєвропейська філософія XVII-XVIII століття	2	
4	Напрями і проблематика зарубіжної філософії XIX-XX століть	2	2
5	Парадигма вітчизняної філософії	2	
Разом		12	4

II семестр

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1	Проблема буття у філософії	2	
2	Проблема пізнання у філософії	2	
3	Закони і форми мислення	4	2
4	Проблема людини у філософії	2	
5	Релігія як суспільне явище	2	
6	Релігії світу	4	2
Разом		14	4

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1.

Тема. Предмет філософії та коло її основних проблем.

Мета вивчення: ознайомити здобувачів з особливостями, та характерними рисами філософського мислення, пояснити умови виникнення, структуру та основні функції філософії. Сформувати вміння здобувачів розрізняти елементи філософського мислення у певних умовах, розуміння внутрішнього зв'язку основних функцій філософії між собою. Розвивати аналітичне мислення, вміння проводити порівняння, робити узагальнення, формулювати власну позицію, власне бачення проблеми.

Обсяг навчального часу: 2 год.

Зміст заняття і навчальних завдань:

ЗАВДАННЯ I. Проблемна дискусія на основі опрацювання визначених джерел та наукової літератури, підготовка усних доповідей, визначення аргументів для обстоювання власної думки.

1. Зародження філософської думки.
2. Основне коло філософських проблем: світ і людина, буття і свідомість.
3. Філософія в системі духовної культури. Співвідношення філософії, науки, релігії та мистецтва.

ЗАВДАННЯ II. Коротка письмова відповідь (5 речень) на одне із запропонованих питань (*вибір питання довільний*):

1. Що можна віднести до філософських цінностей?
2. Розкрийте значення поняття «світогляд».
3. Яке значення має філософія в процесі освіти та виховання людей?

ЗАВДАННЯ III. Записати у словник наступні поняття: *філософія, рефлексія, релігія, мистецтво, філософування, світогляд, категорії, метод, діалектика, феноменологія.*

Підведення підсумків та рефлексія.

Усна рефлексія:

1. Що справило на вас найбільше враження?
2. Що вам допомагало в процесі заняття для виконання завдання, а що заважало?
3. Чи є що-небудь, що здивувало вас в процесі заняття?
4. Чим ви керувалися в процесі прийняття рішення?
5. Враховувалося чи при здійсненні власних дій думку учасників групи?
6. Як ви оцінюєте свої дії і дії групи?
7. Якби ви ще раз виконували ці завдання, щоб ви змінили в моделі своєї поведінки?

Письмова рефлексія: анкетування та опитування з використанням різних методик: відповіді на питання, відкриті пропозиції, вибір із запропонованих варіантів тощо. Творчі завдання: есе, лист, твір.

Література:

1. Петрушенко В.Л. Основи філософських знань: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти, 3-тє видання, виправлене та доповнене. Львів: «Новий Світ-2000», 2020. 296 с.
2. Петрушенко В.Л. Філософія (вступ до курсу, історія світової та української філософії, фундаментальні проблеми сучасної філософії) Навч. посіб. Друге видання, виправлене. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2019. 596 с.
3. Попов В. Ю. Філософія: навчально-методичний посібник для студентів Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. 220 с.
4. <http://www.nbuv.gov.ua/> Бібліотека ім. В.Вернадського.
5. <http://lib-gw.univ.kiev.ua/> Бібліотека ім. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка.
6. <http://www.filosof.com.ua/> Інститут філософії НАН України імені Григорія Сковороди.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2.

Тема. Філософія епохи Античності та Середньовіччя

Метою вивчення є ознайомити здобувачів з особливостями філософських парадигм, сформувані вміння порівнювати між собою провідні ідеї філософських шкіл, сприяти розумінню евристичного значення. Розвивати аналітичне мислення, вміння проводити порівняння, робити узагальнення, формулювати власну позицію, власне бачення проблеми.

Обсяг навчального часу: 4 год.

Зміст заняття і навчальних завдань:

ЗАВДАННЯ I. (2 год.) Робота в групах (можливі варіанти інтерактивних методів: мозковий штурм, світове кафе, акваріум, снігова куля, відкритий мікрофон). Створення команд, які за певний час повинні надати свій варіант вирішення проблеми:

1. Період відділення філософії від міфології. Конфуціанство. Даосизм.
2. Антропологічний переворот у античній філософії класичного періоду.
3. Геоцентризм середньовічної філософії.
4. Християнство в європейській культурі.

ЗАВДАННЯ II. *(практичне заняття – дослідження (2 год.).* Опрацювання визначених джерел та наукової літератури, підготовка усних доповідей, складання ментальних карт для узагальнення розуміння філософських ідей Стародавньої та середньовічної філософії.

Ментальна карта - це образне вираження смислових зв'язків між елементами тексту. Складання ментальної карти виявляє здатність здобувача до логічного аналізу опрацьовуваних наукових джерел та першоджерел, виявлення основних і другорядних думок.

Методика складання ментальних карт: 1. Прочитайте текст. Намалюйте в центрі листка картинку, з якою у вас асоціюється текст. Це перший

мисленнєвий образ. 2. Від нього виразіть другорядні думки. Їх потрібно проілюструвати. (назвати) 3. Від другорядних картинок також йдуть стрілки. І так доти, доки план не стане перед вами в унаочненому вигляді.

ЗАВДАННЯ III. Записати у словник наступні поняття: *космоцентризм, теоцентризм, антропоцентризм, класицизм, модерн, постмодерн.*

Підведення підсумків та рефлексія.

Усна рефлексія:

1. Що справило на вас найбільше враження?
2. Що вам допомагало в процесі заняття для виконання завдання, а що заважало?
3. Чи є що-небудь, що здивувало вас в процесі заняття?
4. Чим ви керувалися в процесі прийняття рішення?
5. Враховувалося чи при здійсненні власних дій думку учасників групи?
6. Як ви оцінюєте свої дії і дії групи?
7. Якби ви ще раз виконували ці завдання, щоб ви змінили в моделі своєї поведінки?

Письмова рефлексія: анкетування та опитування з використанням різних методик: відповіді на питання, відкриті пропозиції, вибір із запропонованих варіантів тощо. Творчі завдання: есе, лист, твір.

Література:

1. Петрушенко В.Л. Філософія (вступ до курсу, історія світової та української філософії, фундаментальні проблеми сучасної філософії) Навч. посіб. Друге видання, виправлене. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2019. 596 с.
2. Попов В. Ю. Філософія: навчально-методичний посібник для студентів Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. 220 с.
3. Феноменологічна філософія. Частина перша: Навчальний посібник / І.Починок. - Чернівці: Чернівецький національний ун-т, 2018 р. – 376 с.

4. <http://lib-gw.univ.kiev.ua/> Бібліотека ім. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3

Тема. Новоєвропейська філософія XVII-XVIII століття

Мета вивчення: формувати знання здобувачів про загальні етапи становлення філософських знань, акцентувати увагу на особливостях парадигм ренесансної філософії Нового часу. Формувати навички і вміння пояснювати зміст принципів, обґрунтованих та запроваджених у філософське мислення мислителями означеної доби.

Обсяг навчального часу: 2 год.

Зміст заняття і навчальних завдань:

ЗАВДАННЯ I. Проблемна дискусія на основі опрацювання визначених джерел та наукової літератури, підготовка усних доповідей, визначення аргументів для обстоювання власної думки.

1. Провідні напрями ренесансної філософії: гуманістичний антропологізм, неоплатонізм, натурфілософія.
2. Проблема методу у філософії Нового часу.
3. Антропологічний матеріалізм Л. Фейєрбаха.

ЗАВДАННЯ II. Підготувати наукове повідомлення «Філософія природи (М. Кузанський)».

ЗАВДАННЯ III. Написання есе (обсяг - одна сторінка) на одну із тем «Знання – це сил» (Ф.Бекон), «Філософія – це мати всіх наук» (Цицерон).

ЗАВДАННЯ IV. Записати у словник наступні поняття: *індивідуальність, прагматизм, інструменталізм, позитивізм, верифікація, демаркація, фальсифікація, екзистенціалізм, відчуження, свобода.*

Підведення підсумків та рефлексія.

Усна рефлексія:

1. Що справило на вас найбільше враження?
2. Що вам допомагало в процесі заняття для виконання завдання, а що заважало?
3. Що вас здивувало під час практичного заняття?
4. Чим ви керувалися в процесі прийняття рішення?
5. Враховувалося чи при здійсненні власних дій думку учасників групи?
6. Як ви оцінюєте свої дії і дії групи?
7. Якби ви ще раз виконували ці завдання, щоб ви змінили в моделі своєї поведінки?

Письмова рефлексія: анкетування та опитування з використанням різних методик: відповіді на питання, відкриті пропозиції, вибір із запропонованих варіантів тощо. Творчі завдання: есе, лист, твір.

Література:

1. Петрушенко В.Л. Основи філософських знань: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти, 3-тє видання, виправлене та доповнене. Львів: «Новий Світ-2000», 2020. 296 с.

2. Петрушенко В.Л. Філософія (вступ до курсу, історія світової та української філософії, фундаментальні проблеми сучасної філософії) Навч. посіб. Друге видання, виправлене. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2019. 596 с.

3. Попов В. Ю. Філософія: навчально-методичний посібник для студентів Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. 220 с.

4. <http://www.filosof.com.ua/> Інститут філософії НАН України імені Григорія Сковороди.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4

Тема. Напрями і проблематика зарубіжної філософії XIX-XX століть

Мета вивчення: ознайомити здобувачів зі змінами парадигми філософського мислення в XIX - початку XX ст., показати вихідні ознаки неklasичності, як загальнокультурного явища, сформувати у здобувачів вміння проводити порівняння вихідних ідей класичної та неklasичної філософії.

Обсяг навчального часу: 2 год.

Зміст занять і навчальних завдань:

ЗАВДАННЯ І. Практичне заняття-конференція. Опрацювання визначених джерел та наукової літератури, підготовка тез доповідей, презентацій.

Мета презентації – розкрити зміст обраної теми. Обсяг – до 8 слайдів. Співвідношення тексту і малюнків обираєтесь довільно, на Ваш розсуд. Творчість та ініціатива вітаються.

Презентаційні слайди подаються у такому змістовному наповненні та послідовності:

слайд 1:

назва дисципліни

назва теми

факультет, група

ПІБ

слайди 2, 3...:презентація матеріалу

слайд останній: висновок

1. Загальні особливості духовних процесів та розвитку філософії у XIX-XX ст.

2. Ф. Ніцше та ідеї «філософії життя».

3. Проблема людини у філософії психоаналізу.

ЗАВДАННЯ II. Поточний контроль: виконання тестових завдань №1

ЗАВДАННЯ III. Записати у словник наступні поняття: *постмодернізм, дискурс, деструкція, інформаційне суспільство, індустріальне суспільство, постіндустріальне суспільство, суспільство знання.*

Підведення підсумків та рефлексія.

Усна рефлексія:

1. Що справило на вас найбільше враження?
2. Що вам допомагало в процесі заняття для виконання завдання, а що заважало?
3. Чи є що-небудь, що здивувало вас в процесі заняття?
4. Що для вас було особливо складно під час практичного заняття?
5. Враховувалося чи при здійсненні власних дій думку учасників групи?
6. Як ви оцінюєте свої дії і дії групи? Якби ви ще раз виконували ці завдання, щоб ви змінили в моделі своєї поведінки?

Письмова рефлексія: анкетування та опитування з використанням різних методик: відповіді на питання, відкриті пропозиції, вибір із запропонованих варіантів тощо. Творчі завдання: есе, лист, твір.

Література:

1. Петрушенко В.Л. Філософія (вступ до курсу, історія світової та української філософії, фундаментальні проблеми сучасної філософії) Навч.

посіб. Друге видання, виправлене. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2019. 596 с.

2. Попов В. Ю. Філософія: навчально-методичний посібник для студентів Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. 220 с.

4. <http://lib-gw.univ.kiev.ua/> Бібліотека ім. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

4. <http://www.filosof.com.ua/> Інститут філософії НАН України імені Григорія Сковороди.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5

Тема. Парадигма вітчизняної філософії

Мета вивчення: сформувати знання здобувачів про історичні та культурні особливості, формування української філософської думки, дати знання про зміст і проблематику найвизначніших культурно-освітніх та філософських пам'яток України, сприяти формуванню патріотичних почуттів та національної гордості здобувачів вищої освіти.

Обсяг навчального часу: 2 год.

Зміст занять і навчальних завдань:

ЗАВДАННЯ I. Робота в малих групах (можливі варіанти інтерактивних методів: мозковий штурм, світове кафе, акваріум, снігова куля, відкритий мікрофон) з подальшим обговоренням питань:

1. Загальні особливості української філософії, як органічної складової української духовної культури.

2. Провідні філософські джерела та філософські ідеї часів Київської Русі.

3. Основні концепції філософії Г.С.Сковороди.

ЗАВДАННЯ II. Поточний контроль: виконання контрольного завдання №

1.

Теми доповідей:

1. Філософські погляди літописця Нестора в його «Повісті минулих літ».
2. Багато аспектність людини як соціальної одиниці в «Повчанні» В.Мономаха.
3. Антропологічні погляди Г. Сковороди – класика української філософської думки.
4. Антропологізм та його спрямованість у творчості Т. Шевченка.
5. Спадщина П.Юркевича в контексті української філософської традиції.

Підведення підсумків та рефлексія

Усна рефлексія:

1. Що справило на вас найбільше враження?
2. Що вам допомагало в процесі заняття для виконання завдання, а що заважало?
3. Чи є що-небудь, що здивувало вас в процесі заняття?
4. Чим ви керувалися в процесі прийняття рішення?
5. Чи вдалося вам встановити контакт з викладачем та одногрупниками під час практичного заняття з навчальної дисципліни ФРЛ?
6. Як ви оцінюєте свої дії і дії групи?
7. Якби ви ще раз виконували ці завдання, щоб ви змінили в моделі своєї поведінки?

Письмова рефлексія: анкетування та опитування з використанням різних методик: відповіді на питання, відкриті пропозиції, вибір із запропонованих варіантів тощо. Творчі завдання: есе, лист, твір.

Література:

1. Петрушенко В.Л. Основи філософських знань: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти, 3-тє видання, виправлене та доповнене. Львів: «Новий Світ-2000», 2020. 296 с.

2. Попов В. Ю. Філософія: навчально-методичний посібник для студентів Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. 220 с.
3. <http://www.nbu.gov.ua/> Бібліотека ім. В.Вернадського.
4. <http://lib-gw.univ.kiev.ua/> Бібліотека ім. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка.
5. <http://www.filosof.com.ua/> Інститут філософії НАН України імені Григорія Сковороди.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 6

Тема. Проблема буття у філософії

Мета вивчення: сформувати знання здобувачів про фундаментальність проблеми буття та особливості людських вимірів проблеми буття, ознайомити здобувачів з послідовністю категоріальних визначень буття в історії європейської філософії, проаналізувати переваги та недоліки конкретно-наукового та філософського буття.

Обсяг навчального часу: 2 год.

Зміст заняття і навчальних завдань:

1. Категорія буття: зміст і специфіка.
2. Буття матеріального світу та людського духу.
3. Буття соціального як єдність індивідуального та суспільного буття.
4. Дуалізм, монізм, плюралізм.
5. Поняття про рух і розвиток.
6. Поняття простору та часу.

ЗАВДАННЯ І. Проблемна дискусія на основі опрацювання визначених джерел та наукової літератури, підготовка усних доповідей, визначення аргументів для обстоювання власної думки.

1. Фундаментальне значення проблеми буття для філософії.

2. Світоглядне і методологічне значення категорії «матерія».
3. Простір і час, як форми існування світу.
4. Чи можна ототожнити слова «бути» й «існувати»? Поясніть свою точку зору.
5. З'ясуйте відмінності між філософським та науковим розумінням буття.
6. Порівняйте класичне та некласичне розуміння буття.
7. Покажіть взаємозв'язок, матерії, руху, простору та часу.
8. Чому соціальний простір і соціальний час є формами буття людей у культурі?

ЗАВДАННЯ II. Підготувати наукове повідомлення - «В. Вернадський про феномен життя, Всесвіт, людство і ноосферу».

ЗАВДАННЯ III. Записати у словник наступні поняття: онтологія, метафізика, діалектика, буття, закон, матерія, рух, простір, час, догматизм, релятивізм, детермінізм, індетермінізм.

Підведення підсумків та рефлексія.

Усна рефлексія:

1. Що справило на вас найбільше враження?
2. Що вам допомагало в процесі заняття для виконання завдання, а що заважало?
3. Чи є що-небудь, що здивувало вас в процесі заняття?
4. Чим ви керувалися в процесі прийняття рішення?
5. Враховувалося чи при здійсненні власних дій думку учасників групи?
6. Як ви оцінюєте свої дії і дії групи?
7. Якби ви ще раз виконували ці завдання, щоб ви змінили в моделі своєї поведінки?

Письмова рефлексія: анкетування та опитування з використанням різних методик: відповіді на питання, відкриті пропозиції, вибір із запропонованих варіантів тощо. Творчі завдання: есе, лист, твір.

Література:

1. Петрушенко В.Л. Основи філософських знань: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти, 3-тє видання, виправлене та доповнене. Львів: «Новий Світ-2000», 2020. 296 с.
2. Петрушенко В.Л. Філософія (вступ до курсу, історія світової та української філософії, фундаментальні проблеми сучасної філософії) Навч. посіб. Друге видання, виправлене. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2019. 596 с.
3. <http://www.nbuv.gov.ua/> Бібліотека ім. В.Вернадського.
4. <http://lib-gw.univ.kiev.ua/> Бібліотека ім. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка.
5. <http://www.filosof.com.ua/> Інститут філософії НАН України імені Григорія Сковороди.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 7

Тема. Проблема пізнання у філософії

Мета вивчення: сформувати знання здобувачів про процес пізнання і його види та рівні, ознайомити з існуючими у філософії тлумаченнями істини, пояснити процесуальний характер пізнання.

Обсяг навчального часу: 2 год.

Зміст занять і навчальних завдань:

ЗАВДАННЯ І. Практичне заняття-конференція. Опрацювання визначених джерел та наукової літератури, підготовка тез доповідей, презентацій.

1. Філософське вчення про пізнання.
2. Рівні, форми та методи наукового пізнання.
3. Проблема істини у пізнанні.

ЗАВДАННЯ ІІ. Питання до дискусії:

1. Яким чином відбувається процес взаємодії суб'єкта і об'єкта в процесі пізнання?
2. Що таке агностицизм і яким чином він пов'язаний із скептицизмом?
3. Що таке інформація? В чому полягає її зв'язок із знанням? В чому різниця між ними?
4. В чому саме полягає двоєдність пізнання людиною світу?
5. Чи існує абсолютна істина?

ЗАВДАННЯ III. Написання есе (обсяг - 7 речень), одна з тем, на вибір студента «Наука є найкращим шляхом, щоб зробити людський дух героїчним» Джордано Бруно», «Чи існують речі, які в принципі непізнавані?», « Людське пізнання є відображенням об'єктивного світу чи конструюванням власного «життєвого світу»?».

ЗАВДАННЯ IV. Записати у словник наступні поняття: соціум, суспільство, соціальна стратифікація, соціальна мобільність, індивід, індивідуальність, особистість, соціалізація, комунікація, інтеріоризація, екстеріоризація, соціальна норма, аксіологія, цінність.

Підведення підсумків та рефлексія.

Усна рефлексія:

1. Що справило на вас найбільше враження?
2. Що вам допомагало в процесі заняття для виконання завдання, а що заважало?
3. Чи є що-небудь, що здивувало вас в процесі заняття?
4. Чим ви керувалися в процесі прийняття рішення?
5. Враховувалося чи при здійсненні власних дій думку учасників групи?
6. Як ви оцінюєте свої дії і дії групи?
7. Якби ви ще раз виконували ці завдання, щоб ви змінили в моделі своєї поведінки?

Письмова рефлексія: анкетування та опитування з використанням різних методик: відповіді на питання, відкриті пропозиції, вибір із запропонованих варіантів тощо. Творчі завдання: есе, лист, твір.

Література:

1. Петрушенко В.Л. Основи філософських знань: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти, 3-тє видання, виправлене та доповнене. Львів: «Новий Світ-2000», 2020. 296 с.
2. Феноменологічна філософія. Частина перша: Навчальний посібник / І.Починок. - Чернівці: Чернівецький національний ун-т, 2018 р. – 376 с.
3. <http://www.nbuv.gov.ua/> Бібліотека ім. В.Вернадського.
4. <http://lib-gw.univ.kiev.ua/> Бібліотека ім. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка.
5. <http://www.filosof.com.ua/> Інститут філософії НАН України імені Григорія Сковороди.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 8

Тема. Закони і форми мислення

Мета вивчення: осмислити феномен логіки, як науки про закони і форми правильного мислення. Сформувати знання здобувачів про форми раціонального мислення: навчити здійснювати з поняттям різні логічні операції; розуміти судження як форму логічного мислення, вміти аналізувати судження і правильно їх використовувати в пізнавальній та професійній діяльності; розуміти, що таке умовиводи, вміти їх вірно будувати і використовувати в пізнавальній і практичній діяльності.

Обсяг навчального часу: 4 год.

Зміст занять і навчальних завдань:

ЗАВДАННЯ I. Практичне заняття-дослідження.

1. Хто є фундатором логіки?
2. Де і коли виникає логіка?
3. Закони логіки, сформулюйте наведіть приклади.
4. Які існують форми мислення? Поясніть і наведіть приклади.
5. Що таке обсяг і зміст поняття?
6. Закон оберненого відношення між змістом і обсягом поняття?
7. Відношення між поняттями. Приклади відношень між поняттями.

ЗАВДАННЯ II. Практичне завдання: за допомогою діаграм Ейлера визначте відношення між поняттями:

- Спека (А) – холод(В);
- Морозиво(А) – десерт(В);
- Кава(А) – розчинна кава(В);
- Філософія(А) – китайська філософія (В);
- Київ(А) – столиця України(В);
- Ввічливий(А) – неввічливий(В);
- Планети(В) – небесні тіла (А) – комети(С);
- Студент(А) – спортсмен(В);
- Студент(А) – відмінник(В);
- Підручник (А) – електронний підручник (В).

ЗАВДАННЯ III. Практичне завдання: придумайте самостійно 5 прикладів відношень між поняттями.

Підведення підсумків та рефлексія.

Усна рефлексія:

1. Що справило на вас найбільше враження?
2. Що вам допомагало в процесі заняття для виконання завдання, а що заважало?
3. Чи є що-небудь, що здивувало вас в процесі заняття?
4. Чим ви керувалися в процесі прийняття рішення?
5. Враховувалося чи при здійсненні власних дій думку учасників групи?
6. Як ви оцінюєте свої дії і дії групи?

7. Якби ви ще раз виконували ці завдання, щоб ви змінили в моделі своєї поведінки?

Письмова рефлексія: анкетування та опитування з використанням різних методик: відповіді на питання, відкриті пропозиції, вибір із запропонованих варіантів тощо. Творчі завдання: есе, лист, твір.

Література:

1. Передумови становлення герменевтичної методології / І.Г. Руснак // Вільгельм Дільтей і філософія «духовно-наукового» знання / За заг. ред. М.Марчука. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. – С. 102-110.

2. Петрушенко В.Л. Основи філософських знань: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти, 3-тє видання, виправлене та доповнене. Львів: «Новий Світ-2000», 2020. 296 с.

3. Попов В. Ю. Філософія: навчально-методичний посібник для студентів Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. 220 с.

4. <http://lib-gw.univ.kiev.ua/> Бібліотека ім. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

5. <http://www.filosof.com.ua/> Інститут філософії НАН України імені Григорія Сковороди.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 9

Тема. Свідомість.

Мета завдання: отримати уявлення про філософію свідомості як предмет філософського і методологічного аналізу та його значення в наукових і філософських дослідженнях і в сучасній культурі; розумітися на історичних типах

філософії свідомості, концепціях та напрямках філософського трактування свідомості.

Обсяг навчального часу: 2 год.

Зміст занять і навчальних завдань:

ЗАВДАННЯ I. Робота в малих групах (можливі варіанти інтерактивних методів: мозковий штурм, світове кафе, акваріум, снігова куля, відкритий мікрофон) з подальшим обговоренням питань:

1. Проблема онтологічного статусу свідомості та її суттєві ознаки.
2. Проблема походження свідомості.
3. Ідеальний статус буття свідомості.
4. Структура та функції свідомості.

ЗАВДАННЯ II. Проблемна дискусія:

1. Чому до компонентів світогляду включається самосвідомість?
2. Чи можна зрозуміти природу свідомості, вивчаючи лише мозок?
3. Окресліть проблеми і труднощі наукового вивчення свідомості.

ЗАВДАННЯ III. Записати у словник наступні поняття: *свідомість, мислення, воля, пам'ять, несвідоме, підсвідоме, свідоме, самосвідомість, ідеальне, рефлексія.*

Підведення підсумків та рефлексія.

Усна рефлексія:

1. Що справило на вас найбільше враження?

2. Що вам допомагало в процесі заняття для виконання завдання, а що заважало?

3. Чи є що-небудь, що здивувало вас в процесі заняття?

4. Чим ви керувалися в процесі прийняття рішення?

5. Враховувалося чи при здійсненні власних дій думку учасників групи?

6. Як ви оцінюєте свої дії і дії групи?

7. Якби ви ще раз виконували ці завдання, щоб ви змінили в моделі своєї поведінки?

Письмова рефлексія: анкетування та опитування з використанням різних методик: відповіді на питання, відкриті пропозиції, вибір із запропонованих варіантів тощо. Творчі завдання: есе, лист, твір.

Література:

1. Петрушенко В.Л. Основи філософських знань: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти, 3-тє видання, виправлене та доповнене. Львів: «Новий Світ-2000», 2020. 296 с.

2. Попов В. Ю. Філософія: навчально-методичний посібник для студентів Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. 220 с.

3. Філософія свідомості: соціально-релігійний вимір // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник праць. Випуск 813. Філософія. – Чернівці: Рута, 2019.

4. <http://lib-gw.univ.kiev.ua/> Бібліотека ім. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

5. <http://www.filosof.com.ua/> Інститут філософії НАН України імені Григорія Сковороди.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 10

Тема. Проблема людини у філософії

Мета заняття: ознайомити здобувачів зі змістом основних концепцій походження людини та їхніми сучасними оцінками, розкрити сутнісні сили людини та основні складові людського способу буття.

Обсяг навчального часу: 2 год.

Зміст занять і навчальних завдань:

ЗАВДАННЯ I. Робота в малих групах (можливі варіанти інтерактивних методів: мозковий штурм, світове кафе, акваріум, снігова куля, відкритий мікрофон) з подальшим обговоренням питань:

1. Проблема походження людини.
2. Антропоцентризм в системі конкуруючих світоглядних настанов.
3. Діяльність та екзистенціалізм людського буття.
4. Сутнісні сили людини та багатство їх проявів.

ЗАВДАННЯ II. Проблемна дискусія:

1. Як співвідносяться в людині природне і соціальне?
2. Чи тотожні поняття людини і особистість?
3. Як співвідносяться «життя» та «існування»?
4. У чому полягає проблема «сенсу життя»?

ЗАВДАННЯ III. Створіть колаж або намалюйте «дерево мого життя».

ЗАВДАННЯ IV. Записати у словник наступні поняття: *соціум, суспільство, соціальна стратифікація, соціальна мобільність, індивід, індивідуальність, особистість, соціалізація, комунікація, інтеріоризація, екстеріоризація, соціальна норма, аксіологія, цінність.*

Підведення підсумків та рефлексія.

Усна рефлексія:

1. Що справило на вас найбільше враження?
2. Що вам допомагало в процесі заняття для виконання завдання, а що заважало?
3. Чи є що-небудь, що здивувало вас в процесі заняття?
4. Чим ви керувалися в процесі прийняття рішення?
5. Враховувалося чи при здійсненні власних дій думку учасників групи?
6. Як ви оцінюєте свої дії і дії групи?
7. Якби ви ще раз виконували ці завдання, щоб ви змінили в моделі своєї поведінки?

Письмова рефлексія: анкетування та опитування з використанням різних методик: відповіді на питання, відкриті пропозиції, вибір із запропонованих варіантів тощо. Творчі завдання: есе, лист, твір.

Література:

1. Петрушенко В.Л. Основи філософських знань: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти, 3-тє видання, виправлене та доповнене. Львів: «Новий Світ-2000», 2020. 296 с.
2. Попов В. Ю. Філософія: навчально-методичний посібник для студентів Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. 220 с.
3. <http://www.nbu.gov.ua/> Бібліотека ім. В.Вернадського.
4. <http://lib-gw.univ.kiev.ua/> Бібліотека ім. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка.
5. <http://www.filosof.com.ua/> Інститут філософії НАН України імені Григорія Сковороди.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 11

Тема. Релігія як суспільне явище

Мета вивчення: сформувати у здобувачів чітке наукове уявлення про феномен релігії, закономірності її виникнення, еволюції; з'ясувати зміст релігії як соціального явища, основних функцій її у суспільстві, усвідомити сутність релігійної картини світу, визначити її адекватність сучасним науковим уявленням про навколишній світ, показати внутрішню суперечливість релігійних соціальних доктрин.

Обсяг навчального часу: 4 год.

Зміст занять і навчальних завдань:

ЗАВДАННЯ I. Практичне заняття-конференція. Опрацювання визначених джерел та наукової літератури, підготовка тез доповідей, презентацій.

1. Сутність, структура і функції релігії.
2. Буддизм.
3. Християнство.
4. Іслам.

ЗАВДАННЯ II. Поточний контроль: тести №2

ЗАВДАННЯ III. Поточний контроль: контрольне завдання № 2

ЗАВДАННЯ IV. Записати у словник наступні поняття: *релігія, релігієзнавство, теологія, джайнізм, даосизм, конфуціанство, буддизм, софістика, еклектика, стоїцизм.*

Підведення підсумків та рефлексія.

Усна рефлексія:

1. Що справило на вас найбільше враження?
2. Що вам допомагало в процесі заняття для виконання завдання, а що заважало?
3. Чи є що-небудь, що здивувало вас в процесі заняття?
4. Чим ви керувалися в процесі прийняття рішення?
5. Враховувалося чи при здійсненні власних дій думку учасників групи?
6. Як ви оцінюєте свої дії і дії групи?
7. Якби ви ще раз виконували ці завдання, щоб ви змінили в моделі своєї поведінки?

Письмова рефлексія: анкетування та опитування з використанням різних методик: відповіді на питання, відкриті пропозиції, вибір із запропонованих варіантів тощо. Творчі завдання: есе, лист, твір.

Література:

1. Етичні цінності в релігіях: гуманістична синергія ідей. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2016. 336 с.
2. Постсекулярність: богословські та філософські інтенції сучасної релігійності. Чернівці: Черн. нац. ун-т, 2019. 424 с.
3. Релігійна освіта в сучасній Україні: стан, тенденції та виклики // Аксіосфера освіти: історичні тенденції та пріоритети сьогодення: колективна монографія. за ред. член-кореспондента НАПН України В.О. Балуха. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2018. С. 197-203.
4. Соціальна значущість філософсько-релігієзнавчої та культурологічної освіти в Україні в умовах суспільних та ціннісних змін. Аксіосфера освіти:

історичні тенденції та пріоритети сьогодення: колективна монографія. за ред. члена-кореспондента НАПН України В.О. Балуха. Чернівці: Чернівецький національний ун-т імені Юрія Федьковича, 2018. с. 187-196.

ДОДАТКИ

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ЗАКРИТОЇ ФОРМИ

Тест – це сукупність тестових завдань, за результатами виконання яких можна визначити рівень знань і вмінь студентів з певної навчальної дисципліни.

Тестове завдання – це складова тесту, що відповідає рекомендаціям до формування тестових завдань, з якими здобувач (під час виконання тесту) виконує певну дію, а його результат реєструється у формі окремої відповіді, що оцінюється встановленою кількістю балів.

Тестування – спосіб визначення рівня знань і вмінь здобувачів за допомогою тестових завдань.

За рівнем складності тестові завдання (надалі – ТЗ) поділяють на:

- ТЗ першого рівня складності – використовують для перевірки якості засвоєння матеріалу на рівні розпізнавання;

- ТЗ другого рівня складності – застосовують для перевірки якості засвоєння на рівні репродуктивної діяльності, на основі якої здобувач здатний самостійно відтворювати засвоєні знання та навички і використовувати їх у типових ситуаціях, що не вимагають створення нової інформації;

- ТЗ третього рівня складності – використовують для перевірки якості засвоєння матеріалу на рівні продуктивної діяльності, на основі якої здобувач здатний застосувати засвоєну інформацію для прийняття рішень у нетипових ситуаціях. До них належать нетипові задачі на застосування знань у реальній практичній діяльності;

- ТЗ четвертого рівня складності – використовують для виявлення вміння здобувача приймати рішення в проблемних, непередбачуваних ситуаціях. Їхнє розв'язання передбачає творчий підхід, у разі якого створюється об'єктивно новий результат. Для них неможливо створити еталонну відповідь, тому їх повинні перевіряти експерти (комісія).

ТЗ закритої форми із вибором однієї правильної відповіді - це найпростіший вид ТЗ, в яких правильна відповідь вже міститься, і завдання здобувача полягає в її знаходженні. Інструкцію до ТЗ цієї форми можна формувати так: **ВИБЕРІТЬ ВАРІАНТ ПРАВИЛЬНОЇ ВІДПОВІДІ:** Завдання здобувач – вибрати правильний варіант відповіді, використовуючи знання, отримані під час вивчення навчальної дисципліни. Зміст ТЗ повинен бути таким, щоб для вибору правильної відповіді було достатньо пригадати і застосувати лише почуте на заняттях і прочитане в рекомендованій для вивчення літературі.

**ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ З ВИБОРОМ ОДНІЄЇ
ПРАВИЛЬНОЇ ВІДПОВІДІ № 1.**

Варіант І

І РІВЕНЬ. ВИБЕРІТЬ ВАРІАНТ ПРАВИЛЬНОЇ ВІДПОВІДІ:

1. Видатним енциклопедистом античності був:

а) Протагор; б) Анаксимен; в) Аристотель;

2. Теорія пізнання - це:

а) аксіологія; б) онтологія; в) гносеологія;

3. Філософський метод інтерпретації - це:

а) діалектика; б) герменевтика; в) феноменологія;

4. Патристика – це:

а) напрямок у давній філософії; б) філософська діяльність батьків церкви;
в) заперечення філософії;

5. Центральним елементом в системі середньовічної філософії був:

а) космос; б) Бог; в) гуманізм;

6. Філософський напрямок, що висуває сумнів у якості принципу мислення.

а) скептицизм; б) релятивізм; в) гносеологізм;

7. Вчення, предметом пізнання якого є Бог і все, що з ним пов'язано:

а) міфологія; б) філософія; в) теологія;

8. «Філософія є мистецтво, а не наука», - підкреслював:

а) А. Шопенгауер; б) І. Кант; в) П. Тілліх;

9. Функція філософії, яка полягає в її здатності давати картину світу в цілому, об'єднувати дані наук, мистецтв, практик:

а) методологічна;

б) світоглядна;

в) практична;

10. Хто з філософів стверджував: «Філософія починається з подиву»:

а) Аристотель;

б) І. Кант;

в) С. К'єркегор.

Варіант 2

I РІВЕНЬ. ВИБЕРІТЬ ВАРІАНТ ПРАВИЛЬНОЇ ВІДПОВІДІ:

1. Теза «Мислю, отже існую» є основою теорії пізнання :

а) Ф.Бекона;б) Р.Декарта; в)Б.Спінози.

2. Принцип, згідно з яким Бог визначає весь хід історії і долю кожної людини:

а) фідейзм;б) провіденціалізм; в) креаціонізм.

3. Який напрямок був розвинений у філософії Р. Декарта:

а) скептицизм; б) раціоналізм; в) позитивізм.

4.Засновник античної діалектики:

а) Фалес;б) Геракліт; в) Протагор;

5. Богословське вчення Ф. Аквінського:

а) матеріалізм;б) томізм;в) соліпсизм.

6. Середньовічна філософія висунула плеяду видатних філософів:

а) Августин, Ансельм, П. Абеляр, Ф. Аквінський;

б) І. Кант, А. Шопенгауер, Г. Гегель, Ф. Шеллінг;

в) Сократ, Платон, Аристотель, Парменід;

7. Погляд, що ґрунтується на самоцінності людини як особистості, її право на свободу, щастя, благополуччя:

а) монізм;б) гуманізм;в) раціоналізм;

8. Філософія XX століття – це:

а) некласична філософія;б) класична філософія;в) геоцентрична філософія;

9. Вчення про свідомість, феномени та їх сенс.

а) екзистенціалізм;

б) герменевтика;

в) феноменологія;

10. Представники німецької класичної філософії:

а) Г. Фреге, Б. Рассел, Дж. Мур;

б) Августин, Ансельм, П. Абеляр, Ф. Аквінський;

в) І. Кант, Й.Фіхте, Г. Гегель, Ф. Шеллінг;

Варіант 3

І РІВЕНЬ. ВИБЕРІТЬ ВАРІАНТ ПРАВИЛЬНОЇ ВІДПОВІДІ:

1. Субстанція – це:

- а) першооснова всього сущого; б) напрям давньогрецької філософії;
- в) богословське вчення.

2. Діалектика – це філософське вчення про:

- а) вічність буття; б) походження світу; в) загальну зміну;

3. Ідею про те, що душа людини є «*tabula rasa*», відстоював:

- а) Г. Гоббс; б) Дж. Локк; в) Дж. Берклі.

4. Епоха відновлення ідеалів античності в Європі:

- а) Відродження; б) Новий час; в) Середньовіччя.

5. Який напрямок був розвинений у філософії А. Шопенгауера:

- а) історичний матеріалізм; б) волютаризм; в) неопозитивізм.

6. Функція філософії полягає у визначенні способів досягнення будь-якої мети, наприклад ефективного конструювання наукового пізнання, естетичної творчості, соціальної практики:

- а) методологічна; б) практична; в) світоглядна;

7. Філософ, який виступав проти примноження сутностей:

- а) В. Оккам; б) Аристотель; в) М. Гайдеггер;

8. Автор твору «По той бік добра і зла»:

- а) Т. Кун; б) Ф. Ніцше; в) Л. Вітгенштейн;

9. Сукупність переконань, цінностей, способів постановки і вирішення завдань, прийнятих науковим співтовариством й забезпечують наукову традицію:

- а) теорія; б) парадигма; в) факт;

10. Відомими постмодерністами є філософи:

- а) Ж. Дерріда, Ж. Ліотар;
- б) Б. Паскаль, А. Камю;
- в) О. Конт, Вольтер;

Варіант 4

I РІВЕНЬ. ВИБЕРІТЬ ВАРІАНТ ПРАВИЛЬНОЇ ВІДПОВІДІ:

1. Теза «знання – сила» належить:

- а) Ф.Бекону;
- б) Р.Декарту;
- в) Ім. Канту.

2. Натурфілософія – це:

- а) філософія природи; б) філософія, в центрі якої є людина; в) філософія буття.

3. Що є більш характерним для раціоналізму:

- а) передбачуваність; б) розумність; в) чуттєвість.

4. Який метод був розвинений у філософії Г. Гегеля:

- а) індуктивний; б) дедуктивний; в) діалектичний

5). «Пізнай себе» сказав:

- а) М. Гайдеггер; б) Ф. Бекон; в) Сократ.

6. Платон співвідносив душу з:

- а) ідеєю; б) формою; в) матерією;

7. Філософський стиль католицизму сходять до філософів:

- а) Аристотеля, Августина, Ф. Аквінського;
- б) Сократа, Парменіда, І. Канта;
- в) Платона, Зенона, Ж.-П. Сартра;

8. «У що віриш, те й маєш», - говорив засновник протестантизму:

- а) Ж. Кальвін; б) М. Лютер; в) Ф. Меланхтон;

9. У китайській філософії закономірний шлях виникнення, розвитку і зникнення всіх речей і одночасно матеріальна праоснова їх існування:

- а) Мао; б) Дао; в) Жень;

10. Філософсько-етичне вчення, згідно з яким найвищим благом і метою життя людини є насолода :

- а) гедонізм;
- б) альтруїзм;
- в) евдемонізм;

Варіант 5

I РІВЕНЬ. ВИБЕРІТЬ ВАРІАНТ ПРАВИЛЬНОЇ ВІДПОВІДІ:

1. У філософії Нового часу на першому плані була проблема:

а) бога;б) природи;в) методу;

2. Який історичний тип світогляду намагається пояснити світ на основі розуму і знання:

а) теологія;б) філософія;в) релігія;

3. Що означає принцип «Дао»?:

а) еквівалент Бога;б) зібрання законів та норм поведінки;
в) закон природи, суспільства та людей, який керує світом.

4. Якого твердження дотримується раціоналізм?

а) «Світ є комплекс моїх відчуттів»;б) «Я мислю, отже існую»;
в) «Немає нічого у розумі, чого б не було у почуттях»;

5. Який напрямок був розвинений у філософії Ф.Бекона:

а) емпіризм; б) екзистенціалізм; в) позитивізм.

6. Аристотель співвідносив душу з:

а) ідеєю;б) матерією;в) формою;

7. Філософський метод, який полягає у визнанні загального зв'язку і розвитку явищ, джерелом яких є суперечності:

а) історичний метод;б) діалектичний метод;в) соціологічний метод;

8. Релігійно-філософське вчення, в основі якого лежить уявлення про безособового бога, котрий створив світ, але не втручається в життя природи і людей:

а) атеїзм;б) деїзм;в) провіденціалізм;

9. Перші платні вчителі мудрості:

а)моісти; б)софісти; в)легісти;

10. Філософ, той, що не писав:

а) Сократ;
б) Платон;
в) Аристотель;

Варіант 6

I РІВЕНЬ. ВИБЕРІТЬ ВАРІАНТ ПРАВИЛЬНОЇ ВІДПОВІДІ:

1. Теоцентризм – це принцип згідно з яким абсолютним началом і центром Всесвіту проголошується:

а) людина;б) Бог;в) матерія.

2. Г.Гегель вищою сходиною у розвитку абсолютної ідеї:

а) абсолютний дух;б) абсолютну істину;в) відносну істину;

3. Що є більш характерним для емпіризму:

а) інтуїція;б) мудрість;в) досвід;

4.Ідея надлюдини належить:

а) Ф.Ніцше;б) І.Канту;в) Р.Декарту.

5. «Коперниканський переворот» у філософії здійснив:

а) Р. Декарт; б) Г. Гегель; в) І. Кант.

6. Філософське вчення, згідно з яким розумові як основному видові пізнання протиставляються інстинкт, віра, інтуїція:

а) скептицизм;б) агностицизм;в)ірраціоналізм;

7. Теза: «Людина – міра всіх речей» характерна для:

а) соціоцентризму;б) натуралізму;в) антропоцентризму;

8. Хто заснував у Афінах філософську школу, що отримала назву Академії?

а) Сократ;

б) Платон;

в) Аристотель;

9. Закони логіки сформулював:

а) Сократ;

б) Платон;

в) Аристотель;

10. Вивчення граматики, риторики, діалектики передбачала програма:

а)тривіуму;б)квадрі уму;

**ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ З ВИБОРОМ ОДНІЄЇ
ПРАВИЛЬНОЇ ВІДПОВІДІ № 2.**

Варіант 1

І РІВЕНЬ. ВИБЕРІТЬ ВАРІАНТ ПРАВИЛЬНОЇ ВІДПОВІДІ:

1. В якому судженні міститься майже повне визначення буття:

- а) буття – це весь матеріальний світ; б) буття – це всі форми психічної діяльності; в) буття – це те що існує.

2. В якому місті була в XV-м столітті відроджена Платонівська академія?

- а) Римі; б) Флоренції; в) Парижі.

3. Німецьку класичну філософію сформували:

- а) Н. Макіавеллі, О. Конт, Дж. Мілль, Г. Спенсер; б) А. Шопенгауер, Ф. Ніцше, Ф. Аквінський, П. Тілліх; в) І. Кант, І. Фіхте, Ф. Шеллінг, Г. Гегель;

4. Що вивчає гносеологія?

- а) питання буття; б) питання сенсу життя; в) питання пізнання.

5. Основними формами чуттєвого пізнання є

- а) відчуття, сприйняття й судження; б) відчуття, сприйняття й уявлення; в) уявлення, судження й умовивід.

6. Суспільство у епоху Середньовіччя:

- а) сукупність людей, які живуть за законами справедливості;
- б) град земний, який прагне до граду небесного;
- в) система соціальних дій людей, сенс яких визначається виробленням цінностей;

7. Головна цінність наукової діяльності людини:

- а) істина;
- б) багатство;
- в) віра;

8. Основний зміст концепції чуттєвого пізнання Дж. Локка:

- а) раціоналізм;
- б) інтуїтивізм;
- в) сенсуалізм;

9. Природа раціонального пізнання Нового часу:

- а) раціональне пізнання оперує універсальями, які висловлюють загальне; загальне існує у Бога, в думках людини, в самих речах;
- б) людині вроджені ясні ідеї, якими можна оперувати за правилами дедукції;
- в) ідеї - це загальне, яке існує само по собі і втілюється у річ;

10. Термін давньогрецької філософії, що вживався у значеннях «слово», «смысл», «порядок», «закон», «розум» і розумівся як об'єктивна закономірність:

- а) архе;
- б) логос;
- в) апейрон;

Варіант 2

I РІВЕНЬ. ВИБЕРІТЬ ВАРІАНТ ПРАВИЛЬНОЇ ВІДПОВІДІ:

1. Основний об'єкт дослідження, міра речей і відносин в епоху Відродження:

а) людина;б) Бог;в) природа.

2. «Світ у своїй сутності не можна пізнати» вважали :

а) скептики;б) стоїки; в) агностики.

3. Вчення про найбільш загальні закони розвитку природи, суспільства та пізнання є:

а) софістика;б) метафізика; в) діалектика.

4. Особливості раціоналізму XVII ст. зумовила:

а) математика;б) естетика;в) політика.

5. Спосіб мислення, що спрямований на осмислення й усвідомлення пізнавального акту й пізнання внутрішнього світу людини:

а) медитація; б) рефлексія; в) релаксація

6. Процес звільнення від впливу релігії різноманітних сфер життя суспільства і людини, позбавлення церкви певних майнових прав, впливу на політичне життя тощо:

а) секуляризація;б) соціалізація;в) суб'єктивізація;

7. Категорична заборона певних дій, що ґрунтуються на глибокій вірі в неминучу кару за порушення цієї заборони:

а) сумнів;б) імператив;в) табу;

8. Один із напрямів християнства, що виник у надрах католицизму внаслідок Реформації:

а) православ'я;б) протестантизм;в) суфізм;

9. Схоластичний тип філософії був характерним для:

а) античності;б) середньовіччя;в) Нового часу;

10. Категоричний імператив як основний закон етики сформулював:

а) Ім. Кант;б) О. Конт;в) Т. Кун;

Варіант 3

I РІВЕНЬ. ВИБЕРІТЬ ВАРІАНТ ПРАВИЛЬНОЇ ВІДПОВІДІ:

1. Один з трьох основних напрямів християнства (східно-візантійський), що остаточно сформувався в XI ст.:

а) православ'я; б) протестантизм; в) адвенти́зм.

2. Метод пізнання, в основі якого рух думки від загального до одиничного:

а) дедукція; б) індукція; в) інтенція;

3. Проблеми буття в контексті вчення про ноосферу аналізував:

а) Конфуцій; б) В.І. Вернадський; в) І.Г. Фіхте;

4. Істина – це

а) адекватне відображення в свідомості людини об'єктивної реальності;

б) зміст людських знань, який не залежить від суб'єкта;

в) основна характеристика відношення пізнавального образу до об'єкту пізнання.

5. Яка категорія співвідноситься з категорією «необхідність»:

а) можливість; б) випадковість; в) явище.

6. Філософське вчення, що ототожнює Бога і світ, розчиняє Бога у світі (природі):

а) деїзм; б) пантеїзм; в) атеїзм;

7. Основний філософський інтерес епохи Античності:

а) Бог; б) космос; в) природа;

8. Вчителі філософії, які навчали мистецтву сперечатися і перемогати за будь-яку ціну:

а) пацифісти; б) софісти; в) структуралісти;

9. Засновник перипатетичної школи:

а) Зенон; б) Аристотель; в) Епікур;

10. Філософське вчення, що за першооснову буття бере один першопочаток – або матерію, або дух:

а) монізм; б) дуалізм; в) плюралізм;

Варіант 4

І РІВЕНЬ. ВИБЕРІТЬ ВАРІАНТ ПРАВИЛЬНОЇ ВІДПОВІДІ:

1. Розкладання фактів на їх елементарні складники є:

- а) абстрагуванням;
- б) аналізом;
- в) синтезом.

2. Філософська теза, згідно якій, довести можна все, що бажано, у залежності від підстав, притаманна:

- а) софістиці;
- б) метафізиці;
- в) діалектиці.

3. Світоглядна функція філософії полягає в тому, що:

- а) філософія здійснює рефлексію сучасної їй культури;
- б) філософія сприяє поліпшенню характерів людей;
- в) філософія допомагає людині зрозуміти саму себе та своє місце в світі.

4. Філософський напрям, який основою пізнання вважає чуттєвий досвід – це:

- а) емпіризм; б) соліпсизм; в) раціоналізм.

5. Пояснення явищ на основі причинної зумовленості – це:

- а) монізм;
- б) детермінізм;
- в) етатизм.

6. Релігія, заснована, за арабськими переказами, пророком Мухаммедом у 7 ст.;;

- а) католицизм; б) протестантизм; в) іслам;

7. Загальнообов'язковим моральним принципом, яким мають керуватися всі люди незалежно від походження, за І. Кантом є:

- а) категоричний імператив; б) серединний шлях;
- в) національно-патріотичне виховання;

8. Закон відплати, за яким характер наступного існування людини (перевтілення після смерті) визначається її моральною поведінкою:

- а) мокша; б) карма; в) сансара;

9. Наука про закони, форми, прийоми та засоби мислення, спрямовані на пізнання та досягнення істини; розумність, внутрішня закономірність, правильність, послідовність :

- а) математика; б) логіка; в) феноменологія;

10. Теза про те, що людина від народження є «чистою дошкою» належить:

- а) Р. Декарту; б) Г. Лейбніцу; в) Дж. Локку;

Варіант 5

І РІВЕНЬ. ВИБЕРІТЬ ВАРІАНТ ПРАВИЛЬНОЇ ВІДПОВІДІ:

1. Світогляд - це:

- а) сукупність знань, якими володіє людина;
- б) сукупність поглядів, оцінок, емоцій, які характеризують ставлення людини до світу і до самої себе;
- в) система адекватних переваг зрілої особистості.

2. Напрямок, що заперечує існування Бога, називається:

- а) атеїзм; б) скептицизм; в) агностицизм.

3. Закон відплати в індійській релігії та релігійної філософії, що визначає характер нового народження перевтілення:

- а) карма; б) сансара; в) мокша.

4. Основне твердження емпіризму:

- а) вищий вид пізнання – інтуїція;
- б) все знання людини ґрунтується на досвіді;
- в) усе ставити під сумнів.

5. Проста неподільна субстанція згідно Г.В. Лейбніца:

- а) монада; б) ідея; в) апейрон.

6. Автор книги «Новий Органон»:

- а) Ф. Беккон; б) Аристотель; в) М. Гайдеггер;

7. Здатність людини зберігати і відтворювати освоєнні чуттєві і раціональні форми:

- а) уява; б) інтуїція; в) пам'ять;

8. Релігійно-філософський світогляд, в основі якого лежить віра в можливість надчуттєвого спілкування з надприродними, таємними сутностями:

- а) функціоналізм;
- б) раціоналізм;
- в) містицизм;

9. Одна з первісних форм релігії, яка ґрунтується на вірі у можливість спілкування людини з духами:

- а) шаманізм;
- б) тотемізм;
- в) фетишизм;

10. Зміствчення Будди, викладений у священній книзі буддизму:

- а) Трипітака;
- б) Коран;
- в) Біблія.

Варіант 6

I РІВЕНЬ. ВИБЕРІТЬ ВАРІАНТ ПРАВИЛЬНОЇ ВІДПОВІДІ:

1. Основним принципом античної філософії був:

а) космоцентризм;б) геоцентризм;в) антропоцентризм;

2. Вперше поняття буття в філософії вжив:

а) С.Боецій;б) Парменід;в) Г. В. Ф. Гегель.

3. Хто з античних філософів вчив, що все розвивається, що першопричина світу і його першооснова - це вогонь, що в одну і ту ж річку не можна увійти двічі:

а) Фалес;б) Геракліт;в) Демокріт.

4. В античності заслуга відкриття надчуттєвого світу ідей належить:

а) Піфагору;б) Сократу;в) Платону.

5. Характерною рисою середньовічної філософії є:

а) космоцентризм;б) антропоцентризм;в) теоцентризм.

6. Здатність психіки людини викликати до життя почуття і думки, які або були їй відомі раніше, або є новими:

а) уява;б) інтуїція;в) пам'ять;

7.В теорії пізнання такий зміст людських знань, який не залежить від волі та бажань суб'єкта:

а)суб'єктивнаістина;б)об'єктивна істина;в) відносна істина;

8.Філософський принцип, згідно з яким існує множинність засад чи видів буття:

а)монізм;б)дуалізм;в)плюралізм;

9.Одна з трьох світових релігій, виникла у середині першого тисячоліття до н. е. в Індії:

а) буддизм;б) індуїзм;в) синтоїзм;

10. Знакова система, яка використовується для цілей комунікації і пізнання:

а) мова;б) влада;в) розум;

КОНТРОЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Контрольні завдання № I (1 семестр)

Варіант № 1.

1. Проблема універсалій в середньовічній філософії
2. Назвіть основні риси вітчизняної філософії.

Варіант № 2.

1. Назвіть догмати патристики.
2. Розкрийте сутність дедуктивного методу Р.Декарта.

Варіант № 3.

1. Назвіть основні характеристики античної натурфілософії.
2. Розкрийте зміст категоричного імперативу І. Канта.

Варіант № 4.

1. Кордоцентризм української філософії.
2. Гуманістична спрямованість вчення Конфуція та природний закон Дао у Лао – цзи.

Варіант № 5.

1. Назвіть представників та основні характеристики німецької класичної філософії.
2. Прокоментуйте тезу Ф.Ніцше «Бог помер».

Варіант № 6.

1. Охарактеризуйте основні ідеї конфуціанства.
2. Критика християнства у філософії Л. Фейєрбаха.

Контрольні завдання № II (2 семестр)

Варіант № I.

1. За допомогою колових схем (діаграм Ейлера) визначте відношення між поняттями: «Т.Шевченко» - «автор Кобзаря», «педагог» - «депутат», «математика» - «фізика» - «наука», «дівчина» - «розумна дівчина», «приємний» - «неприємний», «чорний» - «білий».

2. Філософський зміст проблеми буття.

Варіант № 2.

1. За допомогою колових схем (діаграм Ейлера) визначте відношення між поняттями:

«гра» - «спортивна гра», «Київ» - «столиця України», «лікар» - «водій», «гарний» - «негарний», «нападаючий» - «захисник», «печиво» - «шоколад» - «їжа».

2. Концепції істини у філософії.

Варіант № 3.

1. За допомогою колових схем (діаграм Ейлера) визначте відношення між поняттями:

«цікавий» - «нецікавий», «дорогий» - «дешевий», «телефон» - «телевізор» - «техніка», «економіка» - «ринкова економіка», «студент» - «футболіст», «Л. Толстой» - «автор роману «Війна і мир»».

2. Функції релігії.

Варіант № 4.

1. За допомогою колових схем (діаграм Ейлера) визначте відношення між поняттями: «Олімпійські ігри» - «Зимові Олімпійські ігри», «Париж» - «столиця Франції», «літня людина» - «поет», «навчальний заклад» - «школа» - «коледж», «працездатний» - «непрацездатний», «багатий» - «бідний».

2. Таїнства християнства.

Варіант № 5.

1. За допомогою колових схем (діаграм Ейлера) визначте відношення між поняттями:

«ринковий» - «неринковий», «А. Ейнштейн» - «автор теорії відносності», «адвокат» - «спортсмен», «мир» - «війна», «телебачення» - «радіо» - «ЗМІ», «жива істота» - «людина».

2. Предмет і значення логіки.

Варіант № 6.

1. За допомогою колових схем (діаграм Ейлера) визначте відношення між поняттями:

«Ауді» - «Шкода» - «автомобіль», «грубість» - «ніжність», «гімнастика» - «художня гімнастика», «студент» - «відмінник», «перша літера алфавіту» - «літера А», «законний» - «незаконний».

2. Проаналізуйте зміст категорій «субстанція», «рух», «час» і «простір».

КОРИСНІ ПИТАННЯ ДЛЯ МІРКУВАНЬ
(для проведення «круглих столів», застосування технік «мозковий
штурм», «світове кафе», «акваріум») - I СЕМЕСТР

Варіант № 1.

1. Проаналізуйте філософське вчення Сократа та його роль у європейській культурі. Чи поділяєте Ви думку Гегеля про те, що «іронія згубила Сократа»? Аргументуйте відповідь.

2. Чи можна довести існування Бога? Дайте відповідь на це питання використовуючи історико-філософський матеріал.

Варіант № 2.

1. Охарактеризувати відмінність між західною і східною парадигмами філософії.

2. Як співвідносяться між собою філософія і світогляд? У чому полягає світоглядна функція філософії? Прокоментуйте відповідь.

Варіант № 3.

1. Що таке мудрість? Яка різниця між мудрою і розумною людиною? Філософія навчає знанням чи є шляхом до мудрості? Дайте відповідь, використовуючи ідеї античних мислителів.

2. Проаналізуйте трансформацію ідеї Бога у філософії від доби Середньовіччя до епохи Відродження і Нового часу.

Варіант № 4.

1. Проаналізуйте основні переваги і недоліки індуктивного методу, розробленого Ф.Беконем, та дедуктивного методу, якого дотримувався Р. Декарт.

2. Поясніть зміст ідеї «спорідненої праці» у філософії Г. Сковороди як передумови на шляху людини до щастя. Він втратив чи зберіг свою актуальність зараз?

Варіант № 5.

1. Ідеї якого філософа видаються Вам найбільш цікавими. Втратили вони свою значимість у сьогоденні чи ні? Аргументуйте відповідь.

2. Прокоментуйте фрази Р. Декарта «мислю отже існую» і Ф. Бекона: «знання – це сила». Чи є актуальними вони у сучасному світі?

Варіант № 6.

1. Поміркуйте, чи можливо й яким чином у процесі пізнання позбавитися від основних ідолів, які, згідно Ф. Бекона, заважають людині адекватно пізнавати.

2. Чи є актуальним твердження: «безліч людей стурбовані долею і природою людини, вони міркують, розмірковують, створюють програми, але часто навіть не підозрюють, що проходять повз накопиченого у філософії багатства. Без філософії погляди про людину виявляються досить бідними, малодійовими. Така реальність». Ваше бачення ролі і значення філософії.

КОРИСНІ ПИТАННЯ ДЛЯ МІРКУВАНЬ
(для проведення «круглих столів», застосування технік «мозковий штурм», «снігова куля», «світове кафе», «акваріум») – II СЕМЕСТР

Варіант № 1.

1. Охарактеризуйте співвідношення і взаємозв'язок філософії, релігії і логіки.
2. Охарактеризуйте співвідношення в людині природного і соціального.

Варіант № 2.

1. Охарактеризуйте соціально-економічні та ідейні умови виникнення християнства.
2. Проаналізуйте основний зміст видів, рівнів та форм пізнання.

Варіант № 3.

1. Охарактеризуйте основні філософські проблеми антропосоціогенезу.
2. Визначити проблему індивідуальності та свободи у філософії екзистенціалізму.

Варіант № 4.

1. Згідно А. Шопенгауера і Ф. Ніцше, воля займає серед усіх цінностей перше місце. Яке ваше ставлення щодо цих ідей.
2. Охарактеризуйте основні концепції виникнення і сутності релігії.

Варіант № 5.

1. Прокоментуйте сенс людського життя у філософії екзистенціалістів. Чи є показовою позиція французького філософа Ж.-П. Сартра: «Ми засуджені до свободи»?
2. К. Юнг сказав: «На первісному рівні люди боялися чаклунів, сьогодні ми зі страхом дивимося на мікроби. Там всі вірять у духів, а ми у вітаміни. Раніше люди були одержимі дияволом, тепер вони не менш одержимі ідеями і тощо». Ваше ставлення до цих слів.

Варіант № 6.

1. «Якими були б наші почуття, якби ми нічого не чули про Христа?» - запитував Л. Вітгенштейн. Ваше ставлення до цих слів.
2. Дайте відповідь на наступне питання: яка роль протестантської етики у формуванні сучасної Європи?

ТЕМИ ЕСЕ (довільний вибір здобувача)

1. У чому полягає значення філософії сьогодні?
2. У чому полягає відмінність філософського світогляду від релігійного?
3. Як співвідносяться філософія, наука і релігія?
4. «Найстрашніше, що може трапитися з людиною, - це якщо боги позбавлять її покарання» Сократ.
5. «Людина поза суспільством – або бог, або звір» Аристотель.
6. «Знання – настільки цінна річ, що його не соромно добувати з будь-якого джерела» Фома Аквінський.
7. «Государю немає необхідності мати всі чесноти, але є пряма необхідність виглядати, що володіє ними» Ніколо Макіавеллі.
8. «Істина була єдиною дочкою часу» Леонардо да Вінчі.
9. «Наука є найкращим шляхом, щоб зробити людський дух героїчним» Джордано Бруно.
10. Чи існують речі, які в принципі непізнавані?
11. Людське пізнання є відображенням об'єктивного світу чи конструюванням власного «життєвого світу»?
12. «Людина – це перш за все задум, який живе власним життям, замість того, щоб бути мохом, цвіллю або капустою» Ж.-П. Сартр.
13. Чи згодні Ви з Ж.-П. Сартром, що людина сама встановлює для себе цінності?
14. Чи згодні Ви з Ж.-П. Сартром, що людина абсолютно вільна?
15. Чи згодні Ви з Б. Уільямсом, що безсмертя безглузде?
16. Чи існує абсолютний спосіб обґрунтування знання? Дайте аналіз специфіки обґрунтування знань в різних науках.
17. «Сумніватися у всьому, вірити всьому – два рішення однаково зручні; і те, і інше позбавляє Вас права думати» А. Пуанкаре.
18. Схід і Захід: відмінності у традиційному розумінні людини, природи і суспільства.
19. Якою мірою ми відповідаємо з себе і за інших?
20. Чому людині важко пізнати саму себе? Які небезпеки підстерігають її на шляху самопізнання?
21. Буття, життя, існування: біологічні і соціально-філософські аспекти.
22. Блогосфера як новітня форма буття.
23. Онлайн буття: просторово-часові виміри.
24. Евтаназія: прояв гуманізму чи жорстокості.
25. Важко чи легко бути молодим?
26. Любов у сучасному світі.
27. Що очікує людину в майбутньому: чи може завтра бути сьогодні?
28. Цінність людського життя.
29. Людина у просторі соціальних мереж.
30. Що було б, якби все було інакше?

Філософське есе (від франц. Essai - спроба, проба, нарис) - невеликий за обсягом і самостійний за змістом письмовий твір, в якому в формі оповідання (а не систематично - науковій) викладається обґрунтована позиція автора стосовно певної філософської проблеми.

Есе – форма самостійної роботи здобувача, метою якої є формування вміння здобувача формулювати свою точку зору і аргументовано відстоювати її, використовуючи отримані, під час вивчення дисципліни знання. Есе не є рефератом, тому не має мати описовий характер. Написання есе сприяє розвитку творчих, аналітичних здібностей здобувача. Успіхів!

Вимоги до написання есе:

- виокремлення в структурі тексту короткого вступу, змістовної основної частини і обґрунтованих висновків;
- чіткість формулювання суті проблеми;
- залучення історико-філософського матеріалу для розкриття суті проблем;
- поєднання глибини і всебічності розгляду проблеми з доступністю і чіткістю презентації власної позиції;
- логічність і послідовність викладу власної позиції;
- самостійність мислення і оригінальність викладу матеріалу;
- використання набутих філософських знань;
- оперування філософською термінологією;
- відсутність т. зв. «безкавичного» цитування філософських першоджерел та інших наукових чи популярних робіт, тобто плагіату;
- використання рекомендованої до курсу літератури, лекційного матеріалу та матеріалу практичних занять;
- обсяг есе – 2-3 ст. друкованого тексту (А4, поля – 2 см, шрифт – 14, інтервал – 1,5).

У правому верхньому кутку аркуша треба вказати П.І.П. здобувача, факультет, курс, групу, дату виконання.

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
Кафедра філософії, історії та соціально-гуманітарних дисциплін

ЕСЕ
на тему: «Любов у сучасному світі»
з навчальної дисципліни
«Філософія (філософія, релігієзнавство, логіка)»

Підготував (ла):
здобувач групи
денної форми навчання
ПІБ _____

Перевірів (ла) викладач:
ПІБ _____
(вчений ступінь, вчене звання)

Оцінка: _____

Слов'янськ – (рік)

Рис.1. Зразок оформлення титульної сторінки есе

ТЕМИ ДОПОВІДЕЙ ТА ПОВІДОМЛЕНЬ

Теми доповідей та повідомлень ФРЛ:

1. Соціальна спрямованість філософського знання.
2. Міфологія і філософія як форми знання: єдність і відмінність.
3. Загальнолюдські цінності у філософії.
4. Духовно-творча природа філософії.
5. Проблема начала буття в філософії Давньої Греції (Фалес, Анаксимен, Геракліт).
6. Виникнення матеріалізму (Демокріт) і ідеалізму (Платон).
7. Проблема людини і суспільства в античній філософії.
8. Антропологічний переворот у античній філософії класичного періоду.
9. Платон та Аристотель як перші філософи-систематики (онтологія, гносеологія, етика, політика).
10. Формування християнської догматики.
11. Суперечка про універсалії.
12. Філософські погляди Сократа, Платона, Аристотеля.
13. Аристотель як видатний представник античної філософії і науки.
14. Сучасне значення провідних ідей християнської патристики.
15. Антропологічні мотиви філософії А. Блаженного.
16. Схоластика і містика як провідні напрями середньовічної філософії.
17. Натурфілософія Ренесансу і нове природознавство.
18. Філософія природи (М. Кузанський).
19. Філософські погляди Н. Макіавеллі.
20. Етична концепція моральності за І. Кантом.
21. Загальні засади філософії Ф. Ніцше.
22. Філософія життя: волюнтаризм А.Шопенгауера.
23. Ніцшеанство та суспільно-політичні реалії XX – XXI ст.
24. Роль фрейдизма та неофрейдизма у філософії XIX-XX ст.

1. Проблема свободи в екзистенційній філософії.
25. Філософський зміст роботи Ж.-П. Сартра «Екзистенціалізм – це гуманізм»
26. Відображення філософських поглядів А. Камю у його романі «Чума».
27. Філософське бачення поняття несвідомого.
28. Проблеми буття: Парменід та його основні опоненти в античності.
29. Категорія буття у класичній західноєвропейській філософії.
30. Проблеми розуміння буття у сучасній науці.
31. Теорія пізнання як філософська наука.
32. Мислення як предмет вивчення логіки.
33. Діалектична логіка і логіка формальна.
34. Становлення логіки в Античності.
35. Розвиток логіки у Середньовіччі.
36. Розвиток логіки у період Нового часу.
37. Проблема людини в сучасній філософії.
38. Тіло, тілесність в контексті філософської рефлексії.
39. Екзистенціальні виміри людського буття.
40. Людина в системі соціальних відносин.
41. Своєрідність буддизму як світової релігії.
42. Виникнення і поширення ісламу як виклик часу.
43. Історичні передумови появи течій християнства.
44. Нетрадиційні релігійні вірування.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Словесні: лекція (інформаційна, проблемна, з елементами бесіди, з розбором конкретних ситуацій), навчальна дискусія. Наочні: спостереження, ілюстрування. Практичні: вправи різних типів, ситуативне моделювання. Репродуктивні: відтворення, катехізична бесіда. Методи за логікою руху змісту навчального матеріалу: дедуктивні, індуктивні, конкретизація. Методи стимулювання та мотивації навчання: дискусії (пізнавальні, навчальні), аналіз виробничих ситуацій, імітаційні вправи, рольове та ігрове моделювання

МЕТОДИ І ФОРМИ КОНТРОЛЮ

1) *Метод усного контролю*: основне запитання, додаткові, допоміжні; запитання у вигляді проблеми; індивідуальне, фронтальне опитування і комбіноване, усний контроль (під час опитування, бесіди, доповіді, читання тексту, повідомлення на задану тему та ін.).

2) *Метод письмового контролю* (контрольне завдання, тест у письмовій формі, есе, виклад матеріалу на задану тему в письмовому вигляді тощо).

3) *Метод тестового контролю*.

4) *Комбінований контроль; презентація СРС*.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ.

Оцінювання знань здобувачів з навчальної дисципліни «Філософії освіти і науки» здійснюється за національною шкалою (відмінно, добре, задовільно, незадовільно; зараховано / незараховано) та за накопичувальною бально-рейтинговою системою (100-бальною), що передбачає оцінювання здобувачів за усі види аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності.

Шкала оцінювання: національна та накопичувальна 100-бальна

За 100-бальною шкалою	За національною шкалою
90 – 100 балів	відмінно
89 – 75 балів	добре
60 – 74 балів	задовільно
26 – 59 балів	незадовільно
0 – 25 балів	неприйнято

Поточний контроль знань здобувачів проводиться за такими формами:

- а) під час лекційних занять;
- б) *під час самостійних занять*:
 - опитування або тестування знань здобувачів з теоретичного матеріалу;
 - оцінка виконання завдань під час заняття;
- в) *за результатами виконання завдань самостійного опрацювання (індивідуальних завдань)*:
 - оцінка виконання домашніх завдань під час заняття;
 - оцінка підготовки глосарію, презентацій;
 - обговорення проблемних матеріалів під час практичних занять;
 - обговорення матеріалів доповідей із поставленого проблемного питання, проведення дискусій, підведення резюме з цього питання під час практичного заняття.

Підсумковий контроль знань здійснюється під час екзамену.

Результати навчання із вивчення навчальної дисципліни визначаються у балах, які виставляються згідно з критеріями оцінювання.

Допуск до підсумкового контролю становить 60 балів та визначається як сумарна мінімальна кількість балів, яку необхідно набрати здобувачеві для отримання позитивної оцінки «задовільно». При цьому межа незадовільного навчання становить 59 балів.

Фактична кількість балів, отримана здобувачем за результатами поточного контролю та підсумками контрольного заходу, переводиться в оцінку за такими критеріями:

оцінка «відмінно» (90-100 балів) виставляється за глибокі знання навчального матеріалу, наявного в основних і додаткових рекомендованих літературних джерелах, уміння аналізувати явища, що вивчаються, у їх взаємозв'язку й розвитку, чітко, лаконічно, логічно послідовно відповідати на поставлені питання, уміння застосовувати теоретичні положення під час виконання практичних завдань;

оцінка «добре» (89-75 балів) виставляється за міцні знання навчального матеріалу, аргументовані відповіді на поставлені питання, вміння застосовувати теоретичні положення під час виконання практичних завдань, які, однак, містять певні (несуттєві) неточності;

оцінка «задовільно» (60-74 балів) виставляється за посередні знання навчального матеріалу, недостатньо аргументовані відповіді, слабе застосування теоретичних положень під час виконання практичних завдань;

оцінка «незадовільно» з можливістю повторного складання екзамену (26-59 балів) виставляється за незнання значної частини навчального матеріалу, суттєві помилки у відповідях на питання, невміння застосувати теоретичні положення під час виконання практичних завдань;

оцінка «не прийнято» з обов'язковим повторним вивченням модуля (навчальної дисципліни) (0-25 балів) виставляється за незнання значної частини навчального матеріалу, суттєві помилки у відповідях на питання, невміння орієнтуватися під час виконання практичних завдань, незнання основних фундаментальних положень.

**Етикет он-лайн комунікації при дистанційній роботі
(Zoom, Google Meet, Skype тощо)**

Як поводитися під час відеоконференції? Як і будь який вид діяльності он-лайн спілкування потребує підготовки, дотримання певних правил і відповідальності. Під час живого спілкування прийнято дивитися співрозмовнику в очі. Така ж історія з комунікацією за допомогою відеозв'язку, тому слід дивитися в камеру. Слухаючи когось, можна опустити очі: людина, яка дивиться в об'єктив камери, цього не помітить. Якщо не висловлюєтесь у даний час, краще вимкнути звук. Це своєрідне правило нової реальності, такий собі карантинний діджитал-етикет. Сторонній шум дійсно може заважати іншому учаснику відеоконференції формулювати свої думки

Якщо ви готуєтесь до участі в чаті подбайте, щоб: смартфон (планшет або ноутбук) був заряджений; Інтернет оплачений; домашні були попереджені, що заважати вам не бажано. І ще: переведіть месенджери в режим Mute або вийдіть з них на деякий час, щоб не відволікатися на повідомлення. Отже, зручний формат ділової онлайн-комунікації відомий, основний вектор поведінки під час такого спілкування окреслений. Можливо, з часом з'являться нові правила гри, однак, на даний момент сміливо можна користуватися перерахованими практичними рекомендаціями.

Основні правила мережевого етикету.

1. Поставте себе на місце людини, з якою розмовляєте «не робіть іншим те, чого не хочете отримати від них самих». Будьте терплячі й чемні.
2. Дотримуйтесь такої самої поведінки, що й у реальному житті. Люди інколи забувають про те, що «за екраном» знаходиться жива людина, і вважають, що в мережі правила поведінки не такі самі, як у звичайному житті.
3. Пам'ятайте, що перебуваєте у віртуальному просторі. Якщо вирішили втрутитися в якусь дискусію, то можете зашкодити іншим.
4. Поважайте час і можливості інших. Відправляючи людині свій лист, поміркуйте, чи він справді потрібен їй.
5. Краще не втручатися у конфлікти та не допускати їх.
6. Не зловживайте можливостями. Деякі люди в Інтернеті почувають себе професіоналами. Однак це зовсім не означає, що такою перевагою можна користуватися.
7. Вибачайте іншим їхні помилки. Коли хтось припускається помилки – будьте до нього поблажливі. Якщо ж вирішили звернути увагу користувача на припущену помилку, зробіть це коректно й в приватному листі.
8. І головне – поважайте право на приватне листування, не читайте чужі повідомлення.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

При вивченні навчальної дисципліни «Філософія (філософія, релігієзнавство, логіка)» здобувач повинен знати, що її викладання ґрунтується на засадах академічної доброчесності – сукупності етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання або наукових (творчих) досягнень. Порушеннями академічної доброчесності вважаються: академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання. За порушення академічної доброчесності здобувачі освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності: повторне проходження оцінювання; повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми.

Плагіат - оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору (пункт (в) ст. 50 Закону України "Про авторське право і суміжні права").

Академічний плагіат - оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства (ч. 4 ст. 42 Закону України "Про освіту").

Науковий результат - нове наукове знання, одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях інформації. Науковий результат може бути у формі звіту, опублікованої наукової статті, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття, проекту нормативно-правового акту, нормативного документа або науково-методичних документів, підготовка яких потребує проведення відповідних наукових

досліджень або містить наукову складову, тощо (п. 22 ст. 1 Закону України "Про наукову і науково-технічну діяльність").

Науково-технічна інформація - будь-які відомості та/або дані про вітчизняні та зарубіжні досягнення науки, техніки і виробництва, одержані в ході науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та громадської діяльності, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді (абзац другий ст. 1 Закону України "Про науково-технічну інформацію").

Фундаментальні принципи академічної доброчесності: *надійність* полягає у забезпеченні якості досліджень, що відображено в структурі, методології, аналізі та використанні ресурсів; *чесність* у розробці, проведенні, перегляді, звітуванні та комунікації, щодо досліджень у прозорий, чесний, повний і неупереджений спосіб; *повага* до колег, учасників досліджень, суспільства, екосистем, культурної спадщини та навколишнього середовища; *відповідальність* за дослідження від ідеї до публікації, за його керівництво та організацію, навчання, нагляд і наставництво, а також за його ширший вплив.

ВПРАВИ ДЛЯ ТРЕНІНГІВ

«Це класно».

Учасники тренінгу сідають у коло. Викладач пропонує учасникам, назвати своє ім'я і назвати самі важливі права (*наприклад, «Я – Єгор, в мене є право на життя»*). У відповідь на кожну фразу всі учасники вигукують «Це класно!» і водночас піднімають вгору великий палець.

«Ім'я».

Учасники тренінгу сідають у коло. Викладач пропонує здобувачам по черзі називати своє ім'я та позитивну рису характеру чи поведінки на першу літеру імені (*наприклад, «Я – Артем і я активний»*).

«Риси імен».

Учасники тренінгу сідають у коло. Викладач пропонує на аркуші по вертикалі написати своє ім'я і проти кожної літери написати якість свого характеру, котру ви в собі знаєте та цінуєте. (*наприклад, «Я – Ганна і Г – гармонійна, А- активна в позиції комунікації, Н- наполеглива, Н- надійна, А – акуратна»*).

«Дві правди і одна брехня».

Учасники тренінгу сідають у коло. Викладач просить кожного учасника назвати своє ім'я і сказати про себе два істинних твердження і одне неправдиве. Аудиторія має вгадати, яке твердження є неправдою.

«Повторення вивченого».

Учасники тренінгу пишуть на аркушах важливі питання з вивченої теми, кладуть у капелюх, потім по черзі учасники тренінгу витягують аркуш і відповідають на запитання.

«Асоціативний куш «Філософія».

Здобувачі по черзі називають слова, які у них асоціюються із словом «філософія» (*наприклад, мудрість, світогляд, міркування, любов, наука, вчення тощо*). Потім формулюють визначення «філософії».

«Рекламний плакат».

Групи отримують завдання намалювати плакат.

1-ша група. – Реклама філософської освіти в Україні.

2-га група. – Антиреклама філософської освіти в Україні.

«Філософський хокей».

Групи задають по черзі одна одній запитання по темі заняття.

«Портрет педагога».

Здобувачі висловлюють думки, які риси, якості необхідні для людей, що збираються обрати професію вчителя: високі моральні якості, принциповість, чесність, відповідальність, висока кваліфікація, достатній рівень педагогічної підготовки.

«Цікаве їм 'я».

Учасники (здобувачі) розміщуються на стільцях по колу і тренер (викладач) пропонує кожному розповісти щось цікаве, кумедне, незвичайне про своє ім'я, щоб допомогти здобувачам запам'ятати ім'я промовця та асоціювати це ім'я з конкретною особою члена тренінгу.

«Моменти в житті».

Матеріали - аркуші паперу, тверді основи для письма, олівці, ручки. Процедура: учасники отримують письмове приладдя і розташовуються на стільцях по колу. Тренер пропонує кожному сформулювати тему щодо особистого життя (про незвичайний факт біографії, кумедну, дивовижну історію тощо), яку учасник може розповісти іншим членам групи. Тренер збирає аркуші, зачитує зміст і представляє автора.

«20 бажань».

Матеріали - приладдя для письма. Тренер пропонує учасникам 20 разів закінчити речення, яке починається словами "Я хочу...". Записують усі бажання, які спадають на думку, не дбаючи про їхню реалістичність або прийнятність для інших.

«Щоб говорити правду»

Кожен учасник говорить про себе 4 твердження – три з них відповідають дійсності, а одне хибне. Учасники повинні визначити і записати, яке твердження на їх думку не є характерним для даної людини.

«Перетворення».

Учасники тренінгу повинні закінчити речення. Наприклад: “Якби я був книгою, то був би...”, “Якби я був їжею, то хотів би бути...”, “Якби я був предметом меблі, то був би...”

«Міфи та реальність».

Ресурси: ватман, маркери. На ватмані потрібно накреслити дві колонки – міфи і реальність. Тренер (викладач) надає роздатковий матеріал з теми або зачитує правдиві і неправдиві факти з теми. Учасники, проаналізувавши проблему, повинні вписати в колонки інформацію, що відповідає дійсності і ту, що є хибною. Можна побудувати вправу дещо по-іншому: є проблема. Учасники повинні пригадати якомога більше міфів щодо цієї проблеми і правдиві факти.

«Модель здоров'я».

Для цієї вправи потрібні – ватман (можна вирізати його у вигляді якоїсь фігури), клей, старі газети і журнали. Потрібно створити колаж на тему: “Що допомагає нам «зберегти здоров'я». Дану вправу можна використовувати для різних тем.

«Дискусія».

Учасники тренінгу об'єднуються в групи по троє. У кожній трійці розподіляються обов'язки. Один з учасників грає роль «глухого та німого»: він нічого не чує, не може говорити, але в його розпорядженні — зір, жести, пантоміміка; другий учасник грає роль «глухого та паралітика»: він може розмовляти та бачити, але не може жестикулювати; третій учасник — «сліпий та німий»: він здатний тільки чути й показувати. Усій трійці гравців пропонується завдання — наприклад, домовитися про час, місце та мету зустрічі, не порушуючи умов виконання своєї ролі.

«Минуле - сьогодення – майбутнє».

Матеріали - приладдя для письма та малювання. Тренер пропонує кожному учаснику намалювати відрізок прямої лінії та розділити його на три частини, що відповідатимуть минулому, сьогоденню й майбутньому; позначити, де учасник перебуває в цей час (яка частина життя вже пройдена, яка - попереду); поділитися своїми думками з групою, написавши коротко (умовно) або намалювавши символічно під відрізками відповідних частин, де корені людини, що відбувалося в дитинстві, юності, що відбувається в сьогоденні, захоплення тощо.

«Оцінювання».

Матеріали - приладдя для письма, ресурсні матеріали (роздаткова інформація, підручники, книги, документи тощо) за темою пройденого матеріалу. Процедура: тренер розподіляє учасників на три малі групи, присвоює кожній групі власний символ (номери - від 1 до 3; літери - від А до В; назви, які групи самі собі оберуть, наприклад, "професори", "магістри", "бакалаври" тощо); пропонує кожній малій групі сформулювати два запитання за тематикою заняття, яке пройшло раніше, користуючись розданими ресурсними матеріалами. Коли запитання підготовлено, всі ресурсні матеріали "закриваються" (здаються тренеру, відкладаються далеко від учасників тощо). Вправа починається з того, що перша мала група ставить своє перше запитання другій, яка має сформулювати максимально повну відповідь. Третя група після відповіді критикує другу і оцінює її відповідь за десятибальною шкалою, обґрунтовуючи свою оцінку. Далі групи міняються ролями: друга ставить третій своє перше запитання, а перша група оцінює відповідь і пояснює, як її можна поліпшити. Потім своє перше запитання третя група ставить першій, а друга оцінює відповідь. Процес триває, поки кожна група поставить по одному запитанню двом іншим групам.

«Моє послання у світ».

Матеріали - приладдя для письма та малювання. Процедура: учасники сидять по колу; тренер повідомляє інструкцію:

1. Сформулюйте та запишіть коротке повідомлення, гасло, з яким ви хотіли б звернутися до людей (ваше послання в світ).
2. Визначте, хто з відомих персонажів (літературних, кінематографічних, казкових, політичних, спортивних тощо) най більшою мірою відповідає вашим вимогам для оприлюднення цього послання перед усім світом.
3. Складіть п'ятихвилинне повідомлення від імені цього персонажу, щоб якомога повніше відобразити в ньому суть вашого послання у світ.
4. Продемонструйте по черзі свої послання, кожному відводиться не більше 5 хвилин.

Під час виконання вправи тренер стежить за регламентом; через 5 хвилин перериває учасника незалежно від того, закінчив він промову чи ні. Тренер ініціює обговорення виступів, звертає увагу учасників на ті елементи, завдяки яким промова була зрозумілою та прийнятою, або навпаки, викликала сумніви та недовіру.

«Завершення речення».

Процедура: тренер демонструє учасникам записані на дошці 4-5 незавершених речень, наприклад: "Я дізнався що...", "Мене здивувало, що...", "Мені сподобалося, що...", "Можливо, було б краще, якби..." тощо; пропонує кожному учаснику записати свої відповіді та здати тренеру. Якщо дозволяє регламент тренінгу, корисно, щоб кожний учасник по черзі повідомив свої записи групі. Так можна обговорити та узагальнити найбільш актуальні відповіді, дізнатися про думки більшості учасників, виявити нез'ясовані питання.

«Дій» (заключна частина тренінгу).

1. Запропонувати кожному учаснику подумати про те, що він отримав від курсу «ФРЛ», і що збирається робити після завершення навчання. 2. Запропонувати учасникам розділити аркуш паперу на три стовпці з написом «Шість місяців», «Три місяці» й «завтра» та заповнити ці стовпці. 3. Дайте учасникам 15 хвилин, а потім попросіть кожного зачитати одну найважливішу річ з кожного стовпчика.

«Намалюй свій настрій» (заключна частина тренінгу).

Учасникам роздаються аркуші паперу, на яких намальовано два обличчя, на яких відсутній рот. Потрібно намалювати рот (сум, радість, смуток тощо) на першому обличчі. В кінці заняття тренер просить намалювати рот на другому обличчі. Запитання для обговорення: 1) з яким настроєм прийшли на заняття? 2) який настрій мають на кінець заняття; 3) подібні чи відрізняються малюнки? 4) пояснити, чому?

4. БІОГРАФІЧНИЙ ДОВІДНИК

А

АКВІНСЬКИЙ Тома, рідше Фомá Акві́нський (1225 – 7 березня 1274) - католицький теолог, філософ-схоласт, монах-домініканець, святий. Один із найвизначніших та найвпливовіших мислителів всесвітньої історії. Засновник теологічної і філософської школи томізму. Народився у замку Рокказекка поблизу Аквіно, Сицилійське королівство. Створив своєрідну енциклопедію католицького богослов'я «Сума теології», в якій усі питання пізнання природи і суспільства розглядалися з позицій теологічного раціоналізму. Висунув ідею гармонії віри і розуму; розрізняв істини розуму та істини одкровення, вважаючи останні недоступними розуму, підвладними лише душі (вірі). Автор 5 доказів існування Бога. Помер у Фоссанові, Папська область, по дорозі на Другий Ліонський собор. Автор фундаментальних праць, що сприяли виникненню неотомізму та неосхоластики. Прізвиська - Doctor Angelicus, Doctor Communis.

АРИСТОТЕЛЬ (384-322 рр. до н. е.) давньогрецький філософ і натураліст Аристотель народився в грецькому місті Стагіра на східному узбережжі півострова Халкіда. Батько його був лікарем при дворі македонських царів, тому хлопчик отримав прекрасну освіту і в віці сімнадцяти років відправився в Афіни, де став слухачем в Академії Платона. Там він провів двадцять років, спочатку як слухач, а потім як викладач і член співдружності філософів-платоніков.

Б

БЄРДЯЄВ Микола Олександрович (1874-1948) російський філософ. Його предки по батьківській лінії належали до вищої військової аристократії, мати походила зі старовинного французького графського роду Шуазель-Гуф'є. Тому не було нічого дивного в тому, що майбутній філософ спочатку вступив до кадетського корпусу. Однак незабаром він зрозумів, що військова кар'єра - не для нього, і перейшов на природничий факультет Київського університету. Там він і почав займатися філософією у професора Челпанова.

Г

ГЕГЕЛЬ **Георг Фрідріх Вільгельм** (1770-1831) німецький філософ. Праці Георга Фрідріха Гегеля справили величезний вплив на всю європейську філософію, стали основою цілого напрямку, що отримав назву гегельянства. Систему гегелівської філософії характеризує те, що в ній поєдналися грецькі і християнські традиції.

Д

ДІДРО **Дені** (1713-1784) французький письменник і філософ. Думка сучасників про цю людину було досить суперечливою. Катерина II називала Дідро «людиною незвичайною», а ось у себе на батьківщині, у Франції, у нього було стільки ж супротивників, скільки і шанувальників. Хоча вже в той час видана Дідро «Енциклопедія» на багато десятиліть визначила розвиток світової культури.

ДЕКАРТ **Рене** (1596-1650) французький філософ. Майбутній філософ народився на півдні Франції, в провінції Турень, в родині радника парламенту, французького дворянина Йоахіма Декарта. Мати Рене, Жанна Брошар, була дочкою генерал-лейтенанта Рене Брошар. Вона померла рано, коли хлопчикові виповнився лише рік. Рене був слабкий здоров'ям, успадкував, як він говорив, від матері легкий кашель і блідість обличчя.

ДЕМОКРИТ (460-371 рр. До н.е.) давньогрецький філософ. Це була перша людина, яка зрозуміла, що світ навколо нас не має кінця і що він являє собою скупчення дрібних частинок - атомів, з яких складається і кожна зірка на небі, і кожна піщинка на землі.

К

КАНТ **Іммануїл** (1724-1804) родоначальник німецької класичної філософії. Все життя Ім. Канта пройшло в Кенігсберзі. Він народився в сім'ї ремісника, де крім нього було ще 12 дітей. З усієї цієї великої родини Іммануїл був єдиним, кому пощастило отримати освіту. Він закінчив гімназію і вступив до Кенігсберзького університету на природничий факультет.

КАМЮ **Альбер** (1913-1960) французький письменник і філософ. Альбер Камю ставився до того рідкісного типу письменників, яких називають

моралістами. Однак мораль Камю особливого роду. Глибокий сенс творів французького письменника важко зрозуміти без знайомства з тією філософською системою, яка лежить в їх основі. Ця філософія називається екзистенціалізм, тобто філософія існування.

К'ЄРКЕГОР Серен (5 травня 1813-11 листопада 1855) - данський філософ і теолог, основоположник екзистенціалізму. Він писав на теми організованої релігії, християнства, моралі, етики, психології та філософії релігії мовою, сповненою метафор, іронії й гіпербол. Більшість із його філософських робіт присвячені розгляду питання про те, як людина живе як «одиничний індивід», зосереджуючи увагу більше на конкретній реальності людського життя, ніж на абстрактному мисленні й підкреслюючи важливість особистого вибору й відданості. На противагу німецькій класичній філософії, яка прагнула до об'єктивності, К'єркегора цікавило суб'єктивне ставлення особистості до Ісуса Христа, яке приходить із вірою. Значна частина його праць присвячена християнській любові. Водночас він надзвичайно критично ставився до організованої державної релігії, передусім до державної Данської Церкви. На початку творчості К'єркегор публікувався під псевдонімами, викладаючи різні погляди на одну й ту ж тему й влаштовуючи діалог із самим собою. Його праці були написані данською і за життя були мало відомі за межами Скандинавії. До початку XX століття з'явилися переклади різними європейськими мовами, і до середини століття його твори вже мали значний вплив на європейську філософію.

КОНФУЦІЙ (Кун Цю) (551-479 рр. До н.е.) стародавній китайський проповідник і письменник. В історію світової культури Конфуцій увійшов як основоположник особливої релігії - конфуціанства. Не так часто буває, щоб ім'я людини ставало назвою особливої релігійної системи. Це латинське ім'я було дано йому єзуїтськими місіонерами приблизно через 2000 років після його смерті.

Л

ЛОКК Джон (англ. *John Locke*, 1632, Рінгтон, Сомерсет, Королівство Англія — 1704, Ессекс, Королівство Англія) — англійський філософ, один із основних представників англійського емпіризму та Просвітництва. Народився в Королівстві Англія в сім'ї адвоката. Початкову освіту здобув удома. Закінчив Вестмінстерську граматичну школу, Оксфордський університет. Самостійно вивчив нову філософію (Бекона, Декарта та ін.), природознавство, медицину. Працював викладачем грецької мови і літератури в університеті, пізніше був вихователем сина, а потім онука відомого політичного діяча графа Шефтсбері, багато подорожував, довго жив у Франції, де познайомився з ідеями Монтеня. У розпалі абсолютистської реакції (1683) Джон Локк емігрував разом зі своїм патроном, графом Шефтсбері, до Голландії, повернувся до Англії після революції 1688 року.

М

МАКІАВЕЛЛІ Нікколó (3 травня 1469, Флоренція — 21 червня 1527, Флоренція) — державний секретар Флоренції, політичний діяч, мислитель, гуманіст, поет і драматург епохи Відродження. Його часто називають батьком сучасної політичної філософії та політології.

МОНТЕНЬ Мішель (1533-1592) французький філософ і письменник. Зовні життя Мішеля Монтеня не багате подіями. Більша його частина пройшла далеко від великих міст, в тиші бібліотек і в дружньому спілкуванні з друзями. І тим не менше Мішель Монтень є найбільшою фігурою європейської культури XVI століття.

МАРКС Карл (1818-1883) німецький філософ. Карл Маркс народився в сім'ї процвітаючого трірського адвоката, і батько відправив його вчитися до Боннського університету. Там Маркс захопився філософією і незабаром став активним учасником семінару, керованого професором Ругге. Коли той за прогресивні погляди був позбавлений кафедри, Карл Маркс в 1836 році перебрався до Берліна.

Н

НІЦШЕ Фрідріх Вільгельм (15 жовтня 1844, село Рекен, (нині район Бургенланд земля Саксонія-Ангальт), Королівство Пруссія, Німецький союз - 25 серпня 1900, Веймар (нині земля Тюрингія), Німецька імперія) — відомий німецький філософ, психолог і класичний філолог, представник ірраціоналізму.

П

ПАСКАЛЬ Блез (1623-1662) французький математик, фізик, філософ і письменник. Блез Паскаль народився в Клермон-Феррані, столиці Оверні, однією з найдавніших провінцій Франції, в сім'ї дворянина. Етьєн Паскаль, батько Блеза, вивчав право в Паризькому університеті; ставши суддею, прославився як непідкупна і освічена людина; він розбирався і в математиці, і в музиці, знав багато мов. Його дружина Антуанетта Бегон була теж з родини юристів.

ПІФАГОР Самоський (бл. 570 м до н.е. - бл. 500 до н.е.) давньогрецький математик і філософ. Піфагор народився близько 570 р. до н.е. е. на іонійському острові Самос, розташованому біля берегів Малої Азії. Він був сином заможного громадянина Міесара. Юний Піфагор мріяв про подорожі в далекі країни, він слухав розповіді капітанів кораблів і мандрівників, які зупинялися на острові Самос, про далекі моря і країни. Юний Піфагор залишає батьківщину, і починаються його подорожі.

ПЛАТОН (427-347 рр. до н. е.) давньогрецький філософ. Платон був найвідомішим учнем давньогрецького філософа Сократа. Він належав до знатного афінського роду: предки його батька походили з роду останнього афінського царя Кодра, а мати була родичкою Солона, відомого грецького законодавця.

ПЛУТАРХ (46 - бл. 127) античний грецький філософ і біограф. В наші дні Плутарх є, мабуть, найвідомішим з усіх античних істориків. Він написав багато творів, але найпопулярнішою стала його книга «Порівняльні життєписи», в якій він виклав біографії знаменитих людей античного світу.

Р

РАДИЩЕВ Олександр Миколайович (1749-1802) російський революціонер, письменник, філософ. Олександр Миколайович Радищев народився в багатій дворянській родині і провів своє дитинство в родовому маєтку батька Немцова. З 1762 по 1766 рік він навчався в петербурзькому Пажеському корпусі, потім продовжував навчання в Лейпцігському університеті, на юридичному факультеті, де вивчав літературу, природничі науки, медицину, іноземні мови.

РАССЕЛ Бертран Артур Вільям (1872-1970) англійський математик, філософ і громадський діяч. Вже за життя його називали класиком. Важко назвати сферу діяльності, в якій Рассел не зробив би значних відкриттів. Можливо, тому Нобелівську премію йому присудили в галузі літератури, вважаючи, що будь-який твір Рассела вважається зразковим по мові і стилю.

РУССО Жан Жак (1712-1778) французький філософ, письменник, композитор. Життя Жан Жака Руссо було настільки переповнене подіями, що могло би стати змістом багатотомного роману. Незважаючи на постійні переміщення, позбавлення та матеріальні проблеми, він створив цілий ряд видатних творів, ставши одним з основоположників психологічного напрямку в літературі.

С

САРТР Жан-Поль Емар (1905-1980) французький письменник і філософ. Майбутній філософ, письменник і драматург народився в Парижі і був єдиною дитиною Жана Батіста Сартра, морського офіцера. Мати Сартра була двоюрідною сестрою Альберта Швейцера. У 1906 році, коли батько хлопчика помер, мати переїхала до батьків в Медон, під Парижем.

СОКРАТ (близько 470 р. До н.е. 399 р. до н.е.) Давньогрецький філософ. Мабуть, ніколи в історії людства не було більш відомого мудреця і філософа, ніж Сократ. Він був сином афінського каменотеса Софроніска і повитухи.

СКОВОРОДА Григорій Савич (22 листопада (3 грудня) 1722, Чорнухи, Лубенський полк — 29 жовтня (9 листопада) 1794, Іванівка, Харківщина) — український філософ-містик, богослов, поет, педагог, можливо, і композитор

літургійної музики. Мав значний вплив на сучасників і подальші покоління своїми байками, піснями, філософськими творами, а також способом життя, через що його називали українським Сократом. Навчався в Києво-Могилянській академії (вищої освіти не здобув). Філософські погляди Сковороди присвячені головним чином етиці. Власної філософської системи не створив. Не був лояльним до церковної та світської ієрархії, відкидав будь-який примус, не любив церковних ритуалів, віддаючи перевагу особистій духовній свободі. Від 1769 року вів життя самотника й мандрівного філософа; мандрував переважно по Слобожанщині. Тоді ж почав писати філософські діалоги й трактати, в яких біблійна проблематика переплітається з ідеями платонізму та стоїцизму. Головним сенсом людського існування вважав самопізнання.

Ф

ФАЛЕС (625-547 рр. до н. е.) давньогрецький математик і філософ. Фалеса Мілетського називають одним із семи мудреців Стародавньої Греції. Він багато подорожував, і торговельні справи привели його до Єгипту, де у нього з'явилася рідкісна можливість познайомитися з єгипетськими вченими, їх роботами.

ФЛОРЕНСЬКИЙ Павло Олександрович (1882-1937) російський філософ. Його ідеї не були поширені в суспільстві, оскільки творча спадщина не публікувалася. Однак очевидно, що філософські праці Павла Олександровича Флоренського складають одну з кращих сторінок того періоду в історії російської філософії, яку прийнято називати релігійно-філософським Ренесансом.

5. СЛОВНИК ФІЛОСОФСЬКИХ ТЕРМІНІВ

А

Абсолют – вічна, незмінна, нескінченна духовна першооснова світу

Абстрактне – неповне, однобічне знання, ступінь пізнання об'єкта

Абстракція – виділення в мисленні окремих властивостей або відношень предмета як самостійних і відносно цілісних

Авторитарний – той, що ґрунтується на незаперечному підкоренні влади; той, що прагне утвердити свою владу, авторитет, вплив

Агностицизм – у теорії пізнання позиція, згідно з якою частково або повністю заперечується можливість раціонального пізнання

Адекватний – відповідний, тотожний

Аксіологія – один із розділів філософії, що

Акциденція – випадкова, тимчасова, неістотна властивість предмета

Альтернатива – необхідність вибору між двома чи кількома можливостями, що виключають одна одну, при вирішенні якогось питання

Аморалізм – моральний принцип, за яким виправдовується зневажливе ставлення до моральних вартостей та норм співжиття

Аналіз – процес розчленування цілого на його складові частини, елементи

Аналогія – форма умовиводу, коли на підставі схожості предметів за одними ознаками робиться висновок про їхню подібність за іншими ознаками

Анархізм – суспільно-політичне вчення, що заперечує будь-яку державну владу; невизнання авторитету, дисципліни, порядку

Анахронізм – помилкове віднесення подій чи явищ однієї епохи до іншої; застаріле, таке, що не відповідає умовам сучасності, явище, поняття, думка

Анімізм – віра в існування духів і душ; одухотворення явищ і сил природи

Анотація – короткий виклад змісту книги, статті тощо, часто з критичною їх оцінкою

Антагонізм – непримиренні протиріччя, що супроводжуються найгострішою боротьбою

Антиномія – поєднання двох взаємовиключних суджень, кожне з яких відзначається логічною доказовістю

Античний – давньогрецький або давньоримський (культура, мистецтво, суспільний лад тощо)

Антологія – збірник вибраних творів різних авторів якогось одного жанру

Антропогенез – процес виділення людини з природного стану під впливом суспільного життя, діяльності й пізнання

Антропологія – наука, що вивчає походження людини й еволюцію фізичної організації людини та її рас

Антропоморфізм – наділення тварин, рослин і явищ неживої природи людськими властивостями; властиве багатьом релігіям уявлення про божество в людській подобі

Апокрифи – книги релігійного змісту, що не збігались з офіційним віровченням, оголошувалися церквою неправдивими, заборонялися і зберігалися таємно

Апологетика – розділ християнської теології, завданням якого є обґрунтування і захист християнського віровчення

Апорія – в логіці суперечність у міркуваннях, що з погляду логічних законів здається нездоланною; парадокс

Апостеріорі – в теорії пізнання знання, що набувається через досвід

Апріорі – в теорії пізнання знання, що наявні в свідомості й передують досвіду

Аргумент – підстава, доказ, що наводяться для обґрунтування істинності думки

Аскетизм – моральний принцип, за яким людина шляхом самозречення й відмови від земних благ прагне досягти релігійного чи морального ідеалу

Атман – у давньоіндійській філософії світова душа як основа всіх речей

Атрибут – необхідна, істотна, невід’ємна властивість предмета чи явища, напр., рух – А. матерії

Афоризм – думка, висловлена коротко, стисло, влучно, що стала самостійним виразом

Б

Банальний – буденний, давно відомий, заяложений

Біогенез – одна з теорій виникнення життя на Землі, згідно з якою зародки живих істот були занесені на Землю з інших небесних тіл (теорія панспермії)

Біосфера – єдність земної кори, гідросфери та атмосфери, населених живими організмами

Біхевіоризм – напрям у психології, який визнає своїм предметом не свідомість людей, а їх поведінку як реакцію на зовнішні подразнення

Бог – у релігії надприродна істота як творець і прамислитель; об'єкт релігійної віри і поклоніння

Богослов'я – теорія релігії, система знань, спрямована на теоретичне обґрунтування, тлумачення та виправдання релігійних вчень та догматів

Брахман – в індійській філософії – безособовий божественний абсолют, який лежить в основі всіх речей; жрець, представник вищої касты в Індії

Буддизм – одна з трьох світових релігій, виникла у середині першого тисячоліття до н. е. в Індії; пов'язаний з ученням Будди про рівність всіх людей у стражданні

Буття – категорія філософії, в якій відображено спільну всім речам властивість бути; існування, що передує всім можливим його формам

В

Веди – найдавніші пам'ятки індійської літератури, священні тексти брахманізму

Верифікація – спосіб встановлення істини шляхом відповідності чи невідповідності відчуттям

Видимість – у філософії неадекватне, спотворене відображення предметів і процесів через їх недостатнє вираження

Відносна істина – неповні, неточні, приблизні знання про об'єкт

Відродження – соціальний та духовний рух у Європі XIV – XVI ст., спрямований на відродження античної культури, проти культури середньовіччя

Відчуження – перетворення сутнісних ознак і якостей речі, предмету культури, людини, соціальної інституції в самотійне і протилежне їм утворення

Відчуття – психічний процес, результатом якого є відображення окремих властивостей предметів і явищ безпосередньо за допомогою органів чуття

Волюнтаризм – напрям філософії, що визнає волю першоосновою і творцем всього існуючого; здійснення влади й управління суб'єктивно-вольовими методами

Воля – здатність людини підкорювати свої бажання, пристрасті й діяльність свідомо визначеній меті

Всесвіт – весь навколишній світ, нескінченний у просторі і часі, різноманітний у формах і проявах

Вульгарний матеріалізм – різновид матеріалізму, що ототожнює психічні процеси з фізіологічними, а свідомість тлумачить як різновид матерії

Г

Галактика – космічна система, що включає в себе понад 100 млрд. Зірок, а також газопилові туманності, пов'язані між собою силою всесвітнього тяжіння

Гармонія – впорядкованість та узгодженість зв'язків між складовими елементами і частинами і цілим

Гедонізм – філософсько-етичне вчення, згідно з яким найвищим благом і метою життя людини є насолода

Генезис – поняття, що відображає виникнення, походження і закономірний розвиток явищ

Географічне середовище – природні умови, що становлять основу існування і розвитку суспільства

Герменевтика – один із напрямів філософії, основним методом якого є витлумачення текстів

Гештальтпсихологія – напрям у психології, який первинними і визначальними елементами психіки вважає «гештальти» – суб'єктивні психічні структури

Гінаяна – один із двох основних напрямів буддизму

Гіпотеза – науково обґрунтоване припущення, висунуте для пояснення будь-яких явищ, вимагає перевірки досвідом або підтвердження фактами для того, щоб стати достовірною науковою теорією

Глобальний – такий, що поширюється на всю земну кулю; всесвітній; всебічний, повний; загальний, універсальний

Гносеологія – теорія пізнання

Гомогенний – однорідний за складом

Гуманізм – система поглядів, згідно з якими вищою цінністю проголошується людина та її право на свободу, щастя й розвиток і прояв своїх здібностей; ідейний напрям культури епохи Відродження

Гуманістична етика – напрям у філософії моралі, що пов'язаний з визнанням моральної природи людини, моральної самоцінності кожного індивіда

Гуманітарний – такий, що стосується людського суспільства, людини, її культури

Гуманітарні науки – суспільні науки (філософія, історія, психологія, філологія, мистецтвознавство, право тощо), що досліджують проблеми розвитку людського суспільства

Д

Дао – одне з найважливіших понять китайської філософії, центральне поняття даосизму; означає невидимий всюдисущий закон природи, людського суспільства, поведінки і мислення окремого індивіда, невіддільний від матеріального світу і такий, що ним керує. Дао – закономірний шлях виникнення, розвитку і зникнення всіх речей і одночасно матеріальна праоснова їх існування

Даосизм – один із напрямів давньокитайської філософії, що ґрунтується на визнанні дао.

Дедукція – логічний метод, за яким на основі загального істинного твердження виводиться нове істинне твердження, що стосується окремих предметів та їх сукупностей.

Деїзм – релігійно-філософське вчення, згідно з яким Бог виступає першопричиною і першопопитовхом світу, але не втручається в розвиток природи і суспільства.

Деміург – у давньогрецькій ідеалістичній філософії (Платон) – божество як творець світу; творча сила, творець.

Дескрипція – у природних і формалізованих мовах словосполучення і конструкції, що являють собою додаткове означення власних і загальних імен.

Детермінізм – визнання загальної об'єктивної закономірності й причинової зумовленості всіх явищ природи і суспільства.

Дефініція – логічне визначення змісту певного поняття.

Джайнізм – релігія, в основі якої лежить культ Джіни – боголюдини; поширена у Шрі Ланка та Індії

Дискретний – роздільний, перервний, протиставляється неперервному

Дискурс – аналіз, здійснений опосередковано, шляхом логічних міркувань, роздумів

Діалектика – наука про загальні закони розвитку природи, суспільства і мислення, внутрішнім джерелом яких є єдність і боротьба протилежностей; складність і багатоманітність форм, суперечливість розвитку

Діалектичний метод – філософський метод, який полягає у визнанні загального зв'язку і розвитку явищ, джерелом яких є суперечності

Дійсність – все те, що має реальне, наявне буття

Догма – положення, що приймається на віру як незаперечна, вічна істина для всіх часів та історичних епох

Догмат – в теології положення релігійного віровчення, що затверджені вищою церковною інстанцією і визнаються як вищі, абсолютні й незаперечні істини

Догматизм – мислення застиглими, незмінними формулами, що спирається на догми

Доктрина – наукова або філософська теорія, політична система; керівний теоретичний чи політичний принцип

Доцільність – характеристика способу діяльності, що здійснюється у відповідності з визначеною метою (ціллю)

Дуалізм – принцип світоглядно-філософського пояснення сутності світу, що визнає два незалежних начала в його основі – дух і матерію, ідеальне і матеріальне

Дух – не тілесне начало; здатність людини або групи людей до діяльності на основі свідомості та волі

Душа – синонім терміна психіка; сукупність психічних і моральних якостей людини

Е

Евдемонізм – поняття, що ним визначається моральний принцип, за яким людина прагне до щастя

Еволюціонізм – учення, згідно з яким природа розвивається без різних якісних змін, поступово й неперервно

Еволюція – одна з форм руху, розвитку у природі й суспільстві – безперервна, поступова кількісна зміна, на відміну від революції – докорінної зміни, переходу одного з якісного стану в інший

Евристика – наука про творче мислення людини, психічні процеси розв'язання яких-небудь завдань

Езотеричний – той, що містить глибинний, внутрішній, таємний, прихований смисл

Ейдос – у давньогрецькій філософії вид, образ і прообраз речі; ідея

Екзистенціалізм – філософський напрям, за яким реальним є лише існування людини та її переживання, внутрішнє буття

Екзистенція – основна категорія екзистенціалізму, яка означає внутрішнє буття людини, як ірраціональне, неповторне, непізнаване

Екзогенний – зумовлений зовнішніми причинами

Екзотеричний – загальнодоступний, призначений для публічного викладу

Еклектика – механічне поєднання різнорідних, часто протилежних принципів, поглядів, теорій, стилів; еклектик довільно вибирає з різних систем ті несумісні положення, які йому хотілося б зберегти або обґрунтувати

Експеримент – науковий дослід, спостереження за досліджуванним явищем у штучно встановлених умовах

Елімінація – у процесі логічної операції – виключення, усунення певних даних, ознак, властивостей

Еманація – у філософії та теології поняття, що позначає витікання, випромінювання всієї різноманітності світу з єдиного, вищого начала (Бога)

Емпіризм – напрям у теорії пізнання, що надає перевагу чуттєвому досвіду перед теоретичними дослідженнями та узагальненнями

Ендогенний – внутрішнього походження, викликаний внутрішніми причинами

Енцикліка – письмове звернення папи римського до всіх католиків або до віруючих якоїсь однієї країни з релігійними або політичними настановами

Епікуреїзм – моральне вчення, що виходить із етичних ідей давньогрецького філософа Епікура, за яким найвищі моральні чесноти досягаються у стані блаженства

Епістемологія – те саме, що і теорія пізнання

Еристика – мистецтво вести спір, полеміку

Естетика – філософська наука про закономірності художнього освоєння дійсності, про природу мистецтва та його соціальну роль

Естетична свідомість – форма суспільної свідомості, через яку здійснюється художнє освоєння дійсності, відображаються і виражаються естетичні почуття, оцінки, смаки тощо

Есхатологія – релігійне вчення про кінцеву долю світу і людства

Етатизм – політика активного втручання держави в соціально-економічну та політичну сфери життя суспільства

Етика – наука про суть, походження і розвиток моралі; сукупність принципів і норм поведінки, узвичаєних у певному суспільному середовищі або професійній групі

Етимологія – розділ мовознавства, що вивчає походження слів

Етногенез – походження народу

Ефір – гадане середовище, яке нібито заповнювало проміжки між частинками і весь світовий простір; повітряний простір, у якому поширюються радіохвилі; органічна сполука – безбарвна летка рідина з характерним різким запахом

Є

Євангеліє – ранньохристиянські книги, що оповідають про земне життя засновника християнства Ісуса Христа; Євангелія від Марка, Луки та Іоанна – частина Біблії

Євгеніка – напрям у генетиці, завданням якого є покращення спадкових якостей майбутніх поколінь

Єзуїти – члени католицького чернечого ордену, які не гребували ніякими засобами для досягнення своєї мети;

Єпископ – вищий духовний сан у християнській церкві

Єресі – релігійні вчення, що заперечують догмати пануючої церкви

Ж

Життя – сутнісна ознака процесів органічного світу та людського існування, що пов'язана зі здатністю до цілеспрямованого відтворення й саморегуляції

З

Загальне – категорія для означення визначеної множини предметів, явищ і процесів, що принципово тотожні в своїй основі

Закон – філософська категорія для позначення істотного, сталого, повторюваного, спільного для зв'язків між предметами і явищами

Засновок – у логіці – судження, що є частиною умовиводу і підставою висновку

Звичаї – стереотипи поведінки, яких дотримуються групи людей, які зберігаються впродовж тривалих історичних періодів

Звичка – вироблений і закріплений у житті людини спосіб поведінки з вираженими внутрішніми спонукальними мотивами до дії

Зло – поняття етики, яким позначається морально-негативне в суспільних явищах, вчинках і мотивах діяльності людини

Зміст – внутрішній зв'язок елементів і процесів організованої певним чином системи матеріальних і духовних явищ

Знання – форма засвоєння результатів пізнання, для якої характерне визнання їх істинності

Зовнішнє – категорія, що відображає зовнішні ознаки об'єкта, які виявляються в безпосередньому спогляданні на емпіричному рівні пізнання

I

Ідеал – вища досконалість, взірець, мета, до яких у своїй діяльності прагне людина чи соціальна група

Ідеалізація – наділення когось або чогось властивостями, які відповідають ідеалові; логічна модель теоретичного об'єкта

Ідеалізм – філософський напрям, який на противагу матеріалізму вважає ідею, свідомість, дух первинними, а природу, буття, матерію їх похідними

Ідентифікація – уподібнення, встановлення тотожності об'єкта за певними ознаками

Ідентичність – подібність, рівнозначність, тотожність предметів, явищ і понять

Ідеологія – система поглядів та ідей, у яких усвідомлюються та оцінюються проблеми суспільного життя, а також цілі соціальної діяльності

Ідея – поняття, уявлення, що відбиває у свідомості людини дійсність і виражає водночас її ставлення до навколишнього світу

Ілюзія – омана, хибне, спотворене відображення дійсності й побудовані на цьому нездійсненні мрії та бажання

Іманентний – внутрішньо притаманний предметам і явищам; той, що випливає з їхньої природи

Імператив – наказ, веління, вимога

Імпліцитно – приховано, неявно

Інваріантність – незмінність величин, співвідношень, властивостей при зміні умов, що пов'язані з ними

Індивід – конкретний представник людського роду

Індивідуалізація – виділення однієї особи або особини за їхніми характерними властивостями

Індивідуалізм – ознака світогляду і життєва позиція, згідно з якими індивід протистоїть іншим людям і суспільству

Індивідуальний – особистий, властивий лише даному індивідууму; розрахований на одну особу; поширений на кожного зокрема; одноосібний

Індивідуальна психологія – напрям у психоаналізі, що прагне звільнити людину від детермінації соціальних та біологічних чинників

Індивідуум – окрема людина, особа

Індуїзм - сукупність релігійних вірувань, релігійно-соціальні організації в Індії, світоглядними засадами яких є стародавні індійські священні тексти

Індукція – логічна операція, форма умовиводу, в якому на основі знання про окреме робиться висновок про загальне

Інквізиція – судово-поліційна організація у католицькій церкві, заснована у XIII ст. для боротьби з єретиками, надзвичайно жорстока

Інстинкт – сукупність поведінкових актів організму, спрямованих на збереження життєвих функцій будь-якої істоти і виду в цілому; чуття, несвідоме спонукання до чого-небудь

Інструменталізм – філософське вчення, згідно з яким свідомість визнається одним зі знарядь пристосування організму до середовища

Інтеграція – об'єднання в ціле будь-яких окремих частин; процес зближення чого-небудь

Інтелект – розум, здатність до мислення, особливо до вищих його форм

Інтелігібельний – той, що досягається за допомогою розуму, мислення

Іntenція – іманентна суб'єктові спрямованість свідомості, волі, почуттів на об'єкти

Інтерес – спрямованість особистості на матеріальні та духовні цінності з метою їх створення та використання

Інтеріоризація – перетворення, згортання зовнішньої схеми дій у внутрішній, суб'єктивний план людини

Інтерпретація – тлумачення, пояснення, розкриття смислу чого-небудь

Інтерсуб'єктивність – поняття для позначення феноменів, загальнозначущих для багатьох суб'єктів

Інтроекція – спостереження за власними психічними явищами і станом

Інтуїтивізм – філософський принцип, згідно з яким інтуїція виступає як єдино вірогідний вид і спосіб пізнання

Інтуїція – здогад, проникливість, які ґрунтуються на попередньому досвіді; у філософії – безпосереднє осягнення істини без наукового досвіду й логічних умовиводів

Ірраціоналізм – філософське вчення, згідно з яким розумові як основному видові пізнання протиставляються інстинкт, віра, інтуїція

Ірреальне – нереальне, те, що існує в уяві, мисленні, а не в дійсності

Іслам – релігія, заснована, за арабськими переказами, пророком Мухаммедом у 7 ст.; вчення ісламу викладене у Корані

Істина – адекватне відтворення в пізнанні об'єктивної дійсності, відповідність пізнавальних образів об'єктові; твердження, що відповідає уявленню про належне

Історизм – принцип наукового пізнання, згідно з яким процеси дійсності розглядаються в їхньому закономірному історичному розвитку

Історичний матеріалізм – складова частина філософії марксизму, що вивчає загальні закони розвитку суспільства

Й

Йоги – послідовники давньоіндійського релігійно-філософського вчення про самопізнання, що досягається методами фізичного і морального тренування

К

Казуальний – випадковий, той, що не підлягає узагальненню

Кальвінізм – протестантська релігійна течія, заснована Ж. Кальвіном

Канон – основне положення, правило, норма; догмат, церковне правило

Кантіанство – сукупність шкіл та напрямів, що склалися на основі філософії І. Канта

Карма – у релігійно-філософських системах Індії – закон відплати, за яким характер наступного існування людини (перевтілення після смерті) визначається її моральною поведінкою

Картезіанство – вчення французького філософа і математика Р. Декарта

Каста – в Індії та у деяких країнах Сходу – замкнена суспільна група людей, об'єднаних певним родом занять, звичаями та законами;

Категоричний імператив – категорія філософії І. Канта, що позначає належну поведінку людини, відповідно до свободи волі й загальних вимог

Категорія – універсальна форма мислення, в якій відображено загальні закони, властивості й відношення природних і духовних явищ

Катехізис – короткий виклад основ християнського віровчення у формі запитань і відповідей

Католицизм – один з основних напрямів у християнстві, в якому верховна церковна влада над усіма католиками належить папі Римському

Каузальність – принцип пізнання і пояснення, згідно з яким усі явища і процеси розглядаються з позицій визнання причинно-наслідкових зв'язків

Квієтизм – релігійно-етичне вчення, що полягає у проповіді містично-споглядального, пасивного ставлення до дійсності

Квінтесенція – найголовніше, найбільш суттєве

Класицизм – напрям у літературі та мистецтві 17 – першої третини 19 ст., пов'язаний зі зверненням до античних зразків і з системою суворих естетичних канонів

Клерикалізм – релігійно-політичний напрям, метою якого є активна участь церкви в суспільно-політичному житті держави

Компіляція – несамотійна літературна чи наукова робота, побудована на використанні опублікованих творів, праць різних авторів

Конвенціоналізм – філософська концепція, згідно з якою наукові теорії й поняття є наслідком угоди між ученими

Конвергенція – сходження, зближення

Конгеніальний – близький за духом, способом мислення, обдаруванням

Конкретний – реальний, точний, предметно визначений

Консерватизм – прихильність до всього старого, до віджилих традицій і порядків; ворожість до нового, передового в політичному житті, в науці, літературі тощо

Константа – постійна, незмінна величина

Конструктивізм – естетичний напрям, що в архітектурі, образотворчому мистецтві та дизайні стоїть на позиціях раціональної доцільності, економності, зручності

Контекст – уривок письмової або усної мови (тексту) із закінченою думкою із закінченою думкою, який точно визначає смисл окремого слова або фрази, що входять до нього

Контрреформація – церковно-політичний рух у Європі 16 – 17 ст., спрямований проти Реформації

Конфлікт – крайнє загострення суперечностей, що призводить до ускладнень або гострої боротьби

Конформізм – пристосуванство, пасивне сприйняття існуючого стану справ, панівних думок тощо

Конфуціанство – філософсько-етичне вчення давньокитайського мислителя Конфуція; одна з провідних релігій Китаю

Концепція – узагальнена система поглядів на предмети і явища і їх тлумачення, основна ідея будь-якої теорії

Кореляція – співвідношення; відповідність, взаємозв'язок, взаємозалежність

Космогонія – розділ астрономії, що вивчає походження і розвиток небесних тіл

Космологія – у натурфілософії філософське вчення про світ, його походження й будову

Космополітизм – ідеологія, що проповідує відмову від національного суверенітету, національних традицій і культури, заперечує патріотизм

Космос – Всесвіт, структурно організований і впорядкований світ як ціле

Краса – категорія естетики, якою позначаються цінності, що здатні задовольнити людські потреби у вищих духовних насолодах

Критерій – ознака, на підставі якої оцінюється яке-небудь явище, дія, ідея; К. істини – мірило достовірності наших знань, їх відповідності об'єктивній дійсності

Культ – сукупність релігійних обрядів, служіння божеству; поклоніння перед ким-небудь або чим-небудь, надмірне возвеличення кого-небудь

Культура – сукупність матеріальних і духовних цінностей, основним змістом яких є вищі досягнення людини і суспільства та їх творче втілення в результатах діяльності

Л

Лаконізм – коротке, стисле вираження думки, ідеї, задуму; за переказами, спартанці – мешканці давньогрецької Спарти (інша назва – Лаконія) – у славилися чіткістю і стислістю мовлення

Ламаркізм – учення Ж. Б. Ламарка, перша теорія еволюції органічного світу

Латентний – прихований; той, що зовні не виявляється

Легітимація – визнання, підтвердження законності повноважень

Лібералізм – ідейно-політичний рух, учення, що ґрунтується на засадах широких громадянських прав і свобод в економічній, політичній, духовній та інших сферах життя суспільства

Лікей – давньогрецька філософська школа, заснована Арістотелем 335р.до н.е.

Логіка – наука про закони, форми, прийоми та засоби мислення, спрямовані на пізнання та досягнення істини; розумність, внутрішня закономірність, правильність, послідовність

Логічний атомізм – учення про тотожність структури мови і структури дійсності

Логічний позитивізм – напрям сучасної філософії, предметом якого є тлумачення завдань і проблем формальної логіки

Логос – термін давньогрецької філософії, що вживався у значеннях “слово”, “смысл”, “порядок”, “закон”, “розум” і розумівся як об’єктивна закономірність

Локаята – матеріалістична школа в давній та середньовічній індійській філософії, згідно з якою основу світу складають вогонь, повітря, земля і вода

Людина – вищий ступінь космічно-органічного життя, суб’єкт суспільно-історичної діяльності та культури

Люмпен – декласовані елементи в суспільстві (волоцюги, жебраки, злодії тощо)

Лютеранство – один із різновидів раннього протестантизму, фундатором якого був німецький теолог М. Лютер

М

Магія – один з різновидів первісної релігії, система дій, що покликана поза причинно-наслідковими зв'язками вплинути на світ

Майя – одне з центральних понять давньоіндійської філософії, що мало магічне і культове значення й означало ілюзію, видимість

Макрокосм, Макрокосмос – світ(космос), Всесвіт

Мальтузіанство – соціологічна доктрина англійського економіста Р. Мальтуса, згідно з якою населення зростає в геометричній прогресії, а засоби існування – в арифметичній

Маніхейство – релігійно-філософське вчення, засновником якого був перс Мані (216 – 274); характерним є визнання одвічних протилежних принципів: добра і зла, світла і темноти

Масонство – релігійно-етичний рух у формі протесту проти соціальної несправедливості; виник в Англії на початку 18 ст.

Математична лінгвістика – наука, в якій для дослідження мови застосовують математичні моделі

Матеріалізм – філософський напрям, який вважає, що світ за своєю природою матеріальний, що матерія існує сама по собі, поза й незалежно від свідомості, що матерія, буття є первинним, а свідомість, мислення – вторинним, похідним, а світ і його закономірності пізнаванні

Матерія – спільна не створювана і незнищенна основа всіх речей, їх змін і форм, що здійснюється самочинно поза людською свідомістю

Медитація – самозаглиблення, споглядання, роздум

Медіум – особа, здатна бути за посередника між світом духів і людьми

Метатеорія – теорія, що аналізує структуру, методи і властивості будь-якої іншої теорії

Метафізика – вчення про перші сутності, вищі первині всього сущого, що недоступні досвідному знанню, а відкриваються лише розумові або інтуїції

Метод – спосіб побудови та обґрунтування системи філософського знання; сукупність прийомів та операцій практичного і теоретичного освоєння дійсності

Методологія науки – учення про методи досягнення істини в науковому пізнанні та зведення знань у єдину систему

Механіцизм – однобічний метод пізнання, що ґрунтується на визнанні механічного руху як єдиного способу існування її змін; зведення більш складних матеріальних утворень до простих елементів

Мислення – вища форма цілеспрямованого й узагальненого пізнання суб'єктом істотних зв'язків і відносин між предметами і явищами, а також у творенні нових ідей і програмуванні дій

Міра – філософська категорія, що виражає єдність кількісних та якісних характеристик об'єкта; межа, порушення якої призводить до зміни об'єкта

Міркування – послідовне викладення суджень або умовиводів

Містицизм – релігійно-філософський світогляд, в основі якого лежить віра в можливість надчуттєвого спілкування з надприродними, таємними сутностями

Міф – історично перша форма світоглядного відображення світу, що ґрунтується на оповідях і переказах і характеризується синкретичною єдністю художньо-образного, морального та пізнавального і практичного освоєння дійсності

Міфологія – спосіб духовно-практичного освоєння світу на первісній стадії суспільного розвитку, форма суспільного самоусвідомлення через сукупність міфів; вчення про міфи

Моделювання – спосіб дослідження об'єктів пізнання шляхом вивчення їх моделей

Модель – у методології науки аналог певного фрагмента природної чи соціальної реальності; виступає в дослідженні як заміник або представник предмета, явища системи

Модернізм – світоглядно-мистецький напрям XX ст., що ґрунтується на запереченні методів, зразків, норм класичного мистецтва, утвердженні суб'єктивізму і формалізму

Модус – у філософії – вид, прояв, різновид, властивість предмета; у логіці – різновид силогізму

Можливість – філософська категорія, що виражає імовірну тенденцію виникнення предмета

Монада – у деяких філософських системах найпростіша неподільна замкнена єдність, першооснова

Монізм – філософське вчення, що за першооснову буття бере один першопочаток – або матерію, або дух

Монотеїзм – однобожність, віра в єдиного Бога

Мораль – система поглядів і уявлень, сукупність норм і правил, які визначають поведінку людей, їхні обов'язки стосовно суспільства і одне одного

Моральна свідомість – форма суспільної свідомості, що ґрунтується на усталеній системі моральних норм, оцінок і принципів і відображає моральні відносини

Мотив – термін у психології. Чим позначається спонукальна причина до дії і вчинків

Н

Навички – певні дії людини, що доведені до автоматизму внаслідок багаторазового повторення і не потребують свідомого керування кожним елементом структури таких дій

Народ – все населення певної країни; етнічна спільність, що у своїй ієрархізованій соціальній структурі є об'єктом власної історії та культури

Натуралізм – погляд на світ, згідно з яким природа виступає як єдиний універсальний принцип пояснення, в тому числі соціальних та моральних явищ

Натурфілософія – філософія природи, система умоглядних витлумачень природи, що розглядається в її цілісності

Наука – сфера інтелектуальної діяльності людини, функцією і завданням якої є вироблення і теоретична систематизація знань, що в своїй сукупності складають наукову картину світу

Наукова картина світу – узагальнена цілісна система уявлень про властивості й закономірності природи і світу в цілому, що є синтезом природничо-наукових та суспільно-історичних понять і принципів

Науково-технічний прогрес – цілісний взаємозумовлений поступ науки і техніки, що ґрунтується на широкому пізнанні та застосуванні зовнішніх сил і закономірностей природи

Націоналізм – ідейно-політична течія. Що виражає прагнення народу до національного, культурного і політичного самовираження і самоутвердження

Нація – природно-історична спільність людей, що складається на основі духовно-культурних особливостей, спільності території та соціально-економічних зв'язків

Небуття – поняття, що означає заперечення буття, його відсутність, тотожне поняттю “ніщо”

Неокантіанство – напрям у філософії XIX – XX ст., що ставив за мету повернення до вихідних принципів теорії пізнання та етики Канта

Неоплатонізм – напрям у філософії, згідно з яким творцем світу є надчуттєве “єдине”, яке шляхом еманации (випромінювання) виділяє з себе світовий розум, світову душу, природу

Неопозитивізм – один із напрямів філософії XX ст., сучасний позитивізм, основними проблемами якого є роль знаково-символічних засобів науки, природи і функції математизації і формалізації знання тощо

Неореалізм – течія в англо-американській філософії XX ст., одним із вихідних принципів ґносеології якої є визнання здорового глузду як способу пізнання об'єкта, що безпосередньо входить у свідомість

Неотомізм – філософська школа в католицизмі, що виходить з учення Т. Аквінського; природу і суспільство проголошує продуктом божественного творення, наполягає на гармонії віри і розуму

Несвідоме – термін психології для позначення сфери психічної діяльності, яка не бере участі у свідомому ставленні людини до світу і проявляється через інтуїцію, мимовільний спогад, гіпнотичний стан, сновидіння тощо

Нігілізм – світоглядно-філософська позиція, що ґрунтується на запереченні культурних цінностей, релігійних і моральних норм, історичного минулого

Нірвана – у буддизмі – стан спокою, що досягається шляхом повного відсторонення від життєвих благ та задовольень, злиття душі з духовною, божественною першоосновою світу; перен. спокій, блаженство

Ніцшеанство – філософська течія, в основі якої лежать ідеї Ф. Ніцше “про переоцінку всіх цінностей” європейської духовної культури і звернення до ірраціоналізму і суб’єктивізму

Номіналізм – напрям у середньовічній схоластичній філософії, що визнавав первинними одиничні речі, а загальні поняття – їх “іменами”

Ноосфера – оболонка Землі, що охоплена розумною діяльністю людини

Ноумен – у філософії Платона та середньовічній схоластиці термін, який означає те, що пізнається розумом, на противагу даному в чуттях

Нус – одне з основних понять античної філософії, що означало поєднання всіх можливих актів свідомості й мислення, яким підпорядковані космос і людина, думка, розум

О

Обскурантизм – вороже ставлення до науки, прогресу; мракобісся

Об’єкт – предмет, що є частиною зовнішнього матеріального світу; предмет пізнання, діяльності людини

Об’єктивний – такий, що існує поза свідомістю та незалежно від неї; о. реальність – матеріальний світ у всій його багатогранності, все, що існує насправді незалежно від людської свідомості; безсторонній, неупереджений, такий, що відповідає дійсності

Об’єктивізм – світоглядна позиція, що в пізнанні соціально-політичних явищ ґрунтується на безсторонності та відсутності їх оцінок

Об'єктивна істина – в теорії пізнання такий зміст людських знань, який не залежить від волі та бажань суб'єкта

Об'єктивний ідеалізм – один із напрямів філософії, що визнає первинність духу (ідеї) щодо матеріального світу

Одиничне – поняття, яким фіксуються окремі речі, явища і події, що визначаються просторово-часовими межами та визначаються просторово-часовими межами та індивідуальними якостями

Ойкумена – заселена людиною частина земної кулі

Оказіоналізм – визнання будь-яких причинно-наслідкових зв'язків як зумовлених божественним впливом

Окультизм – термін, що означає вчення, які визнають існування надприродних явищ і сил і виробляють практичні способи взаємодії з ними (магія, спіритизм)

Олігархія – політичне та економічне панування, правління невеличкої групи

Онтогенез – перебіг розвитку індивідуального організму

Онтологія – розділ філософії. Що вивчає фундаментальні принципи та найзагальніші сутнісні характеристики буття

Операціоналізм – напрям філософії та методології науки, що зводить теоретичне знання до емпіричних процедур виміру та опису

Оракул – у давніх греків, римлян та народів Давнього Сходу – жрець, котрий давав віруючим відповіді, продиктовані божеством, а також – місце, де робилися ці пророкування, напр., Дельфійський О.

Оратор – особа, що виступає із промовою на зібранні; красномовна людина, що має талант виступати перед широким загалом

Організація – внутрішня впорядкованість, узгодженість у взаємодії диференційованих і водночас автономних частин цілого; об'єднання людей, що реалізують певну програму і діють за визначеними правилами і процедурами

Ортодоксальний – той, хто неухильно сповідує певне вчення, напрям, систему поглядів; той, хто суворо дотримується якогось вчення у його первісному чи загальному вигляді

Остракізм – у Давній Греції – вигнання громадян, небезпечних для держави, шляхом таємного голосування, що проводилося черепками, на яких вказувалися імена вигнанців; *перен.* вигнання, переслідування

Оцінка – вираження ставлення (через схвалення чи осуд) до явищ соціальної дійсності та вчинків людей

Очевидність – безпосередня даність істинності певних знань, на противагу тим, істинність яких потребує доведення

П

Паліатив – засіб, що не забезпечує остаточного розв'язання завдання;

Пам'ять – здатність до відтворення минулих вражень і досвіду, інформації про зовнішній світ і внутрішній стан для подальшого використання в перебігу життєдіяльності

Панегірик – ораторська промова хвалебного змісту; похвальне слово; надмірне вихваляння когось, чогось

Панісламізм – релігійно-політична течія в ісламі, що проповідує єдність і солідарність усіх мусульман, незалежно від соціальної, національної, расової відмінностей, на основі їх рівності перед Аллахом

Панлогізм – філософський принцип, згідно з яким дійсність тлумачиться як логічне самовираження через поняття, ідею субстанції, що мислить сама себе

Пантеїзм – філософське вчення, що ототожнює Бога і світ, розчиняє Бога у світі (природі)

Парадигма – теорія або модель постановки проблем, що виступає як зразок у розв'язанні послідовних завдань у процесі наукового дослідження

Парадокс – думка, судження, що різко розходиться зі звичайним, загально усталеним, таке, що (іноді лише на перший погляд) суперечить здоровому глуздові; несподіване явище, що не відповідає звичним уявленням

Патетичний – пристрасний, схвилюваний, сповнений почуттів, пафосу

Патристика – термін, яким позначають сукупність філософсько-теологічних дисциплін християнських мислителів (отців церкви) 2-8 ст.

Патрицій – представник привілейованого стану, родової знаті у Давньому Римі

Патріархат – останній період первіснообщинного ладу, який характеризувався панівним становищем чоловіка у господарстві та суспільному житті

Пафос – піднесеність душевного стану, хвилювання і пристрасть; категорія античної естетики

Пацифізм – антивоєнний рух, представники якого виступають проти будь-яких війн

Перипатетик – учень чи прихильник давньогрецької філософської школи Арістотеля

Перманентний – постійний, такий, що безперервно триває

Персоналізм – один із напрямів сучасної філософії, що визнає людську особистість (персону), первісною творчою реальністю, а Бога – верховною творчою особистістю

Перцепція – сприйняття, безпосереднє відображення дійсності органами чуттів

Песимізм – світосприйняття. Сповнене безнадії, зневіри у краще майбутнє; схильність в усьому вбачати найгірші, темні сторони

Підсвідоме – активні психічні стани, що перебувають поза центром смислової діяльності, але впливають на хід свідомих процесів

Піетет – глибока повага, шанобливе ставлення до кого-небудь, чого-небудь

Пізнання – процес цілеспрямованого активного відображення явищ зовнішнього світу і внутрішнього життя, процес нагромадження знань

Платонізм – напрям в античній філософії, що ґрунтується на вченні Платона, згідно з яким буття тотожне ідеям і визначається ними

Платонічний – духовний, нематеріальний

Плебей – представник найнижчої верстви у Давньому Римі; у середні віки й пізніше – плебеї – широкі верстви міської бідноти, простого люду

Плем'я – форма етнічної та соціальної організації первісного суспільства

Плутократія – державний устрій, за якого політична влада належить групі найбагатших представників панівного класу

Плюралізм – філософський принцип, згідно з яким існує множинність засад чи видів буття; визнання співіснування та рівноцінності ідейно-світоглядних позицій

Погранична ситуація – поняття філософії екзистенціалізму, яке позначає звичайний стан людини, що вимагає від неї концентрування і напруження всіх сил і дозволяє досягти неможливого у звичайних обставинах

Позитивізм – напрям у філософії і науці, який визнає справжніми знаннями ті, що базуються на досягненнях позитивних наук, а тому не потребують філософії

Полігамія – форма шлюбу, за якої кожен може перебувати в шлюбі одночасно з кількома партнерами

Політеїзм – одна із історичних форм релігії, що ґрунтується на поклонінні багатьом богам

Політика – сфера суспільної діяльності, в основі якої лежить проблема завоювання, утримання і використання державної влади

Поняття – думка, що відображає в узагальненій формі предмети і явища через виділення їх спільних і специфічних ознак

Популяція – сукупність особин біологічного виду, що заселяє певну територію і здатна до саморегуляції і самовідтворення

Постулат – твердження, що приймається без доказів як вихідне положення

Потенція – можливість, здатність, сила, що існує у прихованому вигляді й може виявитися за певних умов

Правосвідомість – сукупність поглядів, ідей, що виражають ставлення людей або соціальних груп до права та його здійснення в державі

Православ'я – один з трьох основних напрямів християнства (східно-візантійський), що остаточно оформився після 1054 року

Прагматизм – напрям сучасної філософії, згідно з яким істинним вважається не те, що відповідає об'єктивній дійсності, а те, що дає практично корисні результати

Праксеологія – система знань і практичних рекомендацій з метою раціональної організації різноманітних видів діяльності людини та створення їх оптимальних моделей

Практика – протилежний теорії спосіб освоєння світу з метою його предметного перетворення; переведення суб'єктивного в площину об'єктивного

Праця – специфічно людський спосіб цілеспрямованого, опосередкованого предметними і духовними засобами перетворення зовнішнього світу з метою задоволення потреб

Предикат – у логіці один з двох термінів судження, в якому вказується на властивість чи особливість предмета (суб'єкта судження)

Предмет – категорія, що позначає певну цілісність, виділену з множини об'єктів у процесі діяльності чи пізнання

Преформізм – учення, згідно з яким у зародкових клітинах організму містяться структури, що визначають основні риси розвитку і будови організмів наступних поколінь

Принцип – основне первісне положення якої-небудь теорії, вчення тощо; внутрішнє переконання людини, погляд на стан речей

Принцип верифікації – принцип встановлення істинності наукових тверджень за допомогою даних відчуттів

Принцип фальсифікації – спосіб формування логічного критерію істинності, за яким універсальне твердження є істинним, якщо жодне інше твердження, яке з нього випливає, не є хибним

Проблема – складне теоретичне або практичне питання, що потребує поглибленого дослідження і розв'язання

Провіденціалізм – релігійне розуміння історії як прояв волі Бога, здійснення наперед визначеного божественного плану

Прогрес – напрям розвитку, що характеризується переходом від нижчого до вищого, від менш організованого до більш організованого, досконалого

Пропаганда – діяльність, спрямована на поширення серед людей певних ідей, учень і поглядів і формування в них відповідних світоглядних позицій

Протестантизм – один із напрямів християнства, що виник у надрах католицизму внаслідок Реформації; один з основних догматів – спасіння через особисту віру

Протилежність – категорія, що відображає властивості, процеси, тенденції, які взаємно виключають одне одного

Протяжність – одна з характеристик простору, що притаманні механічним та фізичним тілам і системам та їх взаємозв'язкам

Психоаналіз – загальна теорія і метод лікування нервових і психічних захворювань, що започатковані З. Фрейдом

Психологізм – напрям у філософії та соціології, що визнає психологію основною філософською і соціологічною наукою

Психологія – наука про закономірності, розвиток і форми психічної діяльності тварини і людини

Псюхе – поняття давньогрецької філософії, в якому розвиваються уявлення про ідеально-духовні елементи реальності

Р

Рационалізм – філософський напрям, що вважає розум єдиним джерелом і критерієм пізнання

Реалізм – у середньовічній філософії напрям, що ґрунтувався на визнанні того, що загальні поняття є реальними духовними сутностями і субстанціями речей

Реальність – те. Що існує насправді, поза свідомістю – об'єктивна реальність, а у свідомості – суб'єктивна реальність

Революція – глибокі якісні зміни в розвитку яких-небудь явищ природи, суспільства чи пізнання

Регрес – перехід від вищих форм поступу до нижчих, рух назад, зміни на гірше

Редукція – процес або дія, змістом яких є зменшення, спрощення чогось

Релігія – специфічний тип світогляду, відповідна поведінка і сукупність дій, що ґрунтуються на вірі в існування надприродних сил (Бога)

Релятивізм – методологічний принцип, який полягає в абсолютизації відносності й умовності змісту пізнання, а також моральних норм і принципів

Ренесанс – епоха Відродження – епоха в культурному та ідейному розвитку низки країн Європи (XIV – XVI ст.), зумовлена зародженням буржуазних відносин; основним ідейним змістом антифеодальної культури Р. був гуманізм (термін Р. – умовний, оскільки зводить увесь смисл цього історичного явища до відродження античної культурної спадщини)

Ретроспекція – спосіб розгляду, осмислення подій сучасності під кутом зору минулого, виявлення в ньому тенденцій, наявних у сучасності

Рефлекс – опосередкована нервовою системою реакція організму на вплив зовнішнього і внутрішнього середовища

Рефлексія – спосіб мислення, що спрямований на осмислення й усвідомлення пізнавального акту й пізнання внутрішнього світу людини

Реформація – соціально-політичний та релігійний рух XVI – XVII ст. в Європі, спрямований проти феодалізму та католицької церкви

Речовина – один із видів матерії, що має просторову обмеженість, масу спокою і є предметом дослідження фізики, хімії тощо

Ригоризм – суворе, неухильне, надмірно дріб'язкове дотримання певних принципів, правил, переважно з питань моральності

Риторика – ораторське мистецтво, наука про красномовство, що вивчає способи побудови мовлення з метою переконання слухачів й досягнення естетично-емоційного ефекту

Ритуал – одна з форм символічних дій, що виражає зв'язок суб'єкта з системою соціальних відносин і цінностей

Рід – за первісного ладу – форма спільності людей, пов'язаних кровною спорідненістю; у логіці – характеристика класу предметів

Річ – окремий предмет об'єктивного світу, що має відносну відособленість і сталість

Розвиток – незворотна, спрямована й закономірна зміна матеріальних та ідеальних об'єктів, поступальна зміна явищ матеріального та духовного

Розсудок – спосіб інтелектуальної діяльності відповідно до заданих схем і шаблонів, без проникнення у змістовну сутність поняття

Розум – вища форма творчої інтелектуальної діяльності, що полягає в усвідомленому оперуванні поняттями і опирається на розкриття їхньої природи і змісту

Рух – спосіб існування матерії, невід’ємна властивість будь-яких її утворень, що охоплює собою всі зміни та процеси, які відбуваються у сфері природи і духу

С

Сакралізація – введення у статус священного предметів, явищ, подій, людей тощо

Сакральний – той, що відноситься до сакрального, священного

Самосвідомість – усвідомлення людиною чи соціальною групою самої себе, свого місця й ролі в природі й суспільстві

Свідомість – вищий рівень психічної активності людини як соціальної істоти; цілеспрямоване і творче відображення об’єктивної дійсності у формі образів й понять

Світ – універсальна предметність, що протистоїть людині, стосовно якої людина визначається як суб’єкт, що створює власний духовний світ

Світогляд – форма суспільної самосвідомості людини, через яку вона осмислює й оцінює своє ставлення до світу і визначає своє призначення і місце в ньому

Свобода – сутнісна характеристика людини, що полягає в її здатності діяти відповідно до своїх інтересів і цілей і ґрунтується на виборі можливих способів, форм і напрямів діяльності

Свобода волі – філософське поняття, що позначає філософсько-етичну проблему зумовленості (детермінованості) чи самовизначення людської волі

Свобода совісті – спосіб морального самовизначення людини у ставленні до явищ суспільного життя

Секуляризація – процес звільнення від впливу релігії різноманітних сфер життя суспільства і людини, позбавлення церкви певних майнових прав, впливу на політичне життя тощо

Семантика – розділ мовознавства, а також логіки, що вивчає зміст значення і смисл слів і виразів і співвідношення між ними

Семіотика – загальна теорія систем знаків, кожному з яких надається певне значення

Сенсибельний – філософський термін, яким позначають предмети і явища світу, що досягаються за допомогою відчуттів

Сенсуалізм – напрям у теорії пізнання, що визначає відчуття основною формою і джерелом знань

Символ – форми виразу духовного змісту за допомогою матеріальних предметів та образів, що виступають як знаки цього змісту

Синтез – метод дослідження якого-небудь явища у його єдності та взаємозв'язку частин; узагальнення, зведення до єдиного цілого даних, здобутих аналізом

Синтоїзм – національна релігія японців, що сформувалася в 6 – 7 ст. на базі родоплемінних культів

Системний підхід – напрям у методології соціально-наукового пізнання, що ґрунтується на дослідженні об'єктів як систем

Скептицизм – філософське вчення, що піддає сумніву можливість достовірного пізнання світу

Слово – структурно-семантична одиниця мови, що відображає результати досвіду й пізнання світу; єдність знака і позначуваного

Смерть – природне і закономірне (можливе неприродне і випадкове) завершення життя будь-якого живого організму

Смисл – особливий зміст, яким людина наділяє прояви своєї життєдіяльності, явища та процеси світу й надає їм певного значення в системі культури

Смисл буття – поняття світогляду, в якому відображено фундаментальну проблему існування людини як унікальної, активної і творчої особистості

Совість – категорія етики, що позначає моральне почуття, в якому виявляється самооцінка особою її дій і вчинків у системі усталених моральних норм

Софістика – спосіб міркувань, що ґрунтується на навмисному порушенні законів логіки й оголошенні хибних умовиводів істинними

Соціалізація – процес становлення особистості на основі засвоєння нею елементів культури й соціальних цінностей

Соціалізм – соціально-утопічне вчення про суспільство соціальної рівності, яке ґрунтується на суспільній власності

Соціальна верства – соціальна група, що має проміжні, недостатньо виражені соціальні характеристики (природні або суспільні відмінності)

Соціальна група – відносно стала сукупність людей, що є складовим елементом соціальної структури певного суспільства

Соціальна екологія – сукупність наук, що досліджують взаємодію між людськими спільностями та навколишнім географічним, соціальним і культурним середовищем, а також вплив результатів цієї взаємодії на фізичне і психічне здоров'я людини

Соціальна психологія – наука, що вивчає закономірності, специфічні риси психічної діяльності та поведінки соціальних спільностей, їх взаємодію та вплив на соціальну поведінку особи

Соціальне середовище – суспільні, матеріальні та духовні умови, що оточують людини, забезпечують її існування, формування та діяльність

Соціальний прогрес – провідна тенденція розвитку суспільства, що відзначається гармонізацією суспільних відносин, удосконаленням технології та духовно-культурним зростанням людини

Соціальний простір – сукупність умов, що визначають можливості для реалізації людиною, соціальною групою чи суспільством потреб, потенцій і здібностей

Соціобіологія – напрям у філософії та соціології, що досліджує еволюційно-біологічні передумови соціальної поведінки людини

Соціологія – наука про суспільство як систему та про окремі соціальні інститути, а також про процеси і групи стосовно суспільства в цілому

Соціометрія – галузь соціальної психології, предметом вивчення якої є міжособистісні взаємини в малих соціальних групах

Спадковість – здатність організмів передавати ознаки від батьків до нащадків

Спекулятивний – тип теоретичного знання, що виводиться без звернення до досвіду, за допомогою рефлексії і спрямований на основні засади буття, культури, науки

Спиритизм – містична течія, послідовники якої вірять в існування потойбічного світу душ і духів і можливість спілкування з ними за допомогою спеціальних ритуалів

Спиритуалізм – філософські погляди, згідно з якими дух є першоосновою дійсності, що як безтілесна субстанція існує поза матерією і незалежно від неї

Споглядання – емпіричний ступінь пізнання, в основі якого лежить безпосереднє чуттєве відображення об'єкта

Спостереження – свідоме й цілеспрямоване сприйняття, зумовлене завданнями пізнання й діяльності

Спростування – обґрунтування хибності або сумнівності якогось судження, твердження

Стереотип – звичний, усталений спосіб духовної діяльності, стійкі форми сприйняття й оцінки соціальних об'єктів та явищ

Стиль – індивідуальна манера, своєрідні, неповторні особливості діяльності, творчості, мислення, висловлювання

Стохастичний – випадковий, імовірний

Структурно-функціональний аналіз – один із принципів системного дослідження соціальних явищ і процесів як структурно розчленованої цілісності, в якій кожний елемент структури має певне функціональне призначення

Суб'єкт – носій предметно-практичної й духовної діяльності, джерело активності й творчості, спрямованих на об'єкт

Суб'єктивізм – світоглядна позиція, що абсолютизує роль суб'єкта й недооцінює об'єктивні закономірності в розвитку світу та його освоєнні

Суб'єктивне – те, що властиве суб'єктові, визначається його діяльністю; духовна діяльність людини як суб'єкта

Суб'єктивний ідеалізм – ідеалістичний філософський напрям, що заперечує існування зовнішнього, матеріального світу; його представники вважають, що основою всіх явищ є людська свідомість, а зовнішній світ існує у свідомості суб'єкта

Сублімація – психічний процес перетворення й переведення енергії інстинктів у сферу соціальної діяльності і культурної творчості

Субстанція – незмінна основа всього існуючого, протилежна всьому мінливому й випадковому; матерія, природа

Субстрат – загальна основа різноманітних явищ, основа спільності або подібності однорідних явищ

Сугестія – вплив, навіювання

Судження – форма думки, в якій стверджується або заперечується щось стосовно предметів чи явищ

Суспільні відносини – взаємини, що складаються між людьми в процесі їхнього економічного, соціального, політичного, духовного життя і діяльності

Суспільство – відносно відособлена від природи частина матеріального світу, система зв'язків і відносин між людьми, що складаються між ними в процесі життєдіяльності

Сутність – філософська категорія, що виражає головне, основне, визначальне в предметі й пізнається на рівні теоретичного мислення

Схоластика – тип середньовічної релігійної філософії, що відзначалася поєднанням догматичних тверджень з раціональною, логічною проблематикою

Сцієнтизм – світоглядна позиція, згідно з якою наукові знання являють собою найвищу культурну вартість і достатню умову орієнтації людини у світі

Сюрреалізм – один із напрямів сучасного мистецтва, представники якого проголосили підсвідомість (сни, галюцинації, нереальні зв'язки предметів і явищ) джерелом мистецтва

Т

Табу – категорична заборона певних дій, що ґрунтуються на глибокій вірі в неминучу кару за порушення цієї заборони

Табула раса – термін сенсуалістичної філософії, що позначає стан свідомості новонародженої людини, в якій відсутні будь-які знання через відсутність досвіду

Тавтологія – повторення одного й того ж визначення, фрази іншими, близькими за змістом словами

Талмуд – збірник догматичних, релігійно-етичних і правових законоположень іудаїзму

Творчість – продуктивна діяльність, що здатна породжувати щось якісно нове у матеріальній і духовній сферах

Теза – визначальне істотне твердження в певній концепції, теорії; твердження, що потребує доказу, аргументації

Теїзм – релігійно-філософське вчення, що ґрунтується на розумінні бога як нескінченної особи, що створила світ і визначає процеси і події в ньому

Телеологія – вчення, що пояснює закономірний зв'язок явищ природи не об'єктивними причинами, а метою, наперед визначеною волею Бога

Темпераменти – сукупність психічних властивостей людини, що фізіологічно пояснюються основним типом вищої нервової діяльності і виявляються у поведінці людини, напруженості й урівноваженості перебігу її психічної діяльності

Тенденція – напрям, спрямування розвитку якого-небудь явища чи процесу

Теогонія – сукупність міфів про походження богів, що притаманна політеїстичним релігіям

Теократія – форма правління, за якої політична влада належить духовництву

Теологія – богослов'я, система теоретичного викладу, тлумачення й обґрунтування ідеї Бога, релігійних тверджень

Теорія – система вірогідних наукових знань про якусь сукупність об'єктів, яка описує, пояснює й передбачає явища певної предметної галузі

Теорія відносності – фізична теорія, з якої випливає філософський висновок про простір-час як неподільну форму існування матерії

Теорія пізнання (гносеологія, епістемологія) – розділ філософії, що вивчає проблеми природи пізнання, його закономірностей та можливостей, відношення знання до реальності тощо

Теорія факторів – соціологічні концепції, що пояснюють суспільний процес впливом одного або сукупності факторів

Теорія цінностей (аксіологія) – філософське вчення про природу цінностей, їх місце і взаємозв'язки в реальності та структурі ціннісного світу людини

Теософія – релігійно-філософське вчення, що проголошує предметом пізнання божественну мудрість, а його джерелом – містичну інтуїцію та одкровення

Термін – слово або словосполучення, що виражає певне поняття якоїсь галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя

Техніка – сукупність штучних, взаємопов'язаних засобів праці, спрямованих на перетворення природи з метою виробництва матеріальних і духовних благ та користування ними

Технократія – соціальна концепція, що стверджує потребу у встановленні політичної влади технічними працівниками; соціальний прошарок вищих функціонерів виробництва й управління

Толерантність – терпимість до чужих думок, вірувань, переконань

Томізм – напрям схоластичної філософії і теології католицизму, започаткований Томасом Аквінським

Тотальність – повнота, всезагальність, всеохопність, всеосяжність усіх сторін предмета (дійсності)

Тотемізм – одна із форм родоплемінної релігії, що ґрунтується на вірі в кровну спорідненість і надприродний зв'язок певної родової групи і якоїсь тварини, рослини, предмета

Тотожність – рівність предметів або думок, збіг усіх їхніх властивостей, що дає змогу розглядати їх як один і той самий предмет або думку

Традиція – відносно стійкі утворення соціальної та культурної спадщини, що передаються і зберігаються від покоління до покоління

Трактат – наукова праця, в якій докладно розглянуто якесь окреме питання або проблему

Трансцендентальний – поняття, що виражає загальні надчуттєві (трансцендентні) форми буття, які пізнаються до будь-якого досвіду, апріорно (простір, час)

Трансцендентний – той, що лежить поза межами свідомості й пізнання, поза звичайним світом

Тривіальний – звичайний, буденний, заяложений, неоригінальний

Тріада – єдність, утворювана трьома частинами; три стадії (теза, антитеза, синтез), що в ідеалістичній філософії Гегеля характеризують діалектичний розвиток

Труїзм – загальновідома істина, банальність

У

Увага – форма психічної діяльності людини, що виявляється в спрямованості та зосередженості на певних об'єктах

Узагальнення – логічна дія, в процесі якої здійснюється перехід від одиничного до загального, або від менш загального до більш загального

Умовивід – спосіб логічного зв'язку висловлювань, за допомогою якого з наявних тверджень (засновків) можна одержати нове твердження (висновок)

Уніати – прихильники та віруючі греко-католицької церкви, що утворилася в 16 – 17 ст. і поєднує елементи православ'я і католицизму

Універсалії – термін схоластичної філософії для позначення загальних понять

Універсальний – різнобічний, всеохоплюючий; різноманітного призначення, який виконує різноманітні функції

Універсум – Всесвіт, світ як ціле в єдності всіх його об'єктів, проявів і властивостей

Унітарний – об'єднаний, єдиний, який становить єдине ціле; спрямований на об'єднання, єдність

Уніфікація – приведення до єдиної форми чи системи

Упанішади – загальна назва релігійно-філософських творів, що коментують Веди, найдавніші пам'ятки індійської літератури

Урбанізація – зосередження промисловості та населення у великих містах; процес зростання ролі міст у розвитку суспільства

Урбанізм – напрям у мистецтві та літературі ХХ ст., основна тематика якого – описання життя сучасного міста

Утилітаризм – принцип оцінки всіх явищ із погляду їхньої користі, можливості бути засобом для досягнення якоїсь мети

Утопія – фантазія, мрія, що не ґрунтується на науковому вивченні закономірностей розвитку суспільства, немає реальних підстав для здійснення

Уявлення – здатність пам'яті до створення образу раніше сприйнятого предмета; форма чуттєвого відображення у вигляді наочно-образного знання

Ф

Фабула – послідовне, стисле викладення події, фактів, вчинків героїв, зображених у художньому творі

Факт – справжня подія, явище; дійсність, реальність

Фактор – рушійна сила, причина, умова будь-якого процесу, явища

Фантасмагорія – фантастичні картини й фігури, одержані за допомогою різних оптичних пристроїв; фантастичне уявлення про щось; маячні видіння, щось нереальне; химерне, дивне перетворення, зміна

Фаталізм – форма світогляду, згідно з яким будь-яка подія чи людський вчинок визначені наперед і виключають випадковість і вільний вибір

Феномен – явище, що досягається в чуттєвому досвіді, об'єкт чуттєвого споглядання

Феноменалізм – філософське вчення, згідно з яким основними об'єктами пізнання є феномени, а не сутності речей

Феноменологія – напрям сучасної філософії, предметом пізнання якого є рефлексія свідомості про свої акти і зміст, пізнання людського існування і культури

Феодалізм – суспільний устрій, для якого властива перевага натурального господарства, особисте економічне підпорядкування, ієрархізація соціальної структури

Фетишизм – одна з форм родоплемінної релігії, що ґрунтується на вірі в надприродні властивості предмета

Фідеїзм – в релігійному світогляді утвердження пріоритету віри, одкровення перед розумом і науковим знанням

Фізикалізм – одна з концепцій неопозитивізму, що полягає у вимозі перекладу речень конкретних наук на мову фізики

Філогенез – процес історичного формування і становлення певного виду організмів

Філософія – один із типів світогляду, теоретичне осмислення людиною свого ставлення до світу, виражене у формі ідей, принципів, категорій

Філософія життя – один із напрямів філософії XIX – XX ст., основним поняттям якого є “життя”, як цілісна реальність, що досягається за допомогою інтуїції

Філософія історії – розділ філософії, предметом якого є пізнання й інтерпретація історії як цілісного процесу

Філософія культури – розділ філософії, що досліджує сутність і значення культури в житті людини і суспільства

Філософія науки – напрям сучасної філософії, що досліджує структуру наукового знання, засоби й методи наукового пізнання, способи розвитку й обґрунтування знання

Філософія природи – уможлядне тлумачення природи, що розглядається в її цілісності

Філософська антропологія – філософське вчення про людину та її сутність; течія в сучасній філософії, що теоретично узагальнює природничі й гуманітарні науки про людину

Флюїд – особлива невагома рідина, за допомогою якої пояснювали явища тепла, магнетизму, електрики; за містичними уявленнями спіритів, -- особливий психічний струм, що виходить з людини

Флуктуючий – швидкоплинний, мінливий

Форма – будь-який зовнішній вигляд, обрис предмета, якому відповідає внутрішній зміст

Формалізація – метод, що полягає в заміні всіх змістовних термінів символами

Формальна логіка – наука, що вивчає форми мислення та структуру наукового знання

Фрейдизм – психологічне і філософське вчення, розроблене австрійським лікарем-психіатром З. Фрейдом

Фундаменталізм – крайня форма консерватизму в релігійних течіях (протестантизм, іслам)

Фундаментальний – міцний, вагомий, надійний, ґрунтовний, глибокий

Функціональна психологія – напрям у психології XIX – XX ст., який обстоював ідею цілісності психіки, що реалізує свої відправлення як доцільний зв'язок організму й середовища

Функціональна школа – течія в соціології, згідно з якою суспільство є єдиною соціальною системою, де кожний елемент виконує певну соціальну функцію

Функція – спосіб реалізації можливостей речі або елемента системи, спрямований на досягнення певного ефекту

Футурологія – наука про майбутнє, наукове передбачення й проектування майбутнього

Х

Характер – цілісний і стійкий індивідуальний склад душевного життя людини, що проявляється в окремих актах і станах її психічного життя

Харизма – виняткова здібність, божий дар

Хасидизм – релігійно-містичний рух єврейства, що склався в надрах іудаїзму внаслідок його пристосування до нової соціально-економічної та духовної ситуації (в Україні 18 ст.)

Холізм – напрям у сучасній філософії, який розглядає цілісність світу як наслідок творчої еволюції і спрямовується нематеріальним і непізнаваним “фактором цілісності”

Християнство – одна з трьох найбільших релігій світу, що виникла в I ст. до н.е. і засновником якої вважається Ісус Христос

Ц

Цивілізація – ступінь розвитку матеріальної та духовної культури, суспільного розвитку в цілому

Цинізм – нахабне, зневажливе, презирливе ставлення до норм моралі, загальноприйнятих норм поведінки

Ціле – поняття, що виражає завершену, стійку внутрішньо зумовлену органічну єдність об'єкта, його відносну відокремленість від навколишнього середовища

Ціле покладання – один із визначальних компонентів діяльності людини, що відзначається свідомим формуванням цілей, яким підпорядковані програма і вибір дій та створення засобів їх досягнення

Ціль – ідеальний, наперед визначений результат людської діяльності, спрямований на перетворення дійсності відповідно до усвідомлених потреб людини

Цінність – категорія, що позначає позитивне значення явищ природи або соціокультурної сфери

Ч

Час – категорія, що позначає притаманну матерії, окремим її речам і проявам, а також духовним явищам і внутрішнім станам людини, зміну, що характеризується послідовністю, тривалістю, інтенсивністю

Частина – вираження органічного складника цілого, що містить у собі індивідуальні властивості, а також цілого, до якого він належить

Чисте мистецтво – естетична концепція, що утверджує самоцінність мистецтва та незалежність його від суспільного життя

Ш

Шаріат – сукупність юридичних і релігійних норм, заснованих на Корані; мусульманське право

Шіїзм – напрям в ісламі, прибічники якого алегорично тлумачать Коран і мають своє священне писання – абгар

Шовінізм – проповідування національної винятковості, протиставлення інтересів однієї нації інтересам інших націй, розпалювання національної ворожнечі та ненависті до інших рас і націй

Шлюб – історично зумовлена, санкціонована і регульована суспільством форма взаємин між чоловіком і жінкою, що визначає їхні права та обов'язки одного щодо іншого та щодо дітей

Я

Я – духовний центр людської особистості, індивідуальності, що свідомо й діяльно ставиться до самої себе і через себе – до зовнішнього світу

Явище – категорія, що позначає зовнішні властивості, процеси і зв'язки предмета, що пізнаються шляхом безпосереднього живого споглядання

Якість – категорія, що позначає притаманну речам специфічну визначеність, яка тотожна з їхнім буттям і відрізняє їх від інших речей

ЄМЕЛЬЯНЕНКО ГАННА ДМИТРІВНА

**доктор філософських наук,
професор кафедри філософії,
історії та соціально-гуманітарних дисциплін
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний
університет»**

АБИЗОВА ЛАРИСА ВІТАЛІЇВНА

**кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії, історії та соціально-
гуманітарних дисциплін
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний
університет»**

Навчальний посібник до практичних занять з навчальної дисципліни «Філософія (філософія, релігієзнавство, логіка)» містить програму навчальної дисципліни, теми практичних занять, завдання для самостійної роботи, тестові завдання, корисні питання для міркувань, критерії оцінювань знань, теми доповідей та повідомлень, етикет он-лайн комунікації при дистанційній роботі, тренінгові вправи, список рекомендованої літератури тощо. В навчальному посібнику докладно

охарактеризовано вимоги до написання есе. Передбачено контрольні завдання та запитання для самоперевірки отриманих знань. Значну увагу приділено актуальним питанням філософії, релігієзнавства та логіки.